

การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญา

รักสิทธิ์ ไหวดี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2556

The Number of Judges in a quorum in Criminal Cases

RAKSIT WAITEE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2013

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญา
ชื่อผู้เขียน	รักสิทธิ์ ไวติ
อาจารย์ที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2556

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญา เนื่องจากการพิจารณาคดีอาญาโดยระบบของคณะถือเป็นแนวทางสำคัญในอันที่จะตรวจสอบถ่วงดุลการทำหน้าที่ของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของศาลเป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นธรรม และทำให้คู่ความตลอดจนสังคมเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญายิ่งขึ้น ทั้งนี้ ในหลายๆ ประเทศก็มีการพิจารณาคดีอาญาโดยระบบของคณะเช่นกัน ซึ่งสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาสำหรับแต่ละประเทศก็คือ เขตอำนาจศาล โดยสิ่งที่เป็นตัวกำหนดเขตอำนาจศาลก็คือ อัตรာโทษนั่นเอง

จากการศึกษาพบว่าในประเทศฝรั่งเศสและเยอรมนีนั้นมีการกำหนดเขตอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในชั้นต้นออกเป็นหลายศาล แต่ละศาลจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตรာโทษต่างกันไป โดยศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตรာโทษสูงก็จะมีจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมากกว่าศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตรာโทษต่ำกว่า และจำนวนผู้พิพากษาที่กำหนดไว้นั้นก็จะป้องกันปัญหาเรื่องการหาเสียงข้างมากในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีไม่ได้ ส่วนประเทศอังกฤษนั้นกำหนดเขตอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาในชั้นต้นเป็นสองศาล โดยแต่ละศาลจะใช้วิธีพิจารณาคดีที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของความผิดและอัตรာโทษ แต่ในศาลที่พิจารณาคดีที่มีอัตรာโทษสูงก็กำหนดให้มีจำนวนผู้พิพากษามากกว่าศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีที่มีอัตรာโทษต่ำกว่าและมักกำหนดเป็นจำนวนคู่เช่นเดียวกับฝรั่งเศสและเยอรมนี

ส่วนประเทศไทยนั้นมีการกำหนดเรื่องเขตอำนาจศาลและองค์คณะผู้พิพากษาไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งในช่วงแรกที่ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรมนั้น ประเทศไทยยังมีผู้พิพากษาไม่มาก ดังนั้น ในศาลแขวงซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตรာโทษไม่สูงมากจึงกำหนดให้มีผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะ ส่วนในศาลชั้นต้นอื่นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา

คดีอาญาที่มีอัตราโทษสูงกว่าศาลแขวงก็กำหนดให้มีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน เป็นองค์คณะ และถ้าหากผู้พิพากษาไม่อาจนั่งพิจารณาคดีได้ก็ให้เชิญข้าราชการมานั่งเป็นสำรองผู้พิพากษาเพื่อให้ครบองค์คณะ แต่ในปัจจุบันซึ่งปริมาณผู้พิพากษามีมากขึ้นแล้ว พระธรรมนูญศาลยุติธรรมก็ยังคงกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะไว้เช่นเดิมมิได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด อันนำไปสู่ปัญหาหลายประการ ทั้งปัญหาการแทรกแซงความเป็นอิสระของผู้พิพากษา อันเนื่องมาจากการกำหนดจำนวนที่ไม่แน่นอน ปัญหาการหาเสียงข้างมากไม่ได้ เนื่องจากกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเป็นจำนวนคู่ ตลอดจนปัญหาการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล เกิดความผิดพลาดและการคุ้มครองสิทธิของจำเลยอันเนื่องมาจากการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่เหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิด อีกทั้งในกรณีที่ผู้พิพากษาไม่อาจนั่งพิจารณาคดีให้ครบองค์คณะได้ ก็ได้กำหนดให้ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้นตรวจสำนวนและเข้ามาร่วมลงชื่อทำคำพิพากษาต่างๆ ที่มีได้นั่งพิจารณาคดีนั้นๆ อีกด้วย

เมื่อการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้คดีนั้นๆ ได้รับการตรวจสอบโดยละเอียดรอบคอบเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดคดีถูกต้องและเป็นธรรมที่สุด จึงควรที่จะมีการแก้ไขพระธรรมนูญศาลยุติธรรมโดยกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะให้มีความแน่นอนและกำหนดเป็นจำนวนคี่ อีกทั้งจำนวนที่กำหนดนั้นควรให้มีความเหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิดด้วย และควรกำหนดให้มีผู้พิพากษาสำรองเข้าร่วมฟังการพิจารณาคดีตั้งแต่ต้น เพื่อที่ว่าหากผู้พิพากษาคงใดคนหนึ่งไม่สามารถนั่งพิจารณาคดีต่อไปให้ครบองค์คณะได้ ผู้พิพากษาสำรองจะได้เข้าปฏิบัติหน้าที่แทนโดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานแต่อย่างใด

Thesis Title	The Number of Judges in a quorum in Criminal Cases
Author	Raksit Waitee
Thesis Advisor	Professor Dr.Udom Rathamarit
Department	Law
Academic Year	2013

ABSTRACT

The objective of this thesis is to study about the number of judges in a quorum in criminal cases. Since the criminal trial by the quorum of judges system is the principal approach for check and balance the correct and fair of the court adjudication, and make the party trust in criminal justice. Many countries also handle the quorum of judges system in their countries and the important thing that affect to the number of judges in a quorum is the jurisdiction that was classified by the penalty.

The Study found that the criminal jurisdiction in France and Germany was variously classified so there are various criminal trial courts in their countries, the court that has the authority in high penalty cases adjudication require more judges in a quorum than the court that has the authority in low penalty cases adjudication. And also the number of judges was specified as the odd numbers to prevent the problem of finding the majority in adjudication. In England, the criminal trial courts' jurisdiction was classified into two courts and each courts handle different procedures depend on the seriousness of guilt and penalty. And the same as France and Germany, the court that has the authority in high penalty cases adjudication require more judges in a quorum than the court that has the authority in low penalty cases adjudication, and the number of judges was also specified as the odd numbers.

In Thailand, the jurisdiction and the quorum of judges were legislated in Law on Court System. In the promulgation of the first Law on Court System, there are rare judges in Thailand thereby the law determined that in the District Court that has the authority in low penalty cases adjudication required only a judge in a quorum, but in other trial courts that has the authority in high penalty cases adjudication required at least

2 judges in a quorum, provided the judges in a quorum could not appear in the hearing they might be invite the government officers to be a part of the quorum in hearing. However, at present, the amount of judges are increased while the number of judges in a quorum in each criminal trial courts in Law of Court System still be as it was and this lead the criminal justice to several issues including the interference of the independence of the judiciary due to the indefinite number of judges, the problem of finding majority in adjudication due to the number of judges in a quorum is the even numbers and the mistake of adjudication and the right of defendant's protection problems due to unsuitable number of judges in a quorum for the seriousness of guilt. Moreover, in case of incomplete quorum in adjudication, they allowed the administrative judge in a trial court to examine the case file and make a sentence even the judge was not participate in hearing.

Because of the objective of the criminal trial by the quorum of judges system is the cases cautious examination thus The Law on Court System should be modified by prescribe the number of judges in a quorum definitely and as the odd numbers and the number of judges in a quorum should be suitable for the seriousness of guilt. Besides, the law should prescribe the reserved judge for the hearing in order to substitute in case of incomplete quorum in adjudication without problems of hearing.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จัดทำขึ้นโดยมุ่งศึกษาเรื่องการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญามีความเป็นมาและวิวัฒนาการอย่างไร ตลอดจนศึกษาถึงปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความรู้ของศาสตราจารย์ ดร. อุดม รัฐอมฤต อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา แนะนำ และให้ข้อคิดเห็นต่างๆ ทำให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ และผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ที่กรุณารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ดร.สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์ และ รองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชูตินันท์ ที่ให้เกียรติและสละเวลาอันมีค่าของท่านในการร่วมเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ

ผู้เขียนขอขอบคุณคุณมนัสนันท์ เจริญเลิศ ที่คอยช่วยเหลือในการจัดทำ ค้นคว้า ตลอดจนให้คำปรึกษา และขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตฯ พี่ น้อง เพื่อนๆ ที่เกี่ยวข้องทุกคน ซึ่งคอยเป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา

ท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณบิดามารดาที่ได้อุปการะให้ความช่วยเหลือให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้านในการศึกษาทุกระดับชั้น รวมถึงน้องสาวทั้งสองคนที่เป็นกำลังใจที่ดีเสมอมา หากมีข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

รักสิทธิ์ ไวดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	5
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2. การพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะ.....	6
2.1 ข้อพิจารณาเรื่องการพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะ.....	6
2.1.1 วิวัฒนาการของการพิจารณาคดีอาญา.....	6
2.1.2 ระบบองค์คณะผู้พิพากษา.....	8
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะ.....	12
2.2.1 เขตอำนาจศาลในทางคดี.....	12
2.2.2 การตรวจสอบถ่วงดุลในการพิจารณาคดี.....	15
3. การพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะในต่างประเทศ.....	18
3.1 ประเทศฝรั่งเศส.....	18
3.1.1 การพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะ.....	18
3.1.2 องค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญา.....	22
3.2 ประเทศเยอรมนี.....	23
3.2.1 การพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะ.....	24
3.2.2 องค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญา.....	26
3.3 ประเทศอังกฤษ.....	28
3.3.1 การพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะ.....	28
3.3.2 องค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญา.....	34

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาตาม	
กฎหมายไทย.....	38
4.1 วิวัฒนาการของการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย.....	38
4.1.1 การพิจารณาคดีอาญาสมัยสุโขทัย.....	38
4.1.2 การพิจารณาคดีอาญาสมัยกรุงศรีอยุธยา.....	39
4.1.3 การพิจารณาคดีอาญาสมัยกรุงรัตน โกสินทร์.....	40
4.1.4 การพิจารณาคดีอาญาในปัจจุบัน.....	44
4.2 วิวัฒนาการของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ	
ในคดีอาญา.....	46
4.2.1 พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127.....	46
4.2.2 พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477.....	50
4.2.3 พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543.....	53
4.2.4 จำนวนผู้พิพากษาสำหรับการพิจารณาคดีโดยที่ประชุมใหญ่.....	58
4.3 การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญา.....	60
4.3.1 เปรียบเทียบการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ	
ในคดีอาญาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม.....	60
4.3.2 เหตุที่เกี่ยวข้องกับจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ	
ในคดีอาญาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม.....	62
4.3.3 ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญา.....	67
4.3.4 วิเคราะห์การเข้าพิจารณาคดีแทนกรณีที่ไม่สามารถ	
พิจารณาคดีครบองค์คณะ.....	78
4.3.5 วิเคราะห์การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาในที่ประชุมใหญ่.....	81
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	82
5.1 บทสรุป.....	82
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	86
บรรณานุกรม.....	89
ประวัติผู้เขียน.....	95

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยนั้นจะเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนก่อนฟ้อง (Pre-trial Stage) กล่าวคือ เป็นกระบวนการก่อนที่คดีจะถูกนำเสนอต่อศาล อันได้แก่กระบวนการในชั้นพิจารณาของตำรวจและพนักงานอัยการ จากนั้นก็จะเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาของศาล (Trial) ซึ่งขั้นนี้จะเริ่มตั้งแต่คดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลจวบจนถึงการพิพากษาคดี และขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม คือ ขั้นตอนการบังคับโทษตามคำพิพากษา¹ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็จะมีมาตรการและการดำเนินการที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่มากนักน้อย จึงจำเป็นต้องมีกลไกควบคุมการใช้มาตรการและการดำเนินการต่างๆ ขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อมิให้กระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป

ศาลซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีก็จำเป็นต้องมีกลไกเพื่อควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่เช่นกัน เพื่อเป็นหลักประกันให้แก่ประชาชนและคู่ความว่าการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้นเป็นไปด้วยความเที่ยงธรรมและกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุด และกลไกหนึ่งก็คือการพิจารณาพิพากษาคดีโดยระบบองค์คณะ

การพิจารณาพิพากษาคดีโดยระบบองค์คณะเป็นกลไกสำคัญในการตรวจสอบภายในขององค์กรศาล เพื่อมิให้เกิดความผิดพลาดในการรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ ซึ่งประเทศไทยก็ได้มีการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะมานานแล้ว แต่ทางปฏิบัติของศาลในขณะนั้นยังคงมีการนั่งพิจารณาคดีไม่ครบองค์คณะอยู่ เนื่องจากมีคดีจำนวนมากและผู้พิพากษาต้องจดคำพยานเพื่อทำสำนวนเป็นหลักฐานสำหรับศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา การพิจารณาคดีจึงล่าช้า ดังนั้น แม้กฎหมายจะกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีไว้ ก็จำเป็นต้องแยกกันนั่งพิจารณาคดี และแม้จะแยกกันนั่งพิจารณาคดีแล้วก็ยังคงพิจารณาคดีให้ลุล่วงหมดสิ้นไม่ได้

---

¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ. (2551). *โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการตรวจสอบถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. หน้า 5.

² หลวงจางรุณเนติศาสตร์. (2549, มกราคม-ธันวาคม). “แนวความคิดในการปรับปรุงราชการศาลยุติธรรม.” *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์*, 6-7(1-2). หน้า 4.

แต่ต่อมาประเทศไทยก็ให้ความสำคัญกับการพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาที่ครบองค์คณะมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 236 บัญญัติไว้ชัดเจนว่า “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ...” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 40(2) ก็บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้...(2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง...การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ...”

พระราชบัญญัติศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเขตอำนาจศาลและองค์คณะผู้พิพากษา ก็มีการกำหนดว่าในศาลหนึ่งต้องมีผู้พิพากษาจำนวนเท่าใดจึงจะถือเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในศาลนั้น โดยถ้าหากกฎหมายกำหนดให้มีจำนวนผู้พิพากษาเท่าใดจึงถือว่าเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นๆ ได้ การพิจารณาคดีก็ต้องมีจำนวนผู้พิพากษาตามที่กำหนดไว้นั่งพิจารณาร่วมกัน จึงถือว่าเป็นการนั่งพิจารณาคดีที่ครบองค์คณะ ทั้งนี้ จำนวนผู้พิพากษาที่จะประกอบเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นมีความสำคัญในแง่ของการตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการซึ่งนำนักพยานหลักฐาน การตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างผู้พิพากษาศวด้วยกันเองในการพิจารณาพิพากษาคดี การประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะตามพระราชบัญญัติศาลยุติธรรมยังคงมีปัญหาบางประการ เนื่องจากพระราชบัญญัติศาลยุติธรรมแบ่งเขตอำนาจศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีออกเป็น 2 ประเภท โดยอาศัยอัตราโทษเป็นเกณฑ์ คือ ศาลแขวงและศาลชั้นต้นอื่น และกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามประเภทของศาล โดยในศาลแขวงกำหนดให้ผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี³ ส่วนศาลชั้นต้นอื่นกำหนดให้มีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน เป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี⁴ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในศาลชั้นต้นอื่นนั้นพระราชบัญญัติศาลยุติธรรมกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะโดยอาศัยจำนวน “อย่างน้อย” ทำให้จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมีความไม่แน่นอน และจำนวน “อย่างน้อย” ที่กำหนดไว้นั้น ยังเป็นจำนวนคู่อีกด้วย ซึ่งการกำหนดเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาเสียงข้างมากในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี เพราะหากผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมีความเห็นแย้งกันฝ่ายละเท่าๆ กัน ก็จะไม่มีความเสียงข้างมาก และต้องวินิจฉัยชี้ขาดคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 ที่ให้ผู้พิพากษาที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากกว่ายอมเห็นด้วยผู้พิพากษาที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อย

³ พระราชบัญญัติศาลยุติธรรม มาตรา 17.

⁴ พระราชบัญญัติศาลยุติธรรม มาตรา 26.

กว่า ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6988/2549 ที่วินิจฉัยว่า "คดีนี้องค์คณะผู้พิพากษาซึ่งนั่งพิจารณาและทำคำพิพากษาในศาลชั้นต้นมี 2 คน การวินิจฉัยเพื่อทำคำพิพากษาต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 ที่บัญญัติว่า ในการประชุมปรึกษาเพื่อมีคำพิพากษา... การวินิจฉัยให้ถือตามเสียงข้างมาก ถ้าในปัญหาใดมีความเห็นแย้งกันเป็นสองฝ่ายหรือเกินกว่าสองฝ่ายขึ้นไป จะหาเสียงข้างมากมิได้ ให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากยอมเห็นด้วยกับผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่าการประชุมปรึกษาเพื่อมีคำพิพากษาขององค์คณะผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นคดีนี้ เมื่อปรากฏว่าผู้พิพากษาคณะหนึ่งมีความเห็นว่าจำเลยมีความผิดและลงโทษจำเลย แต่ผู้พิพากษาอีกคณะหนึ่งมีความเห็นว่าจำเลยไม่มีความผิดและควรยกฟ้อง จึงเป็นกรณีที่มีความเห็นแย้งกันเป็นสองฝ่ายและจะหาเสียงข้างมากมิได้ ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นว่าจำเลยมีความผิดและลงโทษจำเลยเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากต้องยอมเห็นด้วยกับผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นว่าจำเลยไม่มีความผิดและควรยกฟ้อง ซึ่งเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า โดยต้องพิพากษายกฟ้อง และให้ความเห็นที่ว่าจำเลยมีความผิดและลงโทษจำเลยเป็นความเห็นแย้ง ดังนั้น การที่ศาลชั้นต้นถือเอาความเห็นที่จำเลยมีความผิดและลงโทษจำเลยซึ่งเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากเป็นคำพิพากษา และถือเอาความเห็นที่ว่าจำเลยไม่มีความผิดและควรยกฟ้องซึ่งเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่าเป็นความเห็นแย้ง จึงขัดต่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 ดังกล่าว"

นอกจากนี้การที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนดให้ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาภาค และผู้พิพากษาหัวหน้าศาลมีอำนาจนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีใดๆ ของศาลนั้น ยังถือเป็นการให้ผู้พิพากษาซึ่งมีอาวุโสสูงในระดับผู้บังคับบัญชาเข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีคดีเพิ่มเติม อันอาจทำให้ผู้พิพากษาองค์คณะเดิมเกิดความเกรงใจและกระทบต่อความเป็นอิสระในการพิจารณาคดี

ในเรื่ององค์คณะของผู้พิพากษานี้ จากการศึกษาวิทยานิพนธ์ของนายจักรา ปิติฤกษ์ เรื่อง "ปัญหาการพิจารณาคดีโดยองค์คณะเดียวกันจนเสร็จในคดีอาญา" พบว่า วิทยานิพนธ์ดังกล่าวมุ่งศึกษาเรื่องการพิจารณาคดีโดยรวดเร็วและต่อเนื่องเพื่อให้องค์คณะผู้พิพากษาที่เริ่มนั่งพิจารณาสามารถนั่งพิจารณาคดีไปจนเสร็จและทำคำพิพากษาคดีนั้นเอง อันจะเป็นการสร้างหลักประกันที่ดีในการพิจารณาคดีแก่ประชาชน เพราะผู้ที่รับรู้ข้อเท็จจริงเป็นผู้ตัดสินคดีความ และจากการศึกษาสารนิพนธ์ของนายสมชัย เมธากวิน โสภณ เรื่อง "ปัญหาองค์คณะในการพิจารณาคดีอาญาของไทย" พบว่าสารนิพนธ์ดังกล่าวมุ่งศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างขององค์คณะผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีอาญาของไทยในแง่มุมกว้างๆ ส่วน

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะมุ่งศึกษาถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะและผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว ตลอดจนที่มาและวิวัฒนาการของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะ เพื่อนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงการพิจารณาพิพากษาคดีโดยระบบองค์คณะต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะ
2. เพื่อศึกษาปัญหาของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะที่ไม่แน่นอน
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะและกำหนดจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญาตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมในการกำหนดจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญาให้มีความชัดเจน

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะถือเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการตรวจสอบความจริงในคดีอาญาของศาล โดยเป็นทั้งกลไกป้องกันมิให้เกิดความผิดพลาดในการรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อวินิจฉัยชี้ขาดคดี อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของคู่ความและเป็นกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีด้วย แต่การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาคดีอาญาในศาลชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมยังคงมีข้อบกพร่องหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการ กำหนดโดยใช้จำนวน “อย่างน้อย” หรือกำหนดเพียงขั้นต่ำที่ต้องมี ทำให้เกิดความไม่แน่นอนของจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะ อีกทั้งจำนวน “อย่างน้อย” ที่กำหนดนั้นยังเป็นจำนวนคู่ด้วย นอกจากนี้ ในคดีความผิดร้ายแรงซึ่งมีอัตราโทษสูงก็มิได้มีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะให้เพิ่มขึ้นตามอัตราโทษแต่อย่างใด ซึ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อความเป็นอิสระของผู้พิพากษา การวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยเสียงข้างมาก รวมทั้งการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานต่างๆ อันส่งผลให้การตรวจสอบความจริงในคดีอาญาของศาลไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้น หากมีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะให้แน่นอน โดยจำนวนที่กำหนดดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องของเสียงข้างมากในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี อีกทั้งยังมีความเหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิดก็จะทำให้การตรวจสอบความจริงในคดีอาญาของศาลมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงปัญหาการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาที่ไม่แน่นอน โดยศึกษาวิเคราะห์ถึง แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะ ทั้งแนวคิดเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลในทางคดี การตรวจสอบถ่วงดุลในการพิจารณาคดี เหตุที่ต้องมีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะและผลของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะที่ไม่แน่นอน โดยเปรียบเทียบกับกรณีพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะในต่างประเทศ

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary research) โดยศึกษาจากเอกสารทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ ตำราทางกฎหมาย บทความทางวิชาการ ประมวลกฎหมาย คำพิพากษาของศาลฎีกา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และเอกสารทางกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะ
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะที่ไม่แน่นอน
3. ทำให้ทราบถึงการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะและกำหนดจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญาตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ
4. ทำให้ทราบถึงความเหมาะสมในการกำหนดจำนวนองค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญาที่มีความชัดเจน

บทที่ 2

การพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะ

การพิจารณาคดีอาญาเป็นกระบวนการบังคับใช้กฎหมายอาญาของศาลเพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่กันอย่างสงบสุข เพราะกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เป็นกฎหมายที่บัญญัติว่าการกระทำหรือไม่กระทำอย่างไร เป็นความผิดและกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้¹

2.1 ข้อพิจารณาเรื่องการพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะ

การพิจารณาคดีอาญาคือการตรวจสอบความจริงของเรื่องที่กำลังกล่าวหา เพื่อจักได้ชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหา ซึ่งการชี้ขาดคดีอาญาต้องอาศัยความจริง และความจริงที่จะนำมาชี้ขาดคดีอาญานั้นจะต้องเป็นความจริงที่ได้มาโดยชอบด้วยกระบวนการความ และจะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังกล่าวหา นั้นเท่านั้น² ทั้งนี้ กระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญาที่ดีจะต้องมีประสิทธิภาพในการพิสูจน์และค้นหาความจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งในการนี้ การพิจารณาคดีโดยองค์คณะผู้พิพากษาก็มีส่วนสำคัญที่จะทำให้การพิจารณาคดีอาญานั้นมีประสิทธิภาพ

2.1.1 วิวัฒนาการของการพิจารณาคดีอาญา

ศาลนับเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการค้นหาความจริงในคดีอาญา เนื่องจากศาลจะเป็นผู้พิจารณาพยานหลักฐานในคดีเพื่อให้ได้ข้อยุติในคดีที่สมเหตุผล และพิจารณาชี้ขาดข้อเท็จจริงเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย ซึ่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการพิจารณาคดีอาญาในศาลก็มีวิวัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและความคิดของผู้คนในแต่ละยุคสมัย กล่าวคือ เดิมทีนั้นผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาตัดสินข้อพิพาททั้งหลาย แต่ต่อมาเมื่อชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้น จึงมีการจัดตั้งรัฐและให้ผู้ปกครองรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยในรัฐซึ่งรวมทั้งอำนาจในการชี้ขาดตัดสินข้อพิพาทด้วย

ในสมัยกรีกได้มีการจัดตั้งองค์กรในรูปแบบของศาลขึ้นมา โดยมีคณะผู้พิพากษา

¹ เกียรติจิตร วัจนะสวัสดิ์. (2536). *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1*. หน้า 1.

² คณิต ฌ นคร ก (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. หน้า 46.

ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีนั้น โดยระบบศาลของนครรัฐเอเธนส์ที่เรียกว่า ศาลเฮเลีย (Heliaca) มีคณะผู้พิพากษาทำหน้าที่เป็นทั้งศาลพิจารณาคดีเบื้องต้นและศาลพิจารณาคดีสูงสุด³ โดยอำนาจ ตุลาการนี้จะอยู่ภายใต้อำนาจเดียวกันกับอำนาจบริหารและอำนาจทางการเมืองและภายใต้บุคคลผู้ใช้อำนาจเดียวกัน การพิจารณาคดีอาญาจะใช้ระบบองค์คณะแบบคณะลูกขุน โดยคำพิพากษาถือว่าเป็นอันสิ้นสุดและไม่ผูกพันกับคดีอื่นๆ ส่วนสมัยโรมันการพิจารณาคดีจะทำโดยผู้พิพากษาซึ่งไม่รู้กฎหมาย และต่อมาในสมัยกลาง ช่วงต้นๆ ศาสนจักรมีอิทธิพลค่อนข้างมาก โดยศาสนจักรพยายามเผยแพร่ทฤษฎีว่า ศาสนจักรเป็นผู้ได้รับมอบสืบทอดอำนาจจากพระเจ้าและอยู่เหนือรัฐ เป็นหน้าที่ของรัฐฝ่ายอาณาจักรที่จะบังคับให้คนทำความดีตามคำสอนหรือคำแนะนำของศาสนจักรดังนั้น รัฐจึงต้องอยู่ใต้อำนาจบังคับบัญชาของศาสนจักร ในการปกครองอาณาจักรต้องได้รับความชอบธรรมจากพระเจ้าผ่านทางศาสนจักร ซึ่งประเทศอังกฤษในช่วงยุคนี้พระมหากษัตริย์จะทำหน้าที่ผู้พิพากษาคัดสินคดีเอง เรียกว่า ศาลกษัตริย์หรือศาลหลวง คดีอาญาอุกฉกรรจ์ที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยถือเป็นความผิดอาญาต่อแผ่นดิน และคดีดังกล่าวเกือบทั้งหมดต้องพิจารณาในศาลกษัตริย์ การฟ้องร้องถือว่ากระทำในนามของกษัตริย์ คดีเหล่านี้มีโทษสถานเดียวคือ ประหารชีวิต ส่วนความผิดอาญาที่รุนแรงน้อยกว่านี้จะพิจารณาในศาลท้องถิ่น แต่เปลี่ยนจากการให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายมาเป็นการปรับเข้าหลวงแทน⁴

ทั้งนี้ การพิจารณาคดีอาญาในอดีตนั้น ถือว่ามนุษย์มีสภาพความเป็นมนุษย์ไม่เท่าเทียมกันเพราะการมีระบบทาส มนุษย์ในสังคมมนุษย์จึงมีทั้งที่เป็นผู้ทรงสิทธิและมนุษย์ที่ไม่ทรงสิทธิใดๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ มีทั้งมนุษย์ที่เป็น “ประธานของสิทธิ” และมนุษย์ที่เป็น “กรรมของสิทธิ”⁵ ดังนั้น การยอมรับถึงสิทธิต่างๆ ของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาจึงไม่มี หรือหากจะมีการยอมรับก็จะน้อยมาก ในการพิจารณาคดีอาญา รัฐจึงสามารถกระทำการใดๆ ต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ถูกกล่าวหาได้โดยปราศจากข้อจำกัด มีการทรมานผู้ถูกกล่าวหาเพื่อรับสารภาพ แต่ต่อมาเมื่อมีการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนมากขึ้นจึงมีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดและยกสถานะของผู้ถูกกล่าวหาขึ้นเป็นประธานของสิทธิ คือ มีสิทธิที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่และไม่ต้องถูกทรมานเพื่อรับสารภาพอีกต่อไป

³ กัธธ กำประเสริฐ และสุเมธ จานประดับ. (2544). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก*. หน้า 116

⁴ สุนัย มโนมัยอุดม ก (2545). *ระบบกฎหมายอังกฤษ*. หน้า 41.

⁵ คณิต ณ นคร ข (2551). “ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา.” *บทบัณฑิตย์*, 42(2). หน้า 11.

2.1.2 ระบบองค์คณะผู้พิพากษา

การพิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นนับเป็นกระบวนการที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการรับฟังและชี้แจงนำพยานหลักฐานเพื่อพิพากษาคดี เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการวินิจฉัยว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ ซึ่งการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะผู้พิพากษาก็เป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยทำให้กระบวนการดังกล่าวดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถคุ้มครองสิทธิของผู้เกี่ยวข้องในคดีได้

2.1.2.1 ความหมายขององค์คณะผู้พิพากษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้กล่าวถึงองค์คณะผู้พิพากษาโดยรับรองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีครบองค์คณะไว้ในมาตรา 40(2) ดังนี้

มาตรา 40 “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้...

2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง... การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ...”

และก่อนหน้านี้อีก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ก็ได้กล่าวถึงสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีครบองค์คณะไว้ว่า “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีใด จะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”⁶

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมจึงกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะพิจารณาคดีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาไว้ แต่อย่างไรก็ตาม พระธรรมนูญศาลยุติธรรมก็มิได้ให้ความหมายขององค์คณะผู้พิพากษาไว้ และเมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็มิได้นิยามความหมายของคำว่า “องค์คณะ” ไว้เช่นกัน คงมีแต่นิยามความหมายของ “ศาล” ในมาตรา 2(1) ว่า

“ศาล” หมายความว่า ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา

หรือถ้าหากพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ก็ก็จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายดังกล่าวมิได้ให้ความหมายของคำว่า “องค์คณะ” คงมีแต่เพียงความหมายของ “ศาล” ในมาตรา 1(1) ว่า

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540.

“ศาล” หมายความว่า “ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีนักนิติศาสตร์หลายท่านได้อธิบายความหมายของ “องค์คณะผู้พิพากษา” ไว้ ดังนี้

1) อาจารย์เสนอ บุญเกียรติ อธิบายว่า “องค์คณะผู้พิพากษา” หมายถึง จำนวนผู้พิพากษาที่จะต้องร่วมกันพิจารณาหรือพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งให้เป็นการชอบด้วยกฎหมาย⁷

2) อาจารย์พิพัฒน์ จักรางกูร อธิบายว่า “องค์คณะผู้พิพากษา” หมายถึง จำนวนผู้พิพากษาที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับการพิจารณาพิพากษาคดี⁸

3) อาจารย์พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา อธิบายว่า “องค์คณะผู้พิพากษา” หมายถึง จำนวนผู้พิพากษาที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งองค์คณะตามบทบัญญัตินี้อาจเป็นหนึ่งคน เช่น ศาลแขวง อาจมีสองคน เช่น ศาลจังหวัด เป็นต้น⁹

4) อาจารย์ไพโรจน์ วายุภาพ อธิบายว่า “องค์คณะผู้พิพากษา” หมายถึง จำนวนผู้พิพากษาที่จำเป็นต้องใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลนั้น¹⁰

5) อาจารย์ชุมพล จันทราทิพย์ และอาจารย์สมลักษณ์ จัดกระบวนพล อธิบายว่า “องค์คณะผู้พิพากษา” หมายถึง จำนวนผู้พิพากษาที่จำเป็นต้องใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลนั้นๆ¹¹

6) อาจารย์คณิต ณ นคร อธิบายว่า “องค์คณะผู้พิพากษา” หมายถึง จำนวนผู้พิพากษาที่ต้องใช้ในการประกอบขึ้นเป็นศาลที่จะมีอำนาจพิจารณาพิพากษา

และ “องค์คณะผู้พิพากษา” อาจประกอบด้วยผู้พิพากษาคนเดียวหรือประกอบด้วยผู้พิพากษาหลายคนก็ได้¹²

จากคำอธิบายของนักนิติศาสตร์หลายๆ ท่าน พอสรุปความหมายขององค์คณะผู้พิพากษาได้ว่า “องค์คณะผู้พิพากษา” หมายถึง จำนวนของผู้พิพากษาที่กฎหมายกำหนดไว้

⁷ เสนอ บุญเกียรติ. (2512). *คำสอนชั้นปริญญาตรี วิชาพระธรรมนูญศาลยุติธรรม*. หน้า 158.

⁸ พิพัฒน์ จักรางกูร. (2532). *คำบรรยายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน*. หน้า 56.

⁹ พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา. (2539). *คำอธิบายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม*. หน้า 122.

¹⁰ ไพโรจน์ วายุภาพ ก (2543). *คู่มือปฏิบัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับใหม่ พ.ศ.2543)*. หน้า 184.

¹¹ ชุมพล จันทราทิพย์ และสมลักษณ์ จัดกระบวนพล. (2548). *พระธรรมนูญศาลยุติธรรม*. หน้า 55.

¹² คณิต ณ นคร ก (2552). *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาคการดำเนินคดี*. หน้า 59.

เพื่อให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งองค์คณะผู้พิพากษานี้อาจมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้

2.1.2.2 เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง “ศาล” กับ “องค์คณะผู้พิพากษา”

หากพิจารณาความหมายของ “ศาล” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เปรียบเทียบกับความหมายของ “องค์คณะผู้พิพากษา” ตามคำอธิบายของนักนิติศาสตร์ทั้งหลายดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า ในคดีอาญา “ศาล” และ “องค์คณะผู้พิพากษา” นั้นมีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “ศาล” หมายความว่า “ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา” ดังนั้น ความหมายของศาลจึงแยกพิจารณาได้เป็น ศาลยุติธรรมซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา และผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา

“ศาลยุติธรรมซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา” นั้น หากพิจารณาแต่เพียงบริบทของคำว่า “ศาลยุติธรรม” ย่อมหมายถึง สถาบันที่ใช้อำนาจตุลาการอันเป็นหนึ่งในอำนาจอธิปไตยนั่นเอง

ศาลยุติธรรมซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา มี 3 ชั้น คือ ศาลยุติธรรมชั้นต้น ศาลยุติธรรมชั้นกลาง และศาลยุติธรรมชั้นสูงสุด¹³ แต่ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเพียงศาลยุติธรรมชั้นต้นเท่านั้น

ศาลยุติธรรมชั้นต้นซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาที่สำคัญ ได้แก่ ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี ศาลจังหวัด ศาลแขวง และศาลเยาวชนและครอบครัว นอกจากนี้ ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง ก็มีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาด້วย¹⁴

ทั้งนี้ นอกจากศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ และศาลอาญาธนบุรีแล้ว ศาลยุติธรรมซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาอื่นๆ ไม่มีการแบ่งผู้พิพากษาออกเป็นผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาและผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีแพ่ง ดังนั้น ผู้พิพากษาคคนใดจะเป็นผู้พิพากษาคดีอาญาหรือผู้พิพากษาคดีแพ่งจึงขึ้นอยู่กับคดีที่ผู้พิพากษาคคนนั้นทำการในขณะใดขณะหนึ่งในศาลนั้น

สำหรับ “ผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา” นั้น หากพิจารณาเฉพาะบริบทของ “ผู้พิพากษา” แล้ว ย่อมหมายถึง บุคคลผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในอันที่จะพิจารณาพิพากษาคดีที่ปวงในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ ส่วนอำนาจทำการอันเกี่ยวกับ

¹³ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 83.

¹⁴ แหล่งเดิม.

คดีอาญาของผู้พิพากษานั้น พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 24 บัญญัติว่า “ให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งมีอำนาจดังต่อไปนี้

- (1) ออกหมายเรียก หมายอาญา หรือหมายสั่งให้ส่งคนมาจากหรือไปยังจังหวัดอื่น
- (2) ออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมีใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี”

และมาตรา 25 บัญญัติว่า “ในศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจเกี่ยวแก่คดีซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลนั้น ดังต่อไปนี้

- (1) ไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีทั้งปวง
- (2) ไต่สวนและมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย
- (3) ไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา
- (4) พิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสามแสนบาท...

(5) พิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกินหกเดือน หรือปรับเกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กำหนดแล้วไม่ได้

จากบทบัญญัติทั้งสองมาตราดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า อำนาจในการออกหมายเรียก หมายอาญา หรือหมายสั่งให้ส่งคนมาจากหรือ ไปยังจังหวัดอื่น และอำนาจออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมีใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี ตลอดจนอำนาจต่างๆ ตามมาตรา 25 (1) (2) (3) และ (5) นี้เอง ที่เรียกว่าเป็น อำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาของผู้พิพากษา

ส่วนความหมายของ “องค์คณะผู้พิพากษา” ตามที่ได้ศึกษามาแล้วนั้น หมายถึง “จำนวนของผู้พิพากษาที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งองค์คณะผู้พิพากษานี้อาจมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้”

ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา หากเป็นศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ หรือศาลอาญาธนบุรี ผู้พิพากษาในศาลดังกล่าว ย่อมเป็นผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา แต่หากเป็นในศาลยุติธรรมอื่นๆ ซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญา จึงจะเป็นผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา แต่ไม่ว่าจะเป็นในศาลใดก็ตาม ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาคดีหนึ่งๆ หากจำนวนผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญามีไม่ครบจำนวนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ การพิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นๆ ย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งจำนวนผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามที่กฎหมายกำหนดนี้เอง

ที่เรียกรวมๆ ว่า “องค์กรคณะผู้พิพากษา” จึงอาจกล่าวได้ว่า “องค์กรคณะผู้พิพากษาในคดีอาญา” ก็คือจำนวนของผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาที่กฎหมายกำหนดไว้ เพื่อให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้โดยชอบด้วยกฎหมายนั่นเอง

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า “ศาล” และ “องค์กรคณะผู้พิพากษา” มีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ “ศาล” อาจหมายถึงสถาบันที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีหรืออาจหมายถึงผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีก็ได้ ส่วน “องค์กรคณะผู้พิพากษา” นั้น หมายถึง “จำนวนผู้พิพากษา” ที่กฎหมายกำหนดให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งมีได้เกี่ยวกับสถาบันหรือตัวบุคคลแต่อย่างใด

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์กรคณะ

ในส่วนนี้จะศึกษาแนวความคิดที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์กรคณะเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงหลักการและเหตุผลของการพิจารณาคดีโดยระบบองค์กรคณะ โดยแนวความคิดที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์กรคณะที่สำคัญๆ มีดังนี้

2.2.1 การตรวจสอบถ่วงดุลในการพิจารณาคดี

ศาลเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งใช้อำนาจตุลาการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี โดยการปฏิบัติหน้าที่ของศาลต้องเป็นไปตามหลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการหรือหลักความผูกพันต่อกฎหมายของฝ่ายตุลาการ กล่าวคือ การใช้กฎหมายของฝ่ายตุลาการจะต้องผูกพันต่อบทบัญญัติของกฎหมายที่ออกโดยองค์กรนิติบัญญัติอันเป็นองค์กรที่มีพื้นฐานมาจากตัวแทนของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นการกระทบต่อสิทธิหรือจำกัดสิทธิของประชาชนนั้นจะกระทำได้เฉพาะภายใต้เงื่อนไขของรัฐธรรมนูญโดยผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนเสียก่อน และการใช้กฎหมายต้องเป็นไปตามหลักความเสมอภาคของการใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งมี 3 รูปแบบ คือ¹⁵

- 1) ฝ่ายตุลาการจะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย
- 2) ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้อุบายอย่างเท่าเทียมกัน
- 3) ฝ่ายตุลาการมีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลพินิจโดยปราศจากข้อบกพร่อง

¹⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ เล่มเดิม. หน้า 85-86.

ทั้งนี้ การปฏิบัติหน้าที่ของศาลในการพิจารณาคดีอาญา จะต้องเป็นไปเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา 2 ประการด้วย คือ¹⁶

- 1) การหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และ
- 2) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลหรือผู้ต้องหาในคดี เพื่อมิให้สิทธิของบุคคลถูกล่วงละเมิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย

และการที่จะให้ศาลปฏิบัติหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของศาล เนื่องจากการให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนไปโดยไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลย่อมเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาการใช้อำนาจโดยมิชอบ¹⁷ โดยการตรวจสอบถ่วงดุลนี้แบ่งออกเป็น

- 1) การตรวจสอบถ่วงดุลภายในองค์กร

เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจหน้าที่โดยลำดับการบังคับบัญชาของแต่ละองค์กร โดยการบังคับบัญชาเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรนั้นในรูปของการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น โดยผู้บังคับบัญชาจะใช้อำนาจของตนในการตรวจสอบการกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อเกิดกรณีที่การกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่เหมาะสม ผู้บังคับบัญชาสามารถสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาดำเนินการได้ รวมทั้งยังมีอำนาจเพิกถอนแก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือใช้อำนาจแทนผู้ใต้บังคับบัญชาได้¹⁸

- 2) การตรวจสอบถ่วงดุลภายนอกองค์กร

หมายถึง กระบวนการตรวจสอบที่ดำเนินการโดยองค์กรหนึ่ง เพื่อตรวจสอบการดำเนินการหรือการใช้อำนาจของอีกองค์กรหนึ่ง และในกรณีที่องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบนั้นมีอำนาจในการยับยั้งการใช้อำนาจขององค์กรที่ถูกตรวจสอบด้วยแล้ว การตรวจสอบดังกล่าวก็ถือเป็นการถ่วงดุลการใช้อำนาจด้วย¹⁹

สำหรับการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยหลักแล้วจะเป็นการตรวจสอบภายในองค์กรตุลาการเอง ซึ่งหลักการตรวจสอบหลักที่สำคัญหลักการหนึ่งก็คือ การพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะ

¹⁶ แหล่งเดิม. หน้า 16.

¹⁷ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). *ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย*. หน้า 83.

¹⁸ ไพรัช โทสวัสถ์. (2547). *การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการปฏิบัติทางปกครอง*. หน้า 13-15.

¹⁹ วีรวัฒน์ เอื้อพอด. (2551). *มาตรการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ : ศึกษากรณีการชั้นสูตรพลีกศตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม*. หน้า 9.

การพิจารณาคดีโดยระบบของคณะจะมีการกำหนดไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์เรื่ององค์คณะผู้พิพากษา ก็เพื่อเป็นการตรวจสอบภายในตนเองเพื่อมิให้เกิดความผิดพลาดในการรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ กล่าวคือ ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจะต้องร่วมประชุมปรึกษากันทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย อันเกี่ยวกับคดีภายใต้พื้นฐานของ “หลักไม่มีส่วนได้เสีย” ซึ่งหมายความว่า ผู้พิพากษาต้องเป็นกลาง ไม่มีส่วนได้เสียในคดีไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม และผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะต่างมีความเท่าเทียมกันในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี ทั้งนี้ ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ข้อ 11 ได้กำหนดเกี่ยวกับการปรึกษาคดีไว้ว่า “ในการพิจารณาคดี ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจักต้องตระเตรียมคดีนั้นล่วงหน้าอย่างถี่ถ้วน และจักต้องชี้แจงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายต่อองค์คณะอย่างถูกต้องครบถ้วน

ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจักต้องร่วมพิจารณา ให้ข้อคิดเห็นและเหตุผลประกอบเสมือนหนึ่งตนเป็นเจ้าของสำนวนคดีเรื่องนั้นเอง ผู้พิพากษาที่ร่วมกันพิจารณาคดีพึงเคารพในความคิดเห็นและเหตุผลของกันและกัน ทั้งนี้เพื่อให้ได้คำวินิจฉัยชี้ขาดที่ถูกต้องและเที่ยงธรรม”

ดังนั้น ในการพิจารณาคดีโดยระบบของคณะ ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจะต้องร่วมกันประชุมปรึกษาปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดี ซึ่งสิ่งนี้เองที่จะเป็นหลักประกันและสร้างความเชื่อมั่นแก่คู่ความและประชาชนทั่วไปได้ว่าคดีนั้นได้รับการพิจารณาและวินิจฉัยอย่างรอบคอบจากองค์คณะผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาแล้ว อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติก็ยังคงถือว่าผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเป็นผู้มีความรับผิดชอบในคดีมากกว่าผู้พิพากษาอื่นที่เป็นองค์คณะอยู่

และเพื่อให้การตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยระบบของคณะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 236 จึงบัญญัติว่า “ผู้พิพากษาหรือตุลาการที่ไม่นั่งพิจารณาคดีใด จะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และแม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันจะมีได้บัญญัติรับรองไว้เช่นนั้นแต่ก็ได้รับรองเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานไว้ในมาตรา 40(2) ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้...สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง...การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ...” ดังนั้น ผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีใดก็จะทำคำพิพากษาหรือวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้นไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้

อาจกล่าวได้ว่า การที่องค์คณะผู้พิพากษาทำหน้าที่พิจารณาและพิพากษาคดีร่วมกันถือ

ได้เป็นส่วนสำคัญในการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ ดังนี้²⁰

1) ตรวจสอบและถ่วงดุลการให้เหตุผลในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้คดีดำเนินไปด้วยความยุติธรรม

2) ตรวจสอบและถ่วงดุลในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและถูกต้องตามนิติประเพณี

3) ตรวจสอบและถ่วงดุลในเรื่องการวางตนเป็นกลาง ปราศจากอคติ และการสำรวมตนระหว่างการนั่งพิจารณาคดี

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าองค์คณะผู้พิพากษานั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ด้วยเหตุนี้ การที่ให้มีการพิจารณาคดีโดยองค์คณะผู้พิพากษาจึงไม่ใช่เพราะเหตุสงสัยในความรู้ความสามารถของผู้พิพากษา แต่เป็นการกำหนดขึ้นมาเพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดจากการนั่งพิจารณาของผู้พิพากษานายเดียว²¹ จึงถือได้ว่าระบบของคณะเป็นระบบที่เพิ่มประสิทธิภาพในการพิจารณาพิพากษาคดี และขณะเดียวกันยังเป็นหลักประกันความเป็นกลางให้แก่คู่ความอีกด้วย

2.2.2 เขตอำนาจศาลในทางคดี

ในการศึกษาเรื่องเขตอำนาจศาลในทางคดีกับการพิจารณาคดีโดยระบบของคณะนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่าง “เขตศาล” กับ “เขตอำนาจศาล” เสียก่อน ดังนี้

“เขตศาล” (Venue) หมายถึง การกำหนดสถานที่อันพึงฟ้องคดีได้ ซึ่งเป็นการกำหนดสถานที่หรือศาลที่จะพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทของปัจเจกชน ซึ่งสะดวกสำหรับโจทก์ที่จะเสนอคำฟ้องและดำเนินคดีของตน และป้องกันจำเลยจากความเสี่ยงที่โจทก์อาจเลือกเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ไม่สะดวกในการต่อสู้คดีของจำเลย หรือสร้างความไม่เป็นธรรมแก่จำเลยได้ และเป็นอาณาเขตตามภูมิศาสตร์ ซึ่งแต่ละศาลจะมีอาณาเขตการใช้อำนาจของตนว่ามีเขตเพียงใด เช่น ศาลฎีกามีเขตศาลทั่วราชอาณาจักร คือ ใช้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ฎีกาขึ้นมาจากทุกศาล เป็นต้น

ปกติเขตศาลชั้นต้นแต่ละศาลจะถูกกำหนดโดยถือเอาเขตในทางปกครองเป็นหลัก เช่น อาจกำหนดให้ศาลแขวงมีเขตอำนาจตลอดอำเภอหนึ่งหรือสองอำเภอหรือทั้งจังหวัดก็ได้ เมื่อได้กำหนดเขตศาลนั้นว่ามีความกว้างยาวเท่าใดแล้ว ศาลนั้นจะมีอำนาจครอบคลุมพื้นที่ตามที่กำหนดไว้ สำหรับศาลจังหวัดนั้นปกติจะมีเขตตลอดพื้นที่การปกครองของจังหวัดนั้นๆ และแต่ละจังหวัด

²⁰ วิรัตน์ สีดาคุณ. (2551). *บทบาทของผู้พิพากษาหัวหน้าศาลกับการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง*. หน้า 36.

²¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 97.

มักจะมีศาลจังหวัด 1 แห่ง เว้นแต่บางจังหวัดอาจจะมีศาลจังหวัด 2 ศาลก็ได้²²

ดังนั้น “เขตศาล” จึงหมายถึง เขตอำนาจของศาลตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ว่าศาลนั้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีภายในอาณาเขตใด

ส่วน “เขตอำนาจศาล” (Jurisdiction) นั้น สามารถแยกพิจารณาได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้²³

1) เขตอำนาจศาลเหนือดินแดนหรือเหนือคนชาติ (Jurisdiction Over National) หมายถึง การที่ศาลจะรับคดีเรื่องใดไว้พิจารณา คดีนั้นจะต้องอยู่ในเขตอำนาจศาลนั้นตามกฎหมายที่ได้กำหนดเขตพื้นที่ไว้แน่นอนว่า ศาลใดมีเขตอำนาจเหนือท้องที่ใดบ้าง

2) เขตอำนาจศาลเหนือบุคคล (Jurisdiction in seam) หรือเขตอำนาจศาลเหนือทรัพย์สิน (Jurisdiction in rem) หมายถึง การที่ศาลจะรับคดีเรื่องใดไว้พิจารณา ศาลนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือบุคคลหรือทรัพย์สินที่อยู่ในเขตศาลนั้น

3) เขตอำนาจศาลเหนือคดี (Subject Matter Jurisdiction) คำว่า “คดี” ตามความหมายทั่วไป หมายถึง เรื่องราวหรือกรณีพิพาท ดังนั้น การที่ศาลจะรับคดีเรื่องใดไว้พิจารณา ศาลนั้นจะต้องมีอำนาจพิจารณาเรื่องราวหรือกรณีพิพาทนั้น อันเป็นการพิจารณาทางด้านเนื้อหาของคดีว่าจะอยู่ในเขตอำนาจของศาลใด เช่น คดีอาญาอยู่ในเขตอำนาจศาลอาญา คดีแพ่งอยู่ในเขตอำนาจศาลแพ่ง คดีแรงงานอยู่ในเขตอำนาจของศาลแรงงาน คดีภาษีอากรอยู่ในเขตอำนาจของศาลภาษี คดีปกครองอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครอง เป็นต้น

ดังนั้น เขตอำนาจศาล (Jurisdiction) จึงหมายถึง ขอบเขตแห่งอำนาจตามกฎหมายที่ศาลมีในการพิจารณาพิพากษาคดี หรือการกระทำที่ศาลมีอำนาจกระทำหรือสั่งการตามกฎหมายและโดยนัยเดียวกันหากเรื่องใดที่ไม่มีกฎหมายให้อำนาจแก่ศาลที่จะกระทำหรือสั่งการเช่นนั้น ศาลก็ไม่มีอำนาจที่จะกระทำหรือสั่งการแก่ผู้ใดได้²⁴ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ หมายถึง อำนาจของศาลที่จะพิจารณาพิพากษาอรรถคดีตามตัวบทกฎหมายซึ่งได้ให้อำนาจไว้²⁵ นั่นเอง

ทั้งนี้ แม้ว่าเขตอำนาจศาลนั้นจะสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 3 ลักษณะดังกล่าวข้างต้น แต่เขตอำนาจศาลที่ถือว่ามีความสัมพันธ์กับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะก็คือ เขตอำนาจศาลเหนือคดีหรือเขตอำนาจศาลในทางคดี (Subject Matter Jurisdiction) กล่าวคือ การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจะขึ้นอยู่กับว่าศาลนั้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีใด

²² อภิรดี ประเสริฐฤทธิ. (2548). *เขตอำนาจศาลเหนือคดีเรือโค่นกันในทางแพ่งและทางอาญา*. หน้า 55.

²³ สถิต เล็งไธสง. (ธันวาคม 2514). “อำนาจศาล.” *นิติศาสตร์* 3. หน้า 109.

²⁴ กฤตยชญ์ สิริเขต. (2543). *ศาลปกครอง คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542*. หน้า 35.

²⁵ สถิต เล็งไธสง เล่มเดิม. หน้า 103.

ทั้งนี้ เพื่อให้จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะนั้นมีความเหมาะสมกับคดีนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีอาญาซึ่งมีการดำเนินการที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นอย่างมาก ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษสูงก็จะมีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะมากกว่าศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษต่ำกว่า

บทที่ 3

การพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะในต่างประเทศ

กระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ใช้กันอย่างแพร่หลายนั้น อาจแยกพิจารณาตามระบบกฎหมายหลักได้เป็น 2 ระบบใหญ่ คือ ระบบกฎหมายจารีตประเพณีหรือระบบ Common Law โดยมีประเทศอังกฤษ เป็นประเทศต้นแบบ กับระบบประมวลกฎหมายหรือระบบ Civil Law ซึ่งใช้กันในภาคพื้นยุโรป ที่มีประเทศฝรั่งเศสและเยอรมนีเป็นต้นแบบ การพิจารณาคดีอาญาในทั้งสองระบบกฎหมายหลักนั้น ต่างก็นำวิธีการพิจารณาคดีอาญาด้วยระบบองค์คณะผู้พิพากษามาใช้ประโยชน์ ซึ่งระบบองค์คณะในคดีอาญาในทั้งสองระบบกฎหมายหลัก มีทั้งลักษณะที่เหมือนกันและลักษณะที่แตกต่างกันไปตามระบบกฎหมายแต่ละประเทศ

3.1 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสใช้ระบบกฎหมาย Civil law และยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ดังนั้น การค้นหาความจริงเพื่อพิสูจน์การกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาจึงเป็นหน้าที่ของรัฐ โดยเจ้าพนักงานของรัฐผู้รับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้องก็คือพนักงานอัยการ ฝรั่งเศสไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาโดยตรงต่อศาล แต่อาจฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญาโดยร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา ทำให้มีผลเช่นเดียวกับการยื่นฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ กล่าวคือ ทำให้การดำเนินคดีอาญาเริ่มขึ้น เป็นการบังคับให้พนักงานอัยการเข้ามาเป็นคู่ความในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจของศาลและอัยการในฐานะตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีอาญา¹

3.1.1 การพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะ

ประเทศฝรั่งเศสได้แยกกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาออกเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ๆ อันได้แก่²

1) ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา

¹ อุทัย อาทิวช ก (มีนาคม 2548). “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส.” *บทบัญญัติ เล่มที่ 61(1)*. หน้า 2-16.

² ณรงค์ ใจหาญและคณะ ก (2540). *สิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา*. หน้า 63.

2) ขั้นตอนหลังการฟ้องคดีอาญา

การแบ่งการดำเนินคดีอาญาออกเป็น 2 ขั้นตอนดังกล่าวนี้ เพื่อมิให้ศาลเป็นผู้ใช้อำนาจแต่เพียงฝ่ายเดียวในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งกระบวนการดำเนินคดีและวิธีพิจารณาคดีอาญานั้นจะได้กล่าวถึงต่อไป

3.1.1.1 ประเภทของความผิดอาญา

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศที่แบ่งประเภทความผิดอาญาไว้อย่างมีเอกลักษณ์และเป็นระบบ เรียกว่า การแบ่งประเภทความผิดแบบไตรภาค (Tripartite Classification) โดยแบ่งประเภทความผิดออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน คือ³

1) ความผิดอุกฤษฏ์โทษ (Les Crimes) ตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ค.ศ.1993 มาตรา 131-1 ได้แก่ความผิดที่มีบทระวางโทษดังต่อไปนี้

จำคุกตลอดชีวิตหรือกักขังตลอดชีวิต จำคุกหรือกักขังสามสิบปี จำคุกหรือกักขังยี่สิบปี หรือจำคุกหรือกักขังสิบห้าปี โดยระยะเวลาจำคุกหรือกักขังที่ต่ำที่สุดสำหรับความผิดอุกฤษฏ์โทษที่กำหนดไว้คือสิบปี⁴

ตัวอย่างความผิดอุกฤษฏ์โทษ เช่น ความผิดฐานฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ความผิดฐานประทุษร้ายต่อชีวิตของผู้อื่น โดยการวางยาพิษ เป็นต้น

2) ความผิดมัชฌิมโทษ (Les délits) ประเภทของโทษที่จะใช้ลงแก่ผู้กระทำความผิดมัชฌิมโทษ ได้แก่ โทษจำคุก โทษปรับ โทษปรับรายวัน โทษการทำงานบริการสาธารณะ โทษห้ามหรือจำกัดสิทธิบางประการ และโทษเสริมตามที่กฎหมายบัญญัติ⁵

ตัวอย่างความผิดมัชฌิมโทษ เช่น ความผิดฐานค้ายาเสพติด ความผิดฐานประทุษร้ายต่อผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ไม่สามารถประกอบการทำงานตามปกติได้ เป็นต้น

3) ความผิดลหุโทษ (Les Contraventions) ความผิดลหุโทษทั่วไปเป็นความผิดที่เกิดจากความไม่สนใจข้อห้ามของกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ของฝ่ายบริหาร ซึ่งไม่ใช่ความประสงค์หรือมีเจตนาที่จะละเมิดกฎหมายอาญา และไม่ใช่อุบายความประมาทเลินเล่อ ความผิดลหุโทษเกิดขึ้นทันทีเมื่อมีการกระทำที่กฎหมายห้ามและกำหนดโทษไว้

³ ณรงค์ ใจหาญและคณะ ข (2549). *ความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา*. หน้า 147.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 153.

โทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดลหุโทษคือ โทษปรับและโทษที่ห้ามหรือจำกัดสิทธิบางประการ⁶

3.1.1.2 ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าประเทศฝรั่งเศสแยกกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาออกเป็นขั้นตอนก่อนฟ้องคดีและขั้นตอนหลังฟ้องคดี ดังนั้น ศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ศาลไต่สวนและศาลตัดสิน⁷

ศาลไต่สวน (Juridiction d'Instruction) แบ่งเป็น

1) ศาลไต่สวนชั้นที่ 1 ทำหน้าที่สอบสวนคดีประเภท délits หรือ crimes เพื่อพิจารณาพยานหลักฐานว่ามีเพียงพอที่จะนำคดีไปสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลตัดสินหรือไม่ โดยในคดีประเภท crimes นั้น กฎหมายบังคับให้ต้องทำการสอบสวนทุกคดี

2) ศาลไต่สวนชั้นที่ 2 หรือศาลอุทธรณ์ไต่สวน มีหน้าที่หลักในการตรวจสอบการสอบสวนคดีประเภท crimes อีกครั้งหนึ่ง และรับอุทธรณ์คำสั่งของผู้พิพากษาสอบสวนด้วย

ศาลตัดสิน (Juridiction de Jugement) แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา โดยในส่วนของศาลชั้นต้นนั้นแบ่งแยกออกเป็น 3 ประเภท ตามความรุนแรงของคดี ดังนี้⁸

1) Le tribunal de police เป็นศาลที่พิจารณาคดีลหุโทษ (contravention) คือมีแต่โทษปรับ เช่น คดีขับรถโดยไม่มีใบอนุญาต คดีทำร้ายร่างกายเล็กน้อย

2) Le tribunal correctionnel หรือศาลมัชฌิมโทษ เป็นศาลที่พิจารณาคดีโทษชั้นกลาง (délit) คือโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือนถึง 10 ปี เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกายโดยเจตนา ประมาทเป็นเหตุให้คนตาย เป็นต้น

3) La cour d'assises หรือศาลลูกขุน พิจารณาคดีโทษหนัก (crime) กล่าวคือ คดีที่มีโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ถึงโทษสูงสุด คือ จำคุกตลอดชีวิต ศาล La cour d'assises นี้ เป็นศาลเดียวในประเทศฝรั่งเศสที่ใช้ระบบลูกขุน มีผู้พิพากษาอาชีพนั่งพิจารณาคดีร่วมกับลูกขุน โดยทั้งลูกขุนและผู้พิพากษาอาชีพมีอำนาจวินิจฉัยข้อเท็จจริงและพิพากษาลงโทษจำเลย⁹ คำพิพากษา

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 164.

⁷ สุกัญญา ตรีเนตร. (2551). *ศาลกับการตรวจสอบอำนาจดำเนินคดี*. หน้า 72-73.

⁸ ปกป้อง ศรีสนิท. (2546). "สิทธิในการมีทนายความในคดีอาญา." สืบค้นเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2555, จาก www.lawreform.go.th.

⁹ Christian Dadomo and Susan Farran. (1996). *The French Legal System*. p.73-74.

ของ La cour d'assises สามารถอุทธรณ์ไปยัง La cour d'assises อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็น La cour d'assises ชั้นอุทธรณ์ได้ และเมื่ออุทธรณ์แล้วสามารถคัดค้านได้อีกโดยการฎีกาไปที่ศาลฎีกา¹⁰

3.1.1.3 การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาชั้นศาล

1) การพิจารณาคดีโดยศาลไต่สวน

การสอบสวนคดีโดยผู้พิพากษาไต่สวนเป็นวิธีพิจารณาคดีอาญาชั้นก่อนพิจารณาของระบบกฎหมายฝรั่งเศสโดยเฉพาะ ทั้งนี้ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสกำหนดให้มีการสอบสวนความผิดอุกฤษฏ์โทษโดยผู้พิพากษาไต่สวนเสมอ ส่วนความผิดมิฆมิโทษนั้นกฎหมายไม่บังคับว่าจะต้องสอบสวนโดยผู้พิพากษาไต่สวน แต่พนักงานอัยการหรือผู้เสียหายอาจร้องขอให้ศาลไต่สวนเปิดการสอบสวนได้¹¹ และถ้าหากผู้พิพากษาคคนใดทำการสอบสวนคดีใดแล้ว จะทำการพิจารณาและวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้นมิได้

หากผู้พิพากษาไต่สวนเห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิดอุกฤษฏ์โทษ (crimes) ก็จะส่งสำนวนไปยังศาลไต่สวนชั้นที่สองหรือศาลอุทธรณ์ไต่สวน เพื่อพิจารณาอีกครั้งและเพื่อให้ศาลอุทธรณ์ไต่สวนเป็นผู้สั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล Cour d'assises คำสั่งนี้เป็นที่สุด และถ้าผู้พิพากษาไต่สวนเห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิดประเภท délit ก็จะส่งฟ้องต่อศาล tribunal correctionnel ต่อไป¹²

2) การพิจารณาคดีโดยศาลตัดสิน

เมื่อศาลไต่สวนได้ทำการสอบสวนและสั่งฟ้องจำเลยต่อศาลตัดสินตามลักษณะของความผิดแล้ว ศาลตัดสินก็จะทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดดังที่โจทก์ฟ้องหรือไม่ ถ้าเห็นว่าไม่ผิดก็พิพากษาปล่อยตัวจำเลยไป แต่ถ้าเห็นว่าจำเลยกระทำผิดก็พิพากษาลงโทษ โดยคำพิพากษาของศาลตัดสินที่เป็นศาลชั้นต้นนี้ คู่ความอาจอุทธรณ์ต่อไปได้ ซึ่งถ้าหากเป็นคำพิพากษาของ Cour d'assises อาจอุทธรณ์ไปยังศาล Cour d'assises อีกแห่งหนึ่ง โดยการอุทธรณ์นั้นจะต้องยื่นต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญา และศาลฎีกาแผนกคดีอาญาจะมอบหมายให้ศาลลูกขุนศาลใดศาลหนึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีนั้นในชั้นอุทธรณ์¹³

¹⁰ ปกป้อง ศรีสนิท เล่มเดิม.

¹¹ สัญลักษณ์ ปัญวัฒนลิขิต. (2552). *ประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญา : ศึกษากระบวนการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานและชั้นศาล*. หน้า 71.

¹² วีรพันธุ์ รัศมิทัต. (2541). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ.1958*. หน้า 22.

¹³ อุทัย อาทิวาช ข (2552). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : ตัวอย่างของระบบลูกขุนฝรั่งเศส.” สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2556, จาก <http://www.humanrights.ago.go.th>. หน้า 20.

ทั้งนี้ คดีประเภทใดจะขึ้นศาลตัดสินชั้นต้นศาลใดนั้น ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ “ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา”

3.1.2 องค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญา

การพิจารณาคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสจะดำเนินไปตามหลักการพิจารณาคดีเป็นองค์คณะ (Principe de collégialité) ซึ่งการพิจารณาคดีเป็นองค์คณะนี้ทำให้ศาลมีอิสระจากการถูกอิทธิพลบังคับ เนื่องจากการทำคำพิพากษาจะต้องเป็นความเห็นร่วมกันขององค์คณะทั้งหมด ทั้งยังช่วยหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดทางกฎหมาย และยังทำให้มีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่างผู้พิพากษาอาวุโสและผู้พิพากษาใหม่ด้วย¹⁴

3.1.2.1 จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

1) ศาลไต่สวน มีผู้พิพากษาไต่สวนเป็นผู้ทำการสอบสวนคดีในเบื้องต้น แบ่งเป็นศาลไต่สวนชั้นที่ 1 มีผู้พิพากษานายเดียว (1 คน) ที่เรียกว่า Juge d’Instruction เป็นองค์คณะทำการไต่สวน

ศาลไต่สวนชั้นที่ 2 มีผู้พิพากษาจำนวน 3 นายเป็นองค์คณะทำการไต่สวน

2) ศาลตัดสิน ผู้พิพากษาที่จะทำหน้าที่พิจารณาคดีในศาลตัดสินจะต้องไม่เคยไต่สวนคดีนั้นมาก่อน

ศาล Le tribunal de police ซึ่งพิจารณาคดีลหุโทษ (contravention) ให้มี ผู้พิพากษานายเดียวเป็นองค์คณะ¹⁵

ศาล Le tribunal correctionnel ซึ่งพิจารณาคดีโทษชั้นกลาง (délit) ต้องมีผู้พิพากษาจำนวน 3 นายเป็นองค์คณะ¹⁶

ศาล La cour d’assises ซึ่งพิจารณาคดีโทษหนัก (crime) ประกอบด้วยผู้พิพากษาอาชีพจำนวน 3 คน เป็นประธานศาลลูกขุน 1 คน และผู้พิพากษาอีก 2 คน เป็นองค์คณะ โดยประธานศาลอุทธรณ์เขตซึ่งศาลลูกขุนตั้งอยู่ในเขตอำนาจจะเป็นผู้แต่งตั้งประธานศาลลูกขุนและองค์คณะอีก 2 คน ก่อนที่จะมีการเปิดฤดูกาลพิจารณาของศาลลูกขุน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศาลลูกขุนมีระยะเวลาการทำงานไม่เต็มตลอดทั้งปี จึงไม่มีลักษณะเป็นศาลถาวรเหมือนศาลประเภทอื่น¹⁷ และในส่วนของลูกขุนจะมีจำนวน 9 คน¹⁸ เมื่อรวมกับผู้พิพากษาอาชีพแล้ว ศาลลูกขุนจะ

¹⁴ ณรงค์ ใจหาญและคณะ ก เล่มเดิม. หน้า 85.

¹⁵ ปกป้อง ศรีสนิท เล่มเดิม.

¹⁶ แหล่งเดิม.

¹⁷ อุทัย อาทิวา ข เล่มเดิม. หน้า 6.

¹⁸ แหล่งเดิม. หน้า 7.

ประกอบด้วยองค์คณะทั้งหมดจำนวน 12 คน แต่ในกรณีที่ศาลอุทธรณ์นั้นทำหน้าที่เป็นศาลชั้นอุทธรณ์ จะต้องเพิ่มจำนวนลูกขุนเป็น 12 คน ดังนั้น เมื่อรวมกับผู้พิพากษาอาชีพอีก 3 คนแล้ว ศาลอุทธรณ์ชั้นอุทธรณ์จะประกอบด้วยองค์คณะทั้งหมดจำนวน 15 คน

ศาลฎีกา (Cour de cassation) เป็นศาลสูงสุดของประเทศ มีผู้พิพากษาอาชีพจำนวน 3 นาย เป็นองค์คณะ โดยประธาน Cour de cassation หรือผู้พิพากษาหัวหน้าคณะคดีอาญา อาจขอให้เพิ่มจำนวนผู้พิพากษาอาชีพเป็น 5 นาย ได้¹⁹

3.1.2.2 การเข้าพิจารณาคดีแทนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

การที่ประเทศฝรั่งเศสรับรองหลักการพิจารณาคดีอาญาเป็นองค์คณะ ก็เพื่อให้ผู้พิพากษาทั้งคณะช่วยกันรับฟังพยานหลักฐาน ซึ่งจะทำให้มีข้อผิดพลาดในการรับฟังพยานหลักฐานน้อยลง หลักการพิจารณาคดีต่างๆ โดยผู้พิพากษาเป็นคณะนี้ นอกจากผู้พิพากษาจะต้องนั่งพิจารณาให้ครบองค์คณะตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว ยังมีผลสืบเนื่องอีกด้วยว่า ผู้พิพากษาที่ประกอบเป็นองค์คณะจะต้องนั่งพิจารณาคดีจนกระทั่งมีคำพิพากษาดำเนินคดี²⁰

อย่างไรก็ตาม หากคดีมีลักษณะที่ต้องใช้เวลานาน ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจะต้องแต่งตั้งผู้พิพากษานายหนึ่งหรือหลายนายเข้าร่วมในการพิจารณา หากผู้พิพากษาที่ประกอบเป็นองค์คณะไม่สามารถนั่งพิจารณาจนกระทั่งมีคำพิพากษาได้ ก็ให้ผู้พิพากษาที่เข้าร่วมพิจารณาเข้าแทนที่ตามลำดับ กรณีของลูกขุนก็เช่นกัน อาจมีการคัดเลือกลูกขุนสำรองไว้ร่วมพิจารณาในกรณีที่คาดว่า การพิจารณาคดีจะใช้เวลานาน²¹

3.2 ประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีก็เช่นเดียวกับประเทศฝรั่งเศสคือ ใช้กฎหมายระบบ Civil Law และการดำเนินคดีอาญาในประเทศเยอรมนี ก็ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ²² ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย เว้นแต่ในความคิดบางประเภทที่ไม่มีประโยชน์สาธารณะเข้ามาเกี่ยวข้องกับรัฐอาจผ่อนคลายเป็นเอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเองได้²³

¹⁹ สมชัย เมธากวินโสภณ. (2548). *ปัญหาขององค์คณะในการพิจารณาคดีอาญาของไทย*. หน้า 59.

²⁰ ณรงค์ ใจหาญและคณะ ก เล่มเดิม. หน้า 84-85.

²¹ โกเมน ภัทรภิรมย์. (2534, กันยายน). “ลูกขุนฝรั่งเศส.” *วารสารอัยการ*, 14(163). หน้า 209.

²² คณิต ฒ นคร ง (2540). “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ.” *หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร อัยการสูงสุด*. หน้า 37.

²³ John H. Langbein. (1977). *Comparative Criminal Procedure : Germany*. p.11.

ทั้งนี้ รูปแบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมนีเน้นหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) หลักการดำเนินคดีโดยวาจา
- 2) หลักการดำเนินคดีโดยเปิดเผยในชั้นพิจารณาคดี
- 3) หลักการดำเนินคดีโดยรวดเร็ว

3.2.1 การพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะ

การพิจารณาคดีอาญาในประเทศเยอรมนี ผู้พิพากษาเป็นผู้พิจารณาทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ไม่มีคณะลูกขุนในการพิจารณาคดีแต่อย่างใด ทั้งนี้ ผู้พิพากษาในประเทศเยอรมนีมีหน้าที่หลัก 4 ประการ คือ ออกคำสั่งใดๆ และควบคุมการพิจารณาคดี กำหนดข้อเท็จจริง ตัดสินและกำหนดโทษ ซึ่งในการพิจารณาคดีโดยผู้พิพากษาได้มีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีในแต่ละศาลไว้เช่นเดียวกับประเทศฝรั่งเศส อันกล่าวได้ว่า ประเทศเยอรมนีเองก็ได้รับรองหลักการพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะเช่นกัน

3.2.1.1 ประเภทของความผิดอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันนั้น เดิมรับเอาแบบอย่างมาจากฝรั่งเศส การแบ่งประเภทของความผิดอาญาจึงแบ่งตามความหนักเบาของโทษ แต่ปัจจุบันประเทศเยอรมนีเห็นว่าความผิดลหุโทษไม่สมควรเป็นความผิดอาญา จึงไม่มีการบัญญัติให้ความผิดลหุโทษเป็นความผิดอาญา แต่ถือว่าเป็นการกระทำที่ขัดต่อระเบียบ ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันปัจจุบันจึงแบ่งความผิดอาญาออกเป็น 2 ประเภท คือ²⁴

- 1) ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ (Verbrechen) ซึ่งได้แก่ ความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษที่หนักกว่านั้น
- 2) ความผิดอาญาโทษปานกลาง (Vergehen) ได้แก่ความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษจำคุกที่เบากว่าความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษปรับ

3.2.1.2 ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันได้กำหนดองค์กรต่างๆ ที่จะเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริงเพื่อบรรลุเป้าหมายหลักของการดำเนินคดีอาญา นั่นก็คือ การชี้ขาดเรื่องที่กำลังกล่าวหา ซึ่งศาลก็เป็นองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทดังกล่าว ทั้งนี้ ประเทศเยอรมนีแบ่งระบบศาลออกเป็น 4 ระบบ ได้แก่ ศาลทั่วไป ศาลพิเศษ ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ โดยคดีอาญา

²⁴ คณิต ฒ นคร จ (2533). “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง.” อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา. หน้า 74-75.

นั้นอยู่ในเขตอำนาจของ “ศาลทั่วไป”²⁵ ซึ่งศาลทั่วไปนี้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ แต่ละประเภทมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้²⁶

1) ศาลแขวง (Amsgericht) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเล็กน้อย (คดีที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 4 ปี) และไม่ใช่ความผิดที่อยู่ในอำนาจศาลจังหวัด (Landsgericht) แบ่งออกเป็นศาล Eizelrichter ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี และศาล Schöffengericht ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 4 ปี

2) ศาลจังหวัด (Landsgericht) เป็นทั้งศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ในกรณีที่ศาลชั้นต้น มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เป็นความผิดร้ายแรง (Serious Crime) แต่ในกรณีที่ศาลอุทธรณ์ จะมีอำนาจวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งของศาลแขวง

3) ศาลสูงสุดมลรัฐ (Oberlandsgericht) ทำหน้าที่เป็นศาลอาญาชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ หรือชั้นสูงสุด แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่ศาลชั้นต้นจะมีอำนาจพิจารณาคดีการเมืองที่ร้ายแรง เช่น ข้อหากบฏ หรือทรยศต่อประเทศ เป็นต้น

ในกรณีที่ศาลอุทธรณ์จะมีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลจังหวัด (Landsgericht)

และในกรณีที่ศาลชั้นสูงสุด จะมีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลแขวง (Amsgericht) เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น

4) ศาลสูงของสหพันธรัฐ (Bundsgerechtshof) มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายที่อุทธรณ์มาจากศาลจังหวัดและศาลสูงมลรัฐในกรณีที่ศาลทั้งสองทำหน้าที่เป็นศาลชั้นต้น

3.2.1.3 การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาชั้นศาล

กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศเยอรมนีแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ กระบวนการพิจารณาในชั้นตัดสินคดี และกระบวนการพิจารณาชั้นบังคับคดี โดยมีคำพิพากษาที่ถึงที่สุดเป็นจุดแบ่งกระบวนการพิจารณาคดีทั้งสองออกจากกัน กล่าวคือ ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดจะไม่มีการบังคับโทษ²⁷ ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะกระบวนการพิจารณาในชั้นตัดสินคดีอันเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีโดยระบบของคําคณะเท่านั้น

²⁵ Anke Freckmann and Thomas Wegerich. (1999). *The German Legal System*. p.182.

²⁶ Nigel G. Foster. (1993). *German Law and Legal System*. p.352.

²⁷ สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (2551, มกราคม-เมษายน). “ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาเยอรมัน.” *ดุลพาท*, 1(55). หน้า 189.

กระบวนการพิจารณาในชั้นตัดสินคดีอาจจะดำเนินไปตามกระบวนการพิจารณาคดีปกติ หรือดำเนินไปตามกระบวนการพิจารณาคดีพิเศษ (เช่น การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย กระบวนการพิจารณาคดีแบบรวบรัด) ก็ได้

กระบวนการพิจารณาคดีที่ดำเนินไปตามกระบวนการพิจารณาคดีปกติอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ²⁸

1) กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นสืบสวนสอบสวน (Vorverfahren) เป็นขั้นตอนการหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษถือเป็นขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา เป็นหน้าที่ขององค์กรอัยการ

2) กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นไต่สวนมูลฟ้อง (Zwischenverfahren) เมื่อพนักงานอัยการสอบสวนเสร็จและสั่งให้มีการดำเนินคดีแล้ว ก่อนพิจารณาพิพากษาจะต้องมีการดำเนินกระบวนการในชั้นกลางเพื่อควบคุมดุลพินิจในการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ โดยศาลเป็นผู้ไต่สวนมูลฟ้อง

3) กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นพิจารณาพิพากษาคดี (Hauptverfahren) เป็นกระบวนการชี้ขาดคดีโดยศาลนั่นเอง

3.2.2 องค์กรคณะผู้พิพากษาในคดีอาญา

เรื่ององค์กรคณะผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในประเทศเยอรมนีสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

3.2.2.1 จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์กรคณะ

1) ศาลแขวง (Amtsgericht)

ศาล Einzelrichter ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี มีผู้พิพากษาอาชีพคนเดียวเป็นองค์กรคณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี

ศาล Schöffengericht ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 4 ปี มีผู้พิพากษาอาชีพ 1 นาย และผู้พิพากษาสมทบ 2 นาย เป็นองค์กรคณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี แต่หากเป็นคดีที่มีความสำคัญ จำเป็นต้องใช้ผู้พิพากษาอาชีพที่มีประสบการณ์มากกว่า 1 นาย ก็อาจเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาอาชีพเข้าไปในองค์กรคณะ เป็นผู้พิพากษาอาชีพจำนวน 2 นาย และผู้พิพากษาสมทบอีก 2 นาย เป็นองค์กรคณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้

2) ศาลจังหวัด (Landsgericht)

ในกรณีที่เป็นศาลชั้นต้น ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เป็นความผิดร้ายแรง (Serious Crime) ต้องมีผู้พิพากษาอาชีพ 2 นาย และผู้พิพากษาสมทบ 2 นาย จึงจะเป็นองค์กรคณะ

²⁸ แหล่งเดิม. หน้า 189-190.

ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่หากเป็นการพิจารณาคดีอาญาที่มีอัตราโทษร้ายแรงมาก เช่น ความผิดฐานข่มขืนผู้อื่นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย จะใช้องค์คณะผู้พิพากษาชุดใหญ่ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาอาชีพจำนวน 3 นาย และผู้พิพากษาสมทบอีก 2 นาย เป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี

ในกรณีที่เป็นศาลอุทธรณ์ ซึ่งมีอำนาจวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งของศาลแขวง ต้องมีผู้พิพากษาอาชีพ 1 นาย และผู้พิพากษาสมทบอีก 2 นาย เป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี

3) ศาลสูงสุดมลรัฐ (Oberlandsgericht)

ในกรณีที่เป็นศาลชั้นต้น ซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีการเมืองที่ร้ายแรง ต้องมีผู้พิพากษาอาชีพจำนวน 5 นาย เป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี

ในกรณีที่เป็นศาลอุทธรณ์ ซึ่งมีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลจังหวัด (Landsgericht) ต้องมีผู้พิพากษาอาชีพจำนวน 3 นาย เป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี

และในกรณีที่เป็นศาลชั้นสูงสุด จะมีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลแขวง (Amsgericht) เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น

4) ศาลสูงของสหพันธ์รัฐ (Bundsgesichtshof) ซึ่งมีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายที่อุทธรณ์มาจากศาลจังหวัดและศาลสูงมลรัฐในกรณีที่ศาลทั้งสองทำหน้าที่เป็นศาลชั้นต้น ต้องมีผู้พิพากษาอาชีพจำนวน 5 นาย เป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา

3.2.2.2 การเข้าพิจารณาคดีแทนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 229 กำหนดให้ทำการพิจารณาคดีต่อเนื่องกัน หากมีการเลื่อนการพิจารณาคดีออกไป จะต้องเริ่มการพิจารณาใหม่ภายในวันที่ 11 ภายหลังจากการเลื่อนวันพิจารณา มิฉะนั้นกระบวนการพิจารณาคดีจะต้องเริ่มต้นใหม่ทั้งหมด²⁹ ทั้งนี้ การอ่านคำพิพากษาจะต้องกระทำภายใน 4 วัน นับแต่วันที่เสร็จสิ้นการพิจารณาคดี เนื่องจากการอ่านคำพิพากษาจะต้องกระทำโดยวาจาและโดยเปิดเผย

ในการพิจารณาคดีอาญานั้น ถ้าผู้พิพากษาคนใดไม่สามารถจะร่วมพิจารณาคดีต่อไปได้ จนจบและไม่สามารถหาผู้พิพากษาอื่นมาทดแทนได้ ถือว่ากระบวนการพิจารณานั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะผู้พิพากษาไม่ครบองค์คณะตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจึงจำเป็นต้องประเมินเวลาที่จะใช้ในการพิจารณาคดีให้ดี หากเห็นว่าต้องใช้เวลาพิจารณาคดีนาน ก็อาจแต่งตั้งผู้พิพากษาสำรอง (Substitute Judges) เข้าร่วมรับฟังการพิจารณาคดีแต่แรกเริ่ม หาก

²⁹ สัญลักษณ์ ปัญวัฒนลิขิต เล่มเดิม. หน้า 84.

ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะคนใดไม่สามารถดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปได้ก็ให้ผู้พิพากษาสำรองเข้าทำหน้าที่แทน ซึ่งหลักการตั้งผู้พิพากษาสำรองนี้นำไปใช้กับกรณีของผู้พิพากษาสมทบด้วย³⁰

3.3 ประเทศอังกฤษ

เมื่อครั้งที่พวกแองโกลและแซกซอน (Anglo-Saxson) ได้เข้าครอบครองเกาะอังกฤษในราวศตวรรษที่ 5 และ 6 นั้น กฎหมายที่ใช้บังคับคือ กฎหมายจารีตประเพณีของเผ่า กฎหมายโรมันนับว่ามีอิทธิพลน้อยมากเมื่อเทียบกับจารีตประเพณีอันเป็นกฎหมายของอารยชนที่ใช้อยู่จนกระทั่งถึงสมัยกลาง³¹

แต่หลังจากพวกนอร์มันเข้าครอบครองอังกฤษในราวศตวรรษที่ 11-15 แล้ว ได้มีการจัดตั้งศาลหลวง (Royal Court) ขึ้น เพื่อรวบรวมอำนาจจากบรรดาขุนนางและศาสนจักร ซึ่งวิธีพิจารณาคดีของศาลหลวงนั้นเป็นการใช้เหตุผลไปพิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นข้อพิพาทแล้วศาลวางหลักเกณฑ์ในการตัดสินชี้ขาดจากการพิจารณาเหตุผลที่แฝงอยู่ในความสัมพันธ์ทางข้อเท็จจริงนั้น (Ratio decidendi) อันเป็นหลักเกณฑ์ที่แตกต่างไปจากการใช้จารีตประเพณีท้องถิ่นแบบเดิม การใช้วิธีนี้เท่ากับเป็นการวินิจฉัยคดีตามหลักกฎหมายทั่วไป หรือหลักคอมมอนลอว์ (Common Law) ที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน

3.3.1 การพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะ

หลักแห่งความยุติธรรมในอังกฤษนั้นมีอยู่ว่า การก่อกวนสันติสุขต่อประชาชนก็ดี การกระทำผิดต่อประชาชนก็ดี ถือเป็นความผิดต่อพระมหากษัตริย์ (Crown) ด้วยความยุติธรรมจะต้องได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาซึ่งมีอิสระอย่างแท้จริงในการปฏิบัติหน้าที่โดยรัฐบาลมิได้เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ผู้พิพากษาจะเป็นประธานในการดำเนินกระบวนการพิจารณา งานของผู้พิพากษาก็คือ ระมัดระวังและประทับประคองให้คู่ความได้รับคุณภาพในความเที่ยงธรรม และเมื่อสิ้นสุดการพิจารณาแล้ว ผู้พิพากษาจะเป็นผู้ตรวจสำนวน วินิจฉัยชี้แจงนำนักพยานหลักฐานนั้นๆ³²

การพิจารณาคดีอาญาในประเทศอังกฤษใช้ระบบกล่าวหา โดยการพิจารณาคดีจะเป็นการต่อสู้กันระหว่างบุคคลสองฝ่ายซึ่งได้แก่ ฝ่ายกษัตริย์ (ในนามของประชาคม) และฝ่ายผู้ถูก

³⁰ สมชัย เมธาภิน โสภณ เล่มเดิม, หน้า 69.

³¹ กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2547). *ความเป็นมาและหลักการใช้นิติวิธีในระบบชีวิตลอร์ดและคอมมอนลอว์*. หน้า 59.

³² เจริญ น้อยพันธ์. *ความยุติธรรมในประเทศอังกฤษ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2555, จาก <http://www.library.coj.go.th/indexarticle.php>.

กล่าวหาว่ากระทำความผิด ในการดำเนินคดี ทั้งผู้แทนในการดำเนินคดีและจำเลยต่างก็ต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล ส่วนการตัดสินคดี ศาลจะพิจารณาว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่ถูกฟ้องจริงหรือไม่ ทั้งนี้ มีข้อพึงสังเกตว่า ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นจะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดจริง และผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับคุ้มครองทางกฎหมายอีกหลายประการด้วย เช่น การแจ้งให้ทราบของผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ เป็นต้น³³

3.3.1.1 ประเภทของคดีอาญา

ประเทศอังกฤษมีการแบ่งความผิดอาญาออกเป็น 3 ประเภท ตามความร้ายแรงของความผิด ได้แก่³⁴

1) Offences Triable Only on Indictment หรือความผิดอาญาที่ต้องทำคำฟ้องเป็นหนังสือและพิจารณาโดยผู้พิพากษาและคณะลูกขุน (Indictment Trial) เช่น ความผิดฐานฆ่า ความผิดฐานปล้นทรัพย์ ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น

2) Offences Triable Only Summarily หรือความผิดอาญาที่ใช้วิธีพิจารณาโดยรวบรัด (Summary Trial) เช่น ความผิดฐานขับรถไม่มีประกัน ขับรถโดยประมาท ความผิดฐานข่มขู่ คุกหมิ่นผู้อื่น เป็นต้น

3) Offences Triable Either Way หรือความผิดอาญาที่ใช้กระบวนการพิจารณาได้ทั้งสองรูปแบบดังกล่าวข้างต้น เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ฐานทำร้ายร่างกาย ฐานขับรถในลักษณะอันตราย เป็นต้น

3.3.1.2 ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา

1) Magistrates' Court

Magistrates' Court นั้น เดิมเรียกว่า Courts of Summary Jurisdiction หรือ Summary Courts บางคนก็เรียกว่า Petty Sessional Courts จนมีการตราพระราชบัญญัติ Magistrates' Courts act ขึ้นในปี ค.ศ.1952 จึงเรียกว่า Magistrates' Court³⁵ ซึ่งการพิจารณาคดีใน Magistrates' Court นี้ จะใช้วิธีการพิจารณาพิพากษาคดีโดยรวบรัด (Summary Trial)

2) Crown Court

ก่อนปี ค.ศ.1971 ศาลอาญาหลักของอังกฤษเรียกว่า The Assizes and the Quarter

³³ Denis Keenan. (2004). *Smith & Keenan English Law*. p. 102.

³⁴ Denis Keenan. *Op.cit.* p. 22-23.

³⁵ กำธร พันธุลาภ. *ศาลโปริสภาของอังกฤษ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2555, จาก <http://www.library.coj.go.th/indexarticle.php>.

Sessions ซึ่งศาลดังกล่าวไม่ได้นั่งพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องและมีที่ตั้งอยู่ในจุดที่เป็นศูนย์กลางของประชากร ระบบการพิจารณาคดีจึงขาดประสิทธิภาพเนื่องจากผู้พิพากษาต้องเสียเวลาในการเดินทางจากเมืองหนึ่งในเขตไปยังอีกเมืองหนึ่ง และจำเลยต้องรอเป็นเวลานานกว่าจะได้รับ การพิจารณาคดี ต่อมา The Courts Act 1971 ได้ยกเลิก The Assizes and the Quarter Sessions และให้จัดตั้ง Crown Court ขึ้น ซึ่งแม้ Crown Court นี้จะมีใช้ศาลท้องถิ่นเหมือน Magistrates' Court แต่ที่ตั้งอยู่ในจุดที่เป็นศูนย์กลางกว่า 90 แห่ง³⁶

อังกฤษและเวลส์นั้นแบ่งเขตบริหารออกเป็น 6 เซอร์กิต (Circuit) โดยแต่ละเซอร์กิตต่าง ก็มีสำนักงานใหญ่และเจ้าหน้าที่ดำเนินการ ส่วนศูนย์กลางในการพิจารณาคดีจะ แบ่ง ออกเป็น 3 ระดับ โดยระดับแรกมีผู้พิพากษาศาลสูงทำการพิจารณาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา ระดับ ที่สองประกอบด้วยผู้พิพากษาเช่นเดียวกับระดับแรก แต่พิจารณาเฉพาะคดีอาญาเท่านั้น ส่วน ระดับที่สามมีผู้พิพากษาเซอร์กิตและ recorder และทำพิจารณาเฉพาะคดีอาญาเช่นเดียวกับระดับที่ สอง³⁷

3) Court of Appeal (Criminal Division)

Court of Appeal หรือศาลอุทธรณ์ในประเทศอังกฤษแบ่งออกเป็น 2 แผนกด้วยกัน คือ แผนกคดีแพ่งและแผนกคดีอาญา โดยศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญานั้นมีอำนาจพิจารณาคดีอาญา ที่อุทธรณ์มาจาก Crown Court

4) High Court Queen's Bench Division

อำนาจของ High Court ในส่วนที่เกี่ยวกับคดีอาญาเป็นอำนาจที่ได้รับมอบหมายให้ เป็นพิเศษ เช่น อำนาจในการออกหมายพิเศษต่างๆ การสั่งประกันตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา และ โดยเฉพาะแผนก Queen's Bench ยังทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์พิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจาก Crown Court หรือ Magistrates' Court โดยวิธีที่เรียกว่า on case stated ด้วย³⁸

5) House of Lord

House of Lord ซึ่งเป็นศาลสูงสุดของประเทศอังกฤษเป็นสถาบันเดียวกับ House of Lord ที่เป็นสภาสูงของอังกฤษ House of Lord มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาทั้งในคดีแพ่ง

³⁶ Gary Slapper, David Kelly. (2003). *The English Legal System*. p. 146.

³⁷ Ibid.

³⁸ สุนัย มโนมัยอุดม ข (2529, มกราคม-กุมภาพันธ์). “ศาลอังกฤษที่มีอำนาจในคดีอาญา.” *ศุลพาห*, 1(33). หน้า 36.

และคดีอาญา³⁹ โดยในคดีอาญา House of Lord มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจาก Court of Appeal (Criminal Division) และ High Court Queen's Bench Division ซึ่งทั้งโจทก์และจำเลยอาจอุทธรณ์ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจาก Court of Appeal (Criminal Division) หรือ High Court Queen's Bench Division ก่อน โดยเหตุผลว่าเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่สำคัญอันเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ (point of law of general public importance) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้คดีเล็กๆ น้อยๆ หรือคดีที่มีได้มีความสำคัญขึ้นสู่ศาลสูง⁴⁰

3.3.1.3 การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาชั้นศาล

ประเทศอังกฤษมีการแบ่งความผิดอาญาออกเป็น 3 ประเภท ตามความร้ายแรงของความผิด ได้แก่⁴¹

1) Offences Triable Only on Indictment หรือความผิดอาญาที่ต้องทำคำฟ้องเป็นหนังสือและพิจารณาโดยผู้พิพากษาและคณะลูกขุน (Indictment Trial) เช่น ความผิดฐานฆ่า ความผิดฐานปล้นทรัพย์ ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น

2) Offences Triable Only Summarily หรือความผิดอาญาที่ใช้วิธีพิจารณาโดยรวบรัด (Summary Trial) เช่น ความผิดฐานขับรถไม่มีประกัน ขับรถโดยประมาท ความผิดฐานข่มขู่ คุกหมิ่นผู้อื่น เป็นต้น

3) Offences Triable Either Way หรือความผิดอาญาที่ใช้กระบวนการพิจารณาได้ทั้งสองรูปแบบดังกล่าวข้างต้น เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ฐานทำร้ายร่างกาย ฐานขับรถในลักษณะอันตราย เป็นต้น

จึงอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในอังกฤษมี 2 รูปแบบ คือ การพิจารณาคดีที่ต้องทำคำฟ้องเป็นลายลักษณ์อักษรและพิจารณาต่อหน้าผู้พิพากษาและคณะลูกขุน (Indictment Trial) และการพิจารณาคดีโดยรวบรัด (Summary Trial) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การพิจารณาคดีที่ต้องทำคำฟ้องเป็นลายลักษณ์อักษรและพิจารณาต่อหน้าผู้พิพากษาและคณะลูกขุน (Indictment Trial) เป็นกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ใช้ใน Crown Court โดยความผิดที่จะพิจารณาใน Crown Court นี้ แบ่งออกเป็น 4 ชั้น ตามลำดับความสำคัญของคดี

³⁹ ในคดีแพ่งมีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลของสกอตแลนด์และไอร์แลนด์เหนือด้วย ส่วนคดีอาญา นอกจากคดีที่อุทธรณ์จากศาลอังกฤษแล้ว ก็มีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์จากไอร์แลนด์เหนือเท่านั้น.

⁴⁰ สุนัย มโนมัยอุดม ข เล่มเดิม. หน้า 31.

⁴¹ Denis Keenan. Op.cit. p. 22-23.

ดังนี้⁴²

ชั้นที่ 1 ความผิดร้ายแรงที่สุด อันได้แก่ ความผิดฐานเป็นกบฏและความผิดฐานฆ่าผู้อื่น ซึ่งจะต้องพิจารณาโดยผู้พิพากษา High Court แต่ผู้พิพากษา High Court อาจมอบหมายให้ผู้พิพากษา Circuit เป็นผู้พิจารณาได้โดยได้รับอนุญาตจาก Lord Chief Justice

ชั้นที่ 2 ความผิดฐานทำให้คนตายโดยไม่เจตนา ความผิดฐานข่มขืน และความผิดอื่นๆ ในทำนองเดียวกัน

ชั้นที่ 3 ความผิดอื่นๆ ที่ต้องพิจารณาโดยวิธียื่นคำฟ้องเป็นลายลักษณ์อักษร (Indictment Trial) และต้องพิจารณาโดยผู้พิพากษา High Court

ชั้นที่ 4 ความผิดฐานปล้นทรัพย์ ความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส และความผิดอื่นที่สามารถใช้วิธีพิจารณาได้ทั้งแบบ Summary Trial และ Indictment Trial ซึ่งไม่ต้องพิจารณาโดยผู้พิพากษา High Court

ทั้งนี้ จำเลยอาจได้รับการพิจารณาโดยวิธี Indictment Trial ใน Crown Court ได้สองทาง ทางหนึ่งคือ Magistrates' Court ส่งตัวไปในกรณีที่ความผิดนั้นต้องได้รับการพิจารณาโดยวิธี Indictment Trial เท่านั้น เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น เป็นต้น หรืออีกทางหนึ่ง คือความผิดนั้นอาจใช้วิธีพิจารณาได้สองรูปแบบ และจำเลยร้องขอให้พิจารณาแบบ Indictment Trial⁴³

การพิจารณาคดีแบบ Indictment Trial นี้ จะมีการไต่สวนมูลฟ้องโดย Magistrates' Court ก่อน เมื่อศาลมีคำสั่งว่าคดีมีมูลแล้ว โจทก์ย่อมผูกพันว่าจะต้องฟ้องจำเลยและพยานโจทก์ที่ให้การแล้วก็ต้องผูกพันว่าจะไปให้การในชั้นพิจารณาคดีโดยไม่ต้องออกหมายเรียกอีก เว้นแต่ศาลเห็นว่าไม่จำเป็น เช่น จำเลยรับสารภาพ ศาลก็อาจสั่งว่าพยานไม่จำเป็นต้องไปให้การในชั้นพิจารณา เว้นแต่โจทก์จะต้องการและแจ้งให้ทราบ⁴⁴

เมื่อเสร็จการไต่สวนมูลฟ้องและ Magistrates' Court เห็นว่าคดีมีมูลแล้ว จะมีการออกคำฟ้อง Indictment เสนอภายใน 28 วัน เว้นแต่ Crown Court จะอนุญาตให้ขยายระยะเวลา

ในคดีที่จำเลยให้การปฏิเสธ จะต้องทำการพิจารณาโดยมีคณะลูกขุนจำนวน 12 คน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจาก Lord Chancellor โดยผู้พิพากษาจะเป็นผู้ให้คำแนะนำแก่คณะลูกขุนในข้อกฎหมายและผลทางกฎหมายในแต่ละข้อหาที่จำเลยถูกฟ้องต่อศาล เมื่อสืบพยานเสร็จ คณะ

⁴² Gary Slapper, David Kelly. Op.cit. p. 146-147.

⁴³ Denis Keenan. Op.cit. p. 122.

⁴⁴ บัญญัติ สุชีวะ. การฟ้องคดีอาญาในศาลอังกฤษ. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2555, จาก

ลูกขุนจะลงมติกันว่าจำเลยกระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ หากเห็นว่าจำเลยกระทำความผิด จะกล่าวว่า guilty หากเห็นว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด จะกล่าวว่า not guilty จากนั้นผู้พิพากษาจะเป็นผู้กำหนดโทษต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน Criminal Justice Act 2003 ss 43-50 ได้มีการกำหนดเรื่องการพิจารณาคดีแบบ Indictment Trial ใน Crown Court ต่อหน้าผู้พิพากษาโดยไม่ต้องมีคณะลูกขุนเข้าร่วมในการพิจารณาไว้ด้วย⁴⁵

2) การพิจารณาคดีโดยรวบรัด (Summary Trial) ใช้ในการพิจารณาคดีอาญาความผิดเล็กน้อยที่มีอัตราโทษไม่สูงมาก โดยศาลที่มีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยรวบรัด คือ Magistrates' Court ซึ่งเป็นศาลอาญาชั้นต้น

การพิจารณาคดีโดยรวบรัดนี้จะกระทำในศาลซึ่งความผิดที่จำเลยถูกฟ้องนั้นได้เกิดขึ้นในเขตอำนาจ ซึ่งในคดีส่วนใหญ่แล้วจำเลยจะต้องมาศาลด้วย แต่สำหรับคดีความผิดเกี่ยวกับการจราจรทางบก จำเลยอาจต่อสู้คดีโดยทางไปรษณีย์ได้และไม่จำเป็นต้องมาศาล⁴⁶

กระบวนการพิจารณาคดีโดยรวบรัดนี้เริ่มต้นเมื่อมีผู้มายื่นฟ้องต่อศาล หรือเมื่อตำรวจจับผู้กระทำความผิดมาฟ้อง การฟ้องนั้นอาจทำด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ เมื่อมีการฟ้องคดีแล้ว ผู้พิพากษาจะออกหมายเรียกจำเลยมาแก้คดี ถ้าไม่มาก็ออกหมายจับ สำหรับการฟ้องคดีเป็นลายลักษณ์อักษร โจทก์ต้องสาบานตนก่อนยื่นคำฟ้องด้วย และเมื่อคู่ความมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลแล้ว ในชั้นแรกเสมียนศาล (The Clerk) จะอ่านคำฟ้องให้จำเลยฟัง ในกรณีที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อหน้าศาล ศาลก็อาจดำเนินการพิจารณาไปได้ ถ้าพิสูจน์ได้ว่าได้ส่งหมายเรียกให้แก่จำเลยโดยถูกต้องแล้ว แต่ถ้าโจทก์ไม่มาศาลในวันนัด ผู้พิพากษาจะยกฟ้อง เว้นแต่จะมีเหตุผลอันสมควรให้เลื่อนการพิจารณาไป⁴⁷

เมื่อศาลทำการพิจารณาและสืบพยานเสร็จแล้ว ในการตัดสินคดี ศาลจะต้องฟังว่าจำเลยกระทำความผิดอาญามาก่อนหรือไม่ ถ้าเคย เป็นความผิดฐานใด ซึ่งการรับฟังเช่นนี้จะทำให้ศาลสามารถพิพากษาลงโทษจำเลยได้อย่างเหมาะสม⁴⁸

ทั้งนี้ Magistrates' Court ไม่มีอำนาจกำหนดโทษจำคุกจำเลยเกินกว่า 12 เดือน

⁴⁵ Denis Keenan. Op.cit. p. 131.

⁴⁶ Gary Slapper, David Kelly. Op.cit. p. 130.

⁴⁷ สรรเสริญ ไกรจิตติ. ระบบการพิจารณาคดีโดยรวบรัดของศาลอังกฤษ. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2555, จาก <http://www.library.coj.go.th/indexarticle.php>.

⁴⁸ Gary Slapper, David Kelly. Op.cit. p. 131.

สำหรับความผิดหนึ่งฐาน⁴⁹ และในกรณีที่จำเลยถูกฟ้องในความผิดตั้งแต่สองฐานขึ้นไป Magistrates' Court มีอำนาจกำหนดโทษจำคุกจำเลยรวมทั้งสิ้นได้ไม่เกิน 65 สัปดาห์⁵⁰ ถ้าจะพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยเกินกำหนดที่ว่ามานี้ ต้องส่งตัวจำเลยไปยัง Crown Court เพื่อทำคำพิพากษาต่อไป

3.3.2 องค์คณะผู้พิพากษาในคดีอาญา

อังกฤษเป็นประเทศหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับหลักการพิจารณาคดีโดยระบบขององค์คณะ ดังจะเห็นได้จากการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาคดีอาญา รวมไปถึงถึงการกำหนดจำนวนคณะลูกขุนที่จะร่วมทำการพิจารณาคดีในกรณีความผิดอุกฉกรรจ์ด้วย

3.3.2.1 ประเภทของผู้พิพากษา

ในประเทศอังกฤษมีผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาอยู่หลายประเภท ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

1) Magistrates หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า Justices of the Peace (JPs) ถือเป็นผู้พิพากษาใน Magistrates' Court ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ผู้พิพากษาที่มีได้เป็นนักกฎหมาย (Lay Magistrates) และผู้พิพากษาที่เป็นนักกฎหมาย (Stipendiary Magistrates)

ผู้พิพากษาที่มีได้เป็นนักกฎหมาย (Lay Magistrates) จะได้รับการแต่งตั้งโดย Lord Chancellor ในนามของพระราชินี ทั้งนี้ ตามคำแนะนำของคณะกรรมการท้องถิ่น แต่บุคคลบางประเภท เช่น คู่สมรสของเจ้าพนักงานตำรวจ ไม่อาจได้รับแต่งตั้งเป็น Lay Magistrates ได้⁵¹ ผู้พิพากษาประเภทนี้ไม่มีเงินเดือน แต่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนค่าใช้จ่ายต่างๆ รวมทั้งค่าขาดรายได้ด้วย⁵²

ส่วนผู้พิพากษาที่เป็นนักกฎหมาย (Stipendiary Magistrates) จะมีเงินเดือนประจำ ได้รับการแต่งตั้งโดยพระราชินี ภายใต้การแนะนำของ Lord Chancellor โดยเลือกจากผู้ที่เป็น Barrister หรือ Solicitor มาแล้วไม่น้อยกว่า 7 ปี⁵³

2) Recorder เป็นผู้พิพากษานอกเวลา ได้รับการแต่งตั้งจากราชินีตามคำแนะนำของ Lord Chancellor โดยจะพิจารณาจากบุคคลที่เป็น Barrister หรือ Solicitor มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี เดิม Recorder อาจถูก Lord Chancellor ปลดได้ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาความไม่เป็นอิสระ

⁴⁹ Criminal Justice Act 2003, Article 154(1).

⁵⁰ Criminal Justice Act 2003, Article 155(1), (2).

⁵¹ Denis Keenan. Op.cit. p. 19.

⁵² สุนัย มโนมัยอุดม ข เล่มเดิม. หน้า 38.

⁵³ แหล่งเดิม.

ของ Recorder ต่อมาจึงได้มีการแก้ไขปัญหานี้โดยการกำหนดให้ Recorder อยู่ในตำแหน่งเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 5 ปี⁵⁴

3) Circuit Judge เป็นตำแหน่งผู้พิพากษาที่อยู่ประจำใน Crown Court แต่งตั้งโดยพระราชินี ภายใต้การแนะนำของ Lord Chancellor โดยพิจารณาจากบุคคลที่เป็น Barrister มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือเคยเป็น Recorder มาก่อน ซึ่งผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนี้ ถือเป็นผู้พิพากษาใน County Court ไปด้วยในตัว⁵⁵

4) High Court Judges หรือผู้พิพากษา High Court ทั้งนี้ ผู้พิพากษา High Court มีอำนาจมานั่งพิจารณาคดีอาญาใน Crown Court ได้ ซึ่งโดยปกติผู้พิพากษา High Court ที่มานั่งพิจารณาคดีใน Crown Court จะมาจากแผนก Queen's Bench⁵⁶

3.3.2.2 จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

อาจกล่าวได้ว่าการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีอาญาของอังกฤษนั้นจะพิจารณาจากความร้ายแรงของความผิดและอัตราโทษเป็นหลัก เนื่องจากความร้ายแรงของความผิดเป็นตัวกำหนดวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลว่าจะใช้วิธี Indictment Trial หรือ Summary Trial และวิธีการพิจารณาดำเนินกระบวนการพิจารณาก็เป็นตัวกำหนดว่าจะต้องพิจารณาคดีดังกล่าวในศาลใด ซึ่งแต่ละศาลจะมีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะไว้แตกต่างกันดังนี้

1) Magistrates' Court ดังที่กล่าวมาแล้วว่าผู้พิพากษาใน Magistrates' Court แบ่งออกเป็นผู้พิพากษาที่มีได้เป็นนักกฎหมาย (Lay Magistrates) และผู้พิพากษาที่เป็นนักกฎหมาย (Stipendiary Magistrates) โดยผู้พิพากษาที่เป็นนักกฎหมายสามารถนั่งพิจารณาคดีโดยลำพังได้ แต่ผู้พิพากษาที่เป็นนักกฎหมายจะต้องนั่งพิจารณาร่วมกันอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป แต่ต้องไม่เกิน 3 คน

อย่างไรก็ตาม ปกติองค์คณะผู้พิพากษาใน Magistrates' Court จะมี 3 คน ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาการออกเสียงเท่ากันในองค์คณะ และในการพิจารณาคดีจะต้องมี ผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีองค์คณะ เว้นแต่มีผู้พิพากษาคนใดออกจากการพิจารณา และผู้พิพากษาที่เหลืออยู่มีจำนวนไม่น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด ผู้พิพากษาที่เหลือก็ทำการพิจารณาพิพากษาต่อไปได้

2) Crown Court ผู้พิพากษาศาล Crown Court ประกอบด้วยผู้พิพากษาศาล High Court ผู้พิพากษา Circuit และ Recorder โดยผู้พิพากษาคณะใดคนหนึ่งมีอำนาจนั่งพิจารณา หรือ

⁵⁴ Denis Keenan. Op.cit. p. 37.

⁵⁵ สุนัย มโนมัยอุดม ข เล่มเดิม. หน้า 33-34.

⁵⁶ Gary Slapper, David Kelly. Op.cit. p. 147.

ร่วมกับ Justices of the Peace ไม่น้อยกว่า 2 คน และไม่เกิน 4 คน ทำการพิจารณาคดีบางประการ นอกจากนี้ Lord Chancellor ยังมีอำนาจที่จะร้องให้ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์มานั่งพิจารณาใน Crown Court ได้⁵⁷

สำหรับคดีที่พิจารณาโดยวิธี Indictment ผู้พิพากษาจะทำการพิจารณาคดีร่วมกับคณะลูกขุน แต่ถ้าพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจาก Magistrates' Court จะให้เฉพาะผู้พิพากษาเท่านั้นนั่งพิจารณาคดี

3) Court of Appeal (Criminal Division) ผู้พิพากษาประกอบด้วย Lord Chief Justice และ Lord Justice of Appeal และผู้พิพากษาบางส่วนจากศาล High Court ทั้งนี้ องค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน⁵⁸ และไม่มีข้อกำหนดห้ามมีผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเกิน 3 คน แต่จำนวนผู้พิพากษาต้องไม่เป็นเลขคู่

4) High Court Queen's Bench Division องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วย ผู้พิพากษา High Court อย่างน้อย 2 คน แต่ปกติจะนั่งพิจารณา 3 คน คำวินิจฉัยให้ถือตามเสียงข้างมาก ในกรณีที่ทำเสียงข้างมากมิได้ ให้ถือตามความเห็นที่ตรงกับคำพิพากษาศาลชั้นต้น

5) House of Lord หรือศาลสภาขุนนาง คดีที่ขึ้นมาสู่ศาลนี้จะได้รับการพิจารณาโดยคณะกรรมการกฎหมายของสภา ซึ่งประกอบด้วย Lord Chancellor Lord of Appeal in Ordinary และ peers⁵⁹ ซึ่งดำรงตำแหน่งทางตุลาการ สมาชิกอื่นๆ ของสภาขุนนางนี้ไม่มีกฎหมายห้ามมิให้เข้าร่วมในการพิจารณาคดี แต่โดยธรรมเนียมปฏิบัติแล้ว สมาชิกเหล่านี้จะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี

ใน House of Lord นี้ ผู้พิพากษาไม่น้อยกว่า 3 คน เป็นองค์คณะทำการพิจารณาคดี แต่ปกติจะนั่งพิจารณา 5 คน โดยผู้พิพากษาแต่ละคนจะเขียนคำวินิจฉัยของตนเอง และผลของคดีถือตามเสียงข้างมาก⁶⁰

3.3.2.3 การเข้าพิจารณาคดีแทนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

เนื่องจากอังกฤษใช้การพิจารณาคดีอาญาโดยผู้พิพากษาและโดยลูกขุน ดังนั้น ในที่นี้จึงจะขอกล่าวถึงทั้งการเปลี่ยนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะและการเปลี่ยนลูกขุนที่พิจารณาคดี

⁵⁷ สุนัย มโนมัยอุดม ก เล่มเดิม. หน้า 191.

⁵⁸ The Supreme Court Act 1981 Section 3(5).

⁵⁹ Peers คือ ขุนนางที่เป็นสมาชิกใน House of Lord ได้แก่ Lord Chancellor ในฐานะเป็นประธานรัฐสภา Lord of Appeal และสมาชิกของ Privy Council และผู้พิพากษาบางคนจาก Supreme Court.

⁶⁰ สุนัย มโนมัยอุดม ก เล่มเดิม. หน้า 190.

สำหรับการเปลี่ยนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะนั้น ในทางปฏิบัติอังกฤษถือว่า เมื่อผู้พิพากษาคนใดได้รับมอบหมายให้พิจารณาพิพากษาคดีใดแล้ว ผู้พิพากษานั้นจะต้องพิจารณาคดีตั้งแต่เริ่มคดีจนจบ ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ อย่างไรก็ตาม อาจมีกรณีขวั่นในระหว่างการพิจารณาคดี หากผู้พิพากษาในองค์คณะไม่สามารถจะดำเนินการพิจารณาคดีดังกล่าวต่อไปได้จนจบ อาจเนื่องมาจากมีเหตุที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ล่วงหน้าเกิดขึ้น ก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้พิพากษาในองค์คณะได้ โดยการมอบหมายให้ผู้พิพากษาคนอื่นในศาลนั้นเข้าพิจารณาคดีแทนที่ แต่มีข้อกำหนดว่า จะต้องมิผู้พิพากษาในองค์คณะที่ได้นั่งฟังการพิจารณาคดีมาตั้งแต่เริ่มแรกเหลืออยู่อย่างน้อย 1 คน ร่วมพิจารณาคดีต่อไปด้วย⁶¹

ในส่วนของผู้กษุนั้น ระหว่างการพิจารณาคดีแบบ Indictment ซึ่งต้องประกอบไปด้วยคณะผู้กษุนจำนวน 12 คน ถ้าผู้กษุนคนใดคนหนึ่งตาย หรือจำต้องพ้นไปจากหน้าที่ หากโจทก์และจำเลยยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษร ก็ให้ถือว่าผู้กษุนที่เหลือมีจำนวนครบคณะ แต่ทั้งนี้ผู้กษุนที่เหลือต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 9 คน ถ้าเหลือน้อยกว่า 9 คน จะต้องเปลี่ยนองค์คณะผู้กษุนใหม่ และพิจารณาคดีใหม่ทั้งหมด⁶²

---

⁶¹ สมชัย เมธาภวิน โสภณ. เล่มเดิม. หน้า 45.

⁶² แหล่งเดิม.

บทที่ 4

การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาตามกฎหมายไทย

ระบบการดำเนินคดีอาญามีวิวัฒนาการจากระบบการดำเนินคดีอาญาที่ไม่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนไปสู่ระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ ตามแนวคิดของพวกเสรีนิยม¹ ดังนั้น วิธีพิจารณาคดีอาญาจึงได้ถูกปรับปรุงเรื่อยมาเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนดังกล่าว สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีอย่างเป็นธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนที่ต้องให้ความสำคัญ การพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะที่มีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาให้แน่นอนและเหมาะสมกับลักษณะของคดีก็มีส่วนทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างเป็นธรรมได้ ดังนั้น ในบทนี้จะศึกษาเกี่ยวกับการพิจารณาคดีโดยระบบองค์คณะของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัญหาที่เกี่ยวกับการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ และวิเคราะห์ถึงสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว

4.1 วิวัฒนาการของการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทย

ประเทศไทยมีระบบการพิจารณาคดีมาช้านานแล้ว ซึ่งระบบการพิจารณาคดีดังกล่าวก็ได้มีวิวัฒนาการเรื่อยมาตามแต่ละยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง ในหัวข้อนี้จะศึกษาถึงวิวัฒนาการของการพิจารณาคดีอาญาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน

4.1.1 การพิจารณาคดีอาญาสมัยสุโขทัย

การปกครองสมัยสุโขทัยเป็นการปกครองในลักษณะพ่อปกครองลูก พระมหากษัตริย์ทรงเป็นทั้งผู้ปกครองบ้านเมือง เป็นผู้นำ และคุ้มครองพลเมืองในยามศึกสงคราม ส่วนในยามสงบจะทรงเป็นบิดาให้คำปรึกษาและตัดสินความในเรื่องที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้น

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงหลักที่ 1 ซึ่งบันทึกไว้ว่า “ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน มิเลียดแตกแสกกว้างกัน สวนดูแท้แล้วจึงแล่งความแก่ข้าด้วยชื่อ บ่เข้าผู้ลัก มักผู้ช่อน เห็นข้าวิท่านบ่ไคร่พิน เห็นสินท่านไคร่เดือด” ซึ่งหมายความว่า ราษฎรหรือขุนนางข้าราชการ หากเป็นความพิพาทกัน ท่านให้ไต่สวนดูให้แน่นอน แล้วตัดสินโดยชื่อ ไม่เข้ากับคน

¹ คณิต ฒ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 53.

ผิด และจกต้องไม่พิพากษาคดีไปโดยเห็นแก่ถิ่นจ้างรางวัลใดๆ² จะเห็นได้ว่าในสมัยสุโขทัย มีระบบการพิจารณาคดีซึ่งมีบุคคลผู้ทำหน้าที่คนกลางตัดสินคดีแล้ว หรืออาจกล่าวได้ว่าในสมัยสุโขทัยก็มีระบบตุลาการแล้ว³ แม้ว่าจะไม่พบเอกสารใดๆ ยืนยันเกี่ยวกับอำนาจตุลาการในสมัยสุโขทัยเลยก็ตาม นอกจากนี้ในศิลาจารึกหลักเดียวกันนั้นยังปรากฏข้อความว่า “ในปากประดุมิกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจ มันจกกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบไรรู้ ไปลั่น กระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองไคยิน เรียกเมื่อถาม สวนความแก่มันด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม” ซึ่งหมายความว่า คู่ความมีสิทธิถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์ได้โดยตรง และพระองค์จะทรงวินิจฉัยคดีโดยรับค่าน ประชาชนสุโขทัยจึงนิยมชมชื่นวิธีนี้โดยถ้วนหน้า⁴ ซึ่งอรรถคดีที่ประชาชนพิพาทกันในสมัยสุโขทัยน่าจะมีน้อย เนื่องจากสภาพสังคมในยุคสมัยนั้นจะมีคดีเป็นผู้ปกครองหัวเรือน หัวหน้าครอบครัวหรือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนจะเข้าไปจัดการชำระข้อโต้เถียงข้อโต้แย้งโดยมุ่งให้เกิดความปรองดอง จะมีก็แต่เฉพาะข้อโต้เถียงใหญ่ๆ ซึ่งเกินกว่าที่หัวหน้าครอบครัวหรือผู้เฒ่าผู้แก่จะจัดการได้เท่านั้นที่จะไปว่ากล่าวต่อพระมหากษัตริย์ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าในสมัยสุโขทัยมีรูปแบบการพิจารณาคดีที่มีผู้ทำหน้าที่ตัดสินชี้ขาดโดยตรงหรือตุลาการทำหน้าที่ตัดสินชี้ขาดคดีแล้ว แต่พระมหากษัตริย์เองก็ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการชี้ขาดข้อพิพาทของเหล่าราษฎรด้วย และยังไม่พบว่ามีระบบการศาลหรือองค์คณะตุลาการหรือผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีแต่อย่างใด

4.1.2 การพิจารณาคดีอาญาสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาพลเมืองมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากกว่าสมัยสุโขทัย จึงมีการจัดระเบียบสังคมมากขึ้น โดยได้รับอิทธิพลและวัฒนธรรมทางด้านกฎหมายจากอินเดีย ระบบกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงมีรากฐานมาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นคัมภีร์ตามลักษณะในศาสนาพราหมณ์อินเดียของตนเอง

ทั้งนี้ การพิจารณาคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยายังไม่มีการแบ่งแยกการพิจารณาคดีอาญาและคดีแพ่งออกจากกัน การฟ้องมุ่งลงโทษจำเลยเป็นหลัก และถ้าโจทก์แพ้คดี ตนเองก็ถูก

² กำธร กำประเสริฐ. (2519). *ประวัติศาสตร์กฎหมาย*. หน้า 14.

³ แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2543). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย*. หน้า 68.

⁴ ประเสริฐ ณ นคร. (2549, กุมภาพันธ์). “อำนาจตุลาการสมัยสุโขทัย.” *ศิลปวัฒนธรรม*, ฉบับพิเศษ. หน้า 556.

⁵ ร. แลงกาศ์ ก (2529, มิถุนายน). “ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยว่าด้วยศาลและวิธีพิจารณา.” *วารสารอัยการ* 102. หน้า 13.

ลงโทษ⁶ โดยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นพระมหากษัตริย์เองยังคงมีพระราชภารกิจในการตัดสินความของราษฎรเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย แต่เมื่อราษฎรมีจำนวนมากขึ้น ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ จึงมากขึ้นตามไปด้วย ส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากการปกครองที่เปลี่ยนไปเป็นแบบที่พระมหากษัตริย์ทรงอำนาจสมบูรณ์⁷ ทำให้อำนาจของหัวหน้าครอบครัวลดลง ผู้เฒ่าผู้แก่เลิกเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องระหว่างคู่ความ จึงไม่ได้มีการตกลงประนีประนอมดังเดิม อีกทั้งยังมีการห้ามราษฎรชำระความกันเอง ทำให้ต้องยื่นฟ้องคดีต่อศาลทุกเรื่อง อรรถคดีในสมัยอยุธยาจึงเพิ่มมากขึ้น พระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียวทรงไม่สามารถพิจารณาคดีที่ปวงด้วยพระองค์เอง จึงทรงตั้งขุนนางมนตรีหรือราชบัณฑิตเป็นผู้พิจารณาพิพากษาแทนพระองค์ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการศาลและตุลาการในสมัยกรุงศรีอยุธยา⁸

การพิจารณาพิพากษาคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นเอาแบบอินเดียมาผสมกับแบบไทย คือใช้บุคคล 2 จำพวกเป็นพนักงานตุลาการ จำพวกหนึ่งเป็นพราหมณ์ชาวต่างประเทศซึ่งเชี่ยวชาญทางนิติศาสตร์ เรียกว่า ลูกขุน ณ ศาลหลวง มี 12 คน หัวหน้าเป็นพระมหาราชครูปุโรหิตคน 1 คน พระมหาราชครูมหิศรคน 1 คน ถือ สักดินาทำเจ้าพระยา ลูกขุน ณ ศาลหลวงมีหน้าที่ชี้บทกฎหมาย แต่จะบังคับบัญชาอย่างไรก็ได้ อำนาจการบังคับบัญชาทุกอย่างอยู่กับเจ้าพนักงานที่เป็นไทย ส่วนอีกจำพวก คือ ตระลาการ ทำหน้าที่พิจารณาความโดยตลอดแล้วจึงไปขอคำตัดสินจากลูกขุน ณ ศาลหลวง อีกชั้นหนึ่ง⁹ ต่อมามีการแยกหน้าที่ระหว่างลูกขุน ณ ศาลหลวง ผู้พิพากษาคดีกับผู้รับ โดยลูกขุน ณ ศาลหลวงมีหน้าที่ชี้ขาดข้อเท็จจริงว่าฝ่ายใดชนะฝ่ายใดแพ้ แต่ไม่มีหน้าที่กำหนดโทษ หน้าที่กำหนดโทษได้แก่ ผู้รับ โดยผู้รับจะเป็นผู้ปรับบทกฎหมายและคำนวณเงินค่าสินไหมและค่าพิณัยที่ผู้แพ้ต้องเสีย เมื่อการกำหนดโทษเสร็จสิ้นก็จะมีการบังคับคดีต่อไป

4.1.3 การพิจารณาคดีอาญาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

การพิจารณาคดีอาญาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จะแยกศึกษาออกเป็นการพิจารณาคดีก่อนมีการปฏิรูประบบกฎหมายและการพิจารณาคดีภายหลังที่มีการปฏิรูประบบกฎหมายแล้ว ดังนี้

⁶ ร. แลงกาด์ ข (2526). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2*. หน้า 393.

⁷ วิชา มหาคุณ. (2525). “ระบบศาลในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น.” *ทีละลึกลับวรรณกรรมทางการศาลสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี เมษายน 2525*. หน้า 3.

⁸ แหล่งเดิม.

⁹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2511). *ลักษณะการปกครองประเทศไทยสยามแต่โบราณ*. หน้า 28-32.

4.1.3.1 ก่อนการปฏิรูประบบกฎหมาย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ช่วงรัชสมัยของรัชกาลที่ 1 กฎหมายที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นกฎหมายที่รวบรวมมาจากกฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งมีการตรากฎหมายตราสามดวงในปี พ.ศ.2347 เพื่อชำระกฎหมายที่มีอยู่ในขณะนั้นให้สอดคล้องเหมาะสมกับหลัก เหตุผลและความเป็นธรรม เนื่องจากกฎหมายเก่าครั้งกรุงศรีอยุธยาได้สูญไปมาก ดังนั้น กฎหมายตราสามดวงจึงเป็นรอยต่อประวัติศาสตร์กฎหมายไทยระหว่างกฎหมายยุคเก่า โดยนำเอากฎหมายลักษณะต่างๆ ซึ่งกระจัดกระจายมารวบรวมไว้ในที่เดียวกันและชำระเสียใหม่ให้สอดคล้องกันกับความเป็นธรรมและบริบทของสังคมขณะนั้น กฎหมายตราสามดวงจึงมีลักษณะใกล้เคียงกับประมวลกฎหมายในครั้งแรกๆ ของยุโรป¹⁰ และถือได้ว่าเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของไทย

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของการพิจารณาและพิพากษาคดีนั้น ระยะเวลายังคงแบ่งเป็นหลายขั้นตอนและให้หลายหน่วยงานทำงานร่วมกัน เริ่มจากกรมรับฟ้อง ลูกขุน ฦ ศาลหลวง ตระลาการ และผู้ปรับ เช่นเดียวกับระบบการศาลในสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ กรมรับฟ้องเป็นกรมต่างหาก มีหน้าที่รับฟ้องจากผู้เดือดร้อนทางอรรถคดี แล้วกรมรับฟ้องจะนำฟ้องนั้นเสนอต่อกรมลูกขุนซึ่งเป็นกรมต่างหาก เมื่อลูกขุนตรวจฟ้องแล้ว กรมรับฟ้องก็จะประทับฟ้องส่งไปยังศาลที่สังกัดกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ แล้วแต่ว่าจะอยู่ในอำนาจศาลใด แต่ละศาลจะมีตระลาการที่พิจารณาไต่สวนอรรถคดีเป็นของตนเอง โดยมีลูกขุนและผู้ปรับซึ่งอยู่ในกรมอื่นต่างหากทำหน้าที่ปรึกษาชี้ขาดและปรับบทลงโทษ¹¹

จะเห็นได้ว่าระบบศาลสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก่อนมีการปฏิรูประบบกฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น เป็นระบบศาลที่มีศาลกระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ มากมาย และมีระบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาและพิพากษาคดีที่ต้องทำงานร่วมกันระหว่างหลายหน่วยราชการของฝ่ายบริหารที่อยู่ต่างหากจากกัน หรือก็คือฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการมิได้แยกจากกันซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เพราะการก้าวถ่ายของฝ่ายบริหารในกระบวนการยุติธรรมมิได้ทุกขั้นตอนไม่ว่าในชั้นกรมรับฟ้อง ลูกขุน ตระลาการ และผู้ปรับ เนื่องจากต่างก็เป็นกรมแยกต่างหากและมีเจ้ากรมซึ่งมีอำนาจบริหารดูแล อีกทั้งเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง มีการติดต่อค้าขายมากขึ้น โครงสร้างทางเศรษฐกิจต่างๆ ซับซ้อนขึ้น คดีความจึงมีมากขึ้น การพิจารณาพิพากษาคดีตามระบบเดิมทำให้เกิดปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคดี นอกจากนี้ ยังมีปัญหาภายนอกอย่างการสูญเสียเอกราชทางการศาลและปัญหาสิทธิสภาพนอก

¹⁰ แสง บุญเฉลิมวิภาส เล่มเดิม. หน้า 117-120.

¹¹ จารุณี ฐานรดาภรณ์. “ระบบกฎหมายและการศาลในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ตกทอดมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ช่วงก่อนการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาล.” *วารสารศาลยุติธรรม*. หน้า 35.

อาณาเขตทำให้ชาวต่างชาติได้รับสิทธิพิเศษไม่ต้องขึ้นศาลไทย รัชกาลที่ 5 จึงมีพระราชดำริที่จะให้หามาตรการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการศาลไทยใหม่หมดทั้งระบบ¹² จนนำไปสู่การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในที่สุด

4.1.3.2 ภายหลังการปฏิรูประบบกฎหมาย

ด้วยเหตุที่ศาลไทยในช่วงก่อนปฏิรูประบบกฎหมายนั้นได้กระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้น รัชกาลที่ 5 จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2434 เพื่อรวบรวมศาลซึ่งกระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวงต่างๆ ให้มาอยู่ภายใต้กำกับของกระทรวงยุติธรรม อีกทั้งยังเป็นการแยกอำนาจตุลาการให้อิสระจากอำนาจบริหาร โดยมีเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้ดูแล และได้โอนศาลที่กระจัดกระจายอยู่ในสังกัดกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ทั้ง 16 ศาล ให้มาขึ้นกับกระทรวงยุติธรรม โดยยุบรวมเหลือเพียง 7 ศาล คือ¹³

- 1) ศาลฎีกา (กรมตรวจฎีกา) เปลี่ยนเป็น ศาลอุทธรณ์คดีหลวง
- 2) ศาลอุทธรณ์กรมมหาดไทย เปลี่ยนเป็น ศาลอุทธรณ์คดีราษฎร
- 3) ศาลนครบาลกับศาลอาญานอก รวมกันแล้วเรียกว่า ศาลพระราชอาญา
- 4) ศาลแพ่งเกษม ศาลกรมวัง ศาลกรมนา รวมกันเป็น ศาลแพ่งเกษม
- 5) ศาลแพ่งกลาง ศาลกรมท่ากลาง ศาลกรมท่าซ้าย ศาลกรมท่าขวา ศาลธรรมการศาลราชตระกูล รวมกันเป็น ศาลแพ่งกลาง
- 6) ศาลสรรพากร ศาลมรดก รวมกันเป็น ศาลสรรพากร
- 7) ศาลต่างประเทศ ยังคงเป็น ศาลต่างประเทศ ตามเดิม

ในส่วนของผู้พิพากษานั้น อาจารย์เชียร เจริญวัฒนา ได้กล่าวถึงบันทึกกราบบังคมทูลพระกรุณาเพื่อแสดงความเห็นของกระทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับร่างกฎหมายพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนที่เจ้าพระยาศรัทธาภิเษก อธิบดีศาลฎีกา (ปัจจุบันเรียกว่า ประธานศาลฎีกา) ซึ่งได้รับมอบหมายจากเจ้าพระยาพิชัยญาติ (ดั่น บุนนาค) เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมในขณะนั้นให้ทำขึ้นเป็นใจความตอนหนึ่งว่า “...การเข้าเป็นผู้พิพากษานั้น ในชั้นเดิมไม่มีการสอบไล่วิชากฎหมายเหมือนเดี๋ยวนี้ สุดแล้วแต่เสนาบดีจะเลือกจากผู้ซึ่งคิดว่ามีความรู้กฎหมายหรือซึ่งเกี่ยวข้องในโรงศาลมาก่อน และเงินเดือนของผู้พิพากษาก็ได้น้อย ไม่เป็นที่นิยมของบุคคลที่จะใฝ่ใจเข้ารับราชการในแผนกนี้ จึงไม่ได้คนดีมาเป็นผู้พิพากษา ประชาชนก็ไม่มีความนิยมเลื่อมใสใน

¹² คุชฎี วัลลภเมียร. (2540, มิถุนายน). “ความเป็นเอกภาพของศาลตามแนวพระราชดำริของรัชกาลที่ 5.” *วารสารยุติธรรม*. หน้า 11-13.

¹³ แหล่งเดิม.

ผู้พิพากษาซึ่งรู้ดีว่าไม่มีความรู้และฐานะพอที่จะทำหน้าที่ตัดสินคดีอันเกี่ยวแก่ชีวิตและทรัพย์สินสมบัติของเขาให้ได้รับความยุติธรรมทั่วหน้ากันได้”¹⁴ ครั้นถึงสมัยพระเจ้าฟ้างอกกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม เมื่อ พ.ศ.2440 ได้ทรงตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้น มีการสอบไล่นักเรียนกฎหมายออกเป็นเนติบัณฑิตเข้ารับราชการเป็นผู้พิพากษาทรงทำนุบำรุงฐานะของผู้พิพากษาให้ดีขึ้นสมแก่หน้าที่และให้ได้รับพระราชทานเงินเดือนสูงกว่าตำแหน่งข้าราชการพลเรือนธรรมดาในสมัยนั้น จึงทำให้คนนิยมสมัครมาเรียนกฎหมายเพื่อเป็นเนติบัณฑิตมากขึ้น เป็นหนทางให้ได้เลือกคนดีเข้ามาเป็นผู้พิพากษาสืบต่อมาจนถึงบัดนี้¹⁵

สำหรับวิธีการพิจารณาคดีก็มีการเปลี่ยนแปลงโดยโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ.113 (พ.ศ.2437) และประกาศยกเลิกวิธีพิจารณาโจรสู้ร้ายตามจารีตนครบาล ร.ศ.115 (พ.ศ.2439) แล้วให้ใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 แทน¹⁶ ซึ่งถือเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับแรกของไทย โดยวิธีการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นวิธีการดำเนินคดีอาญาแบบอังกฤษ กล่าวคือ มีวิธีการต่อสู้คดีในศาลด้วยการให้โจทก์และจำเลยสืบพยานหลักฐานต่างๆ ของตน และให้มีทนายความช่วยเหลือในการซักถามพยานในข้อเท็จจริงที่ต้องการให้ศาลทราบ อันเป็นการยอมรับให้จำเลยเป็นประธานแห่งคดี มีสิทธิเท่าเทียมกับโจทก์ในการเสนอพยานหลักฐานต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ว่าตนบริสุทธิ์และเปลี่ยนแนวคิดที่ว่าจำเลยถูกสันนิษฐานว่าเป็นผู้กระทำผิด ต้องพิสูจน์ตนเองว่าเป็นผู้บริสุทธิ์มาเป็นการสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็น ผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด¹⁷ แต่ไม่มีการนำเอาระบบการพิจารณาคดีแบบลูกขุนของอังกฤษมาใช้ และระบบลูกขุนของไทยก็ถูกยกเลิกไปในการปฏิรูปครั้งนี้¹⁸ ซึ่งในการปฏิรูประบบกฎหมายครั้งนี้ได้มีการจัดทำประมวลกฎหมายอาญา คือ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 และตั้งคณะกรรมการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมทั้งมีการตราพระธรรมนูญศาลยุติธรรมอันเป็นกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับระบบการศาลและองค์คณะผู้พิพากษาขึ้น เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ร.ศ. 127 ด้วย

¹⁴ มาติ ชรรณสังกุล. (2551). “สัมภาษณ์นายเชียร เจริญวัฒนา ที่ปรึกษาศาลอุทธรณ์ภาค 4.” *นิติศาสตร์เสนาเรื่อง คุณค่าบรรพตลาการ*. หน้า 56.

¹⁵ แหล่งเดิม.

¹⁶ แสง บุญเฉลิมวิภาส เล่มเดิม. หน้า 1-2.

¹⁷ สมทรัพย์ นำอำนาจ. (2541). *บทบาทของศาลในชั้นพิจารณาคดีกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา*. หน้า 29.

¹⁸ วิภา ปิ่นวีระ. (2550). *บทบาทของศาลในการพิจารณาคดีอาญา*. หน้า 57.

4.1.4 การพิจารณาคดีอาญาในปัจจุบัน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นประมวลกฎหมายที่มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2478 โดยได้มีการปรับปรุงแก้ไขกันเรื่อยมา

เมื่อจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กล่าวคือ แม้กฎหมายจะยอมให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเองได้¹⁹ แต่ก็มิบทบัญญัติมาตรา 32 ที่ว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะทำให้คดีของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้ตั้งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้” ซึ่งหมายความว่า ไม่ว่าพนักงานอัยการจะเป็นโจทก์หรือขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหาย หากพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะทำให้คดีเสียหาย พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งห้ามผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการเช่นนั้นได้ อันแสดงให้เห็นว่าพนักงานอัยการเป็นผู้ควบคุมการฟ้องร้องคดีอาญาซึ่งเป็นหลักของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั่นเอง

การพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาลนั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง คือ การไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณาพิพากษาคดี

1) การไต่สวนมูลฟ้อง หมายถึง กระบวนการไต่สวนของศาลเพื่อวินิจฉัยถึงมูลคดีซึ่งจำเลยต้องหา²⁰ โดยในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ศาลอาจไม่ไต่สวนมูลฟ้องก็ได้ แต่ในกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ ศาลต้องไต่สวนมูลฟ้องเสมอ จะสั่งประทับฟ้องโดยไม่ไต่สวนมูลฟ้องไม่ได้²¹ และเมื่อศาลไต่สวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีมีมูล ก็ให้ประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไป แต่ถ้าเห็นว่าคดีไม่มีมูล ศาลต้องยกฟ้อง²²

2) การพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งเป็นกระบวนการหลักนั้นจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อศาลชั้นต้นมีคำสั่งประทับฟ้องแล้ว

ทั้งนี้ การพิจารณาคดีอาญาของไทยนั้นยึดหลักฟังความทุกฝ่าย หลักวาจา และหลักเปิดเผย ดังจะเห็นได้จากการที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 บัญญัติว่า “...เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่าน

¹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล (1) พนักงานอัยการ (2) ผู้เสียหาย”

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(12).

²¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162.

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167.

และอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การจำเลยให้ชัดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจดรายงานไว้ และดำเนินการพิจารณาต่อไป” ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดให้ศาลอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามจำเลยนั้น เป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่าย อีกทั้งการที่กฎหมายให้ศาลถามคำให้การจำเลย ยังเป็นไปตามหลักท้าวาซึ่งมีแนวคิดว่าการดำเนินการในศาลต้องมีการสอบวาทกันในทุกๆ เรื่องอีกด้วย และที่มาตรา 172 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้า จำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” นั่นก็เป็นไปตามหลักเปิดเผย ซึ่งหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยนี้เป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากหลักนิติรัฐ อันเป็นหลักแสดงความเป็นประชาธิปไตยและเป็นคุณลักษณะของวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีประการหนึ่ง อย่างไรก็ตาม แม้การพิจารณาคดีอาญาจะต้องกระทำโดยเปิดเผย แต่กรณีที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน กฎหมายก็ยอมให้ดำเนินการพิจารณาเป็นการลับได้²³ และหากกรณีมีความจำเป็น กฎหมายก็ยอมให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ด้วย²⁴

ในส่วนของการสืบพยานในศาลนั้น เนื่องจากหลักการดำเนินคดีอาญาของไทยเป็นไปตามหลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา ดังนั้น ศาลจึงมีหน้าที่ค้นหาความจริงในคดีโดยต้องเป็นผู้สืบพยาน ส่วนโจทก์จำเลยเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้มีการสืบพยานเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ที่ถูกต้องคือ ศาลต้องไม่วางเฉยดังที่เห็นกันในทางปฏิบัติ แต่ต้องกระตือรือร้น (Active) ในการค้นหาความจริง²⁵ แต่รูปแบบการสืบพยานในคดีอาญาของไทยนั้นให้โจทก์เป็นฝ่ายเริ่มคดี โดยมีอำนาจแถลงเปิดคดีและนำพยานเข้าสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย เสร็จแล้วให้จำเลยแถลงเปิดคดีและนำพยานเข้าสืบ และแม้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะมีได้บัญญัติไว้ชัดเจนให้นำการถาม การถามค้านและถามตั้งพยานมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญา แต่ในทางปฏิบัติได้มีการนำการถาม การถามค้านและถามตั้ง ซึ่งเป็นรูปแบบการพิจารณาคดีแพ่งมาใช้กับคดีอาญาด้วย อย่างไรก็ตาม กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็มีบทบัญญัติให้ศาลใช้อำนาจค้นหาความจริงได้ คือ ให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยหลังจากโจทก์สืบพยานเสร็จ²⁶ และในระหว่างการพิจารณา ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม²⁷ หรือเมื่อเห็นสมควร

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 177.

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ.

²⁵ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 539.

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175.

²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228.

ศาลมีอำนาจถามโจทก์ จำเลย หรือพยานคนใดคนหนึ่งก็ได้²⁸

เมื่อศาลสืบพยานเสร็จแล้วก็จะทำการวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยคำพิพากษา ซึ่งคำพิพากษาในคดีอาญาอาจเป็นการชี้ขาดเนื้อหาคดีหรือการชี้ขาดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

การพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาลนี้ จะต้องกระทำโดยผู้พิพากษาครบองค์คณะตามที่กฎหมายกำหนดไว้ มิฉะนั้นการพิจารณาคดีย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย และการพิพากษาคดีอาญาก็ต้องกระทำโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีนั้น ทั้งนี้ เพื่อให้การชี้ขาดคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

4.2 วิวัฒนาการของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญา

ดังที่ได้ศึกษาเรื่องวิวัฒนาการของการพิจารณาคดีอาญาไทยประเทศไทยในยุคสมัยต่างๆ มาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่าในสมัยสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก่อนที่จะมีการปฏิรูประบบกฎหมายนั้นยังไม่ปรากฏแน่ชัดว่ามีการกำหนดเรื่ององค์คณะผู้พิพากษาและจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีอาญาไว้หรือไม่ แต่เรื่ององค์คณะผู้พิพากษานั้นมีกำหนดไว้ชัดเจนเมื่อมีการตราพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 ในช่วงที่มีการปฏิรูประบบกฎหมาย ในหัวข้อนี้จึงจะศึกษาถึงจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะตามที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนดไว้ว่าเป็นอย่างไร

4.2.1 พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127

เมื่อรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ ให้มีการปฏิรูประบบกฎหมายดังที่กล่าวมาแล้ว ได้ทรงมีพระราชดำริให้ตราพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 ขึ้น โดยให้ศาลฎีการับผิดชอบต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และให้มีศาลขึ้นอยู่ในกระทรวงยุติธรรม 2 ประเภท คือ ศาลสถิตย์ยุติธรรมกรุงเทพและศาลหัวเมือง ซึ่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 นี้ ถือเป็นกฎหมายฉบับแรกที่มีการกำหนดเกี่ยวกับองค์คณะผู้พิพากษาที่จะพิจารณาพิพากษาคดีไว้อย่างชัดเจนขึ้นด้วย โดยหลักเกณฑ์สำคัญๆ ที่เกี่ยวกับองค์คณะผู้พิพากษามีดังต่อไปนี้

4.2.1.1 จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในแต่ละศาล

ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 ได้แบ่งประเภทและลำดับชั้นของ ศาลไว้ดังนี้²⁹

- 1) ศาลฎีกา รับผิดชอบต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- 2) ศาลสถิตย์ยุติธรรมกรุงเทพ ซึ่งประกอบด้วย

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 235.

²⁹ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 4.

- ก) ศาลอุทธรณ์
- ข) ศาลพระราชอาญา
- ค) ศาลแพ่ง
- ง) ศาลคดีต่างประเทศ
- จ) ศาลโปริสภา

3) ศาลหัวเมือง มีศาลประจำสำหรับพิจารณาคดีตามหัวเมือง 3 ชั้น คือ³⁰

- ก) ศาลมณฑล
- ข) ศาลเมือง
- ค) ศาลแขวง

สำหรับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลต่างๆที่จะมีอำนาจพิจารณาคดีตามหัวเมืองที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 กำหนดไว้ มีดังนี้

1) ศาลฎีกา

เป็นศาลสูงสุดในการพิจารณาคดีทั้งปวง จะมีกรรมการที่คนแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่ต้องมีกรรมการประชุมพร้อมกันไม่น้อยกว่า 3 คน จึงเป็นองค์คณะตรวจตัดสินฎีกาได้ และถ้าความเรื่องใดมีข้อปัญหาด้วยข้อกฎหมายหรือมีข้อสงสัยอันใดในกระบวนการพิจารณาคดี และกรรมการศาลฎีกาเห็นสมควรที่จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย ก็ให้ศาลฎีกามีอำนาจนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาได้ก่อนพิพากษาคดีนั้นๆ³¹

2) ศาลสถิตยยุติธรรมกรุงเทพ

ก) ศาลอุทธรณ์³²

ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาคดีได้ตามข้อความที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาซึ่งเกี่ยวข้องกับศาลอุทธรณ์ทุกประการโดยผู้พิพากษาซึ่งจะพิจารณาและพิพากษาคดีชั้นอุทธรณ์นี้ ต้องมีจำนวนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป จึงเป็นองค์คณะได้

ข) ศาลพระราชอาญา

ศาลพระราชอาญามีอำนาจพิจารณาคดีอาญาทั่วไปตลอดพระราชอาณาเขตตามข้อความที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาซึ่งเกี่ยวข้องกับศาลพระราชอาญาทุก

³⁰ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 17.

³¹ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 6.

³² พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 8-9.

ประการ³³ โดยผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในศาลพระราชอาชญาต้องมีจำนวนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป จึงจะเป็นองค์คณะ แต่ถ้านั่งพิจารณาคดีคนเดียวแล้ว ให้มีอำนาจพิพากษาได้ตาม พระธรรมนูญศาลหัวเมืองซึ่งได้ลำดับชั้นผู้พิพากษาไว้ในการพิพากษาคดีทั้งปวง³⁴

พระธรรมนูญศาลหัวเมืองได้ลำดับชั้นผู้พิพากษาไว้เป็น 2 ลำดับ คือ³⁵

ผู้พิพากษาชั้นที่ 2 มีอำนาจเกี่ยวกับคดีอาญาคือ ออกหมายหรือสั่งให้จับ บังคับ หรือส่งตัวคนไปต่างแขวง ออกหมายหรือมีคำสั่งให้ค้นของกลาง ออกหมายเรียกคู่ความ และพยานในคดี ใต้สวนคดีมีโทษหลวง และพิจารณาพิพากษาคดีมีโทษหลวงชั้นลหุโทษ เพียงอาชญาจำไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับใหม่ไม่เกิน 200 บาท หรือโบยเด็กด้วยไม้เรียวไม่เกิน 20 ที

และผู้พิพากษาชั้นที่ 1 ซึ่งมีอำนาจเช่นเดียวกับผู้พิพากษาชั้นที่ 2 และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีมีโทษหลวงที่อาชญาจำไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับใหม่ไม่เกิน 1,000 บาท

ค) ศาลแพ่ง

มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งทั่วไปตลอดพระราชอาณาเขตตามข้อความที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาซึ่งเกี่ยวกับศาลแพ่งทุกประการ ส่วนองค์คณะผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งนั้นเป็นเช่นเดียวกับศาลพระราชอาชญา

ง) ศาลคดีต่างประเทศ

ศาลคดีต่างประเทศมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงตามที่เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมจะกำหนดให้เป็นครั้งคราวหรือเฉพาะคดีนั้นๆ ด้วย ส่วนองค์คณะผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในศาลคดีต่างประเทศนั้นเป็นเช่นเดียวกับศาลพระราชอาชญา

จ) ศาลโปริสภา³⁶

ศาลโปริสภามีอำนาจใต้สวนความอาชญาที่ศาลทั้งหลายในพระธรรมนูญนี้ชำระได้ โดยผู้พิพากษาประจำศาลโปริสภานั้น ให้มีตั้งแต่ 1 คนขึ้นไปในศาลหนึ่ง ก็เป็นองค์คณะได้

3) ศาลหัวเมือง

ก) ศาลมณฑล

³³ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 10.

³⁴ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 13.

³⁵ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 21-23.

³⁶ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 14-15.

มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงได้ทุกบทกฎหมาย³⁷ โดยศาลมณฑลต้องมีผู้พิพากษาประจำตำแหน่งคณะหนึ่ง คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลกับผู้พิพากษาอื่นอีกรวมกันทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 2 นาย จึงจะเป็นองค์คณะที่จะพิจารณาและพิพากษาคดีได้เต็มอำนาจศาล³⁸

ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม โดยให้ศาลมณฑลมีอธิบดีผู้พิพากษานายหนึ่งกับผู้พิพากษาอื่นอีก ผู้พิพากษารวม 2 นาย จึงจะเป็นองค์คณะที่จะพิจารณาพิพากษาอรรถคดีได้เต็มอำนาจศาล ทั้งนี้ ผู้พิพากษาเพียงนายเดียวก็นำอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ ถ้าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจตำแหน่งของผู้พิพากษานั้นๆ จะพิจารณาพิพากษาได้ และยังให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลมีอำนาจไปนั่งพิจารณาพิพากษาคดีได้ทุกศาลในมณฑลนั้นด้วย

และต่อมาในพระธรรมนูญศาลยุติธรรมแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2476 ก็ได้ยกเลิกศาลมณฑลและให้ศาลมณฑลแต่เดิมมีฐานะเป็นศาลจังหวัด

ข) ศาลเมือง

ศาลเมืองมีอำนาจเกี่ยวแก่คดีอาญาดังนี้³⁹

ถ้าคดีมาถึงศาลเมืองไม่เกินอำนาจในตำแหน่งผู้พิพากษา ผู้พิพากษาในศาลเมืองจะแยกกันพิจารณาและพิพากษาคดีที่อยู่ในกำหนดอำนาจตำแหน่งของตนเรื่องละคน ก็ได้

ถ้าคดีที่มาถึงศาลเมืองเกินกว่าอำนาจในตำแหน่งผู้พิพากษา ก็ให้ผู้พิพากษาศาลเมืองรวมเป็นคณะพร้อมกัน มีอำนาจที่จะพิจารณาและพิพากษาคดีโดยกำหนดดังนี้ คือ จำไม่เกิน 10 ปี หมายไม่เกิน 30 ที ปรับไม่เกิน 10,000 บาท โดยศาลเมืองต้องมีผู้พิพากษาคณะหนึ่ง คือ ผู้พิพากษาศาลเมืองกับผู้พิพากษาอื่นรวมกันไม่ต่ำกว่า 2 นาย จึงจะเป็นองค์คณะและพิจารณาพิพากษาคดีได้เต็มอำนาจศาลเมือง

ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรมโดยเปลี่ยนจากศาลเมืองเป็นศาลจังหวัด และให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวงได้ทุกบทกฎหมาย โดยให้มีผู้พิพากษาไม่ต่ำกว่า 2 นาย และผู้พิพากษารวม 2 นาย จึงจะเป็นองค์คณะที่จะพิจารณาพิพากษาอรรถคดีได้เต็มอำนาจศาล ทั้งนี้ ผู้พิพากษาเพียงนายเดียวก็นำอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ ถ้าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจตำแหน่งของผู้พิพากษานั้นๆ จะพิจารณาพิพากษาได้

³⁷ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 27.

³⁸ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 19.

³⁹ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 26.

ค) ศาลแขวง

ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีเพียงเท่าอำนาจในตำแหน่งของผู้พิพากษานั้นหรือต่ำกว่านั้น⁴⁰ โดยศาลแขวงนั้นให้มีตำแหน่งผู้พิพากษาแต่ศาลละนาย⁴¹

ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรมโดยกำหนดว่า ศาลแขวงจะให้มีผู้พิพากษานายเดียวก็ได้

4.2.1.2 การสำรองผู้พิพากษา

ในศาลหัวเมือง ไม่ว่าจะเป็นศาลมณฑล ศาลเมือง หรือศาลแขวง หากผู้พิพากษาไม่สามารถจะนั่งพิจารณาคดีให้ครบคณะได้ เช่น ผู้พิพากษาบางคนป่วยหรือลาหรือนั่งไม่ได้ เพราะเกี่ยวข้องกับคดีเรื่องนั้น ก็ให้ผู้พิพากษาที่ได้นั่งพิจารณานั้นมีอำนาจเชิญข้าราชการ ชั้นสัญญาบัตรคนใดคนหนึ่งมานั่งเป็นสำรองผู้พิพากษาเพื่อให้ครบคณะได้ แต่ต้องทำเมื่อเป็นการด่วนและเป็นการจำเป็น ต้องหมายเหตุไว้ในคดีนั้นด้วย และเมื่อได้เชิญคนอื่นมานั่งพิจารณาคดีเช่นนี้ ต้องรายงานขออนุญาตต่อเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมโดยทันที ในระหว่างที่ยังไม่ได้รับตอบ ไม่ต้องรอการพิจารณาไว้คอย ถ้าภายหลังได้รับอนุญาต การถึงคดีที่ศาลได้ทำไปแล้วก็ใช้ได้ แต่ถ้าเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมไม่อนุญาต คดีเรื่องนั้นต้องตั้งต้นพิจารณาใหม่⁴²

4.2.2 พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 ได้มีการประกาศใช้สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติว่าสมควรยกเลิกบรรดากฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่ใช้อยู่และตราพระธรรมนูญศาลยุติธรรมใหม่ขึ้นใช้แทน จึงเป็นที่มาของพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 นี้ โดยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 กำหนดให้ศาลยุติธรรมทั้งหลายตามพระธรรมนูญนี้อยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมและให้เรียกศาลที่สังกัดกระทรวงยุติธรรมว่า ศาลยุติธรรม มีการจัดลำดับชั้นศาลใหม่โดยแบ่งเป็น ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่ององค์คณะผู้พิพากษาดังนี้

4.2.2.1 จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในแต่ละศาล

ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 แบ่งศาลยุติธรรมออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุด

โดยในส่วนของศาลชั้นต้นจะแบ่งเป็น⁴³

⁴⁰ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 25.

⁴¹ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 19”

⁴² พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มาตรา 19.

⁴³ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มาตรา 3.

1) ศาลในจังหวัดพระนครและธนบุรี อันได้แก่

ก) ศาลแขวง

ข) ศาลแพ่งและศาลอาญา

2) ศาลหัวเมือง ได้แก่

ก) ศาลแขวง

ข) ศาลจังหวัด

สำหรับองค์คณะผู้พิพากษาในศาลต่างๆที่จะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่พระ
ธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 กำหนดไว้ มีดังนี้

1) ศาลฎีกา

ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล
อุทธรณ์ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการฎีกา และยังมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ขอให้
พิจารณาพิพากษาใหม่ตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นและวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลฎีกามีอำนาจวินิจฉัยได้
ตามกฎหมายอื่น⁴⁴ โดยศาลฎีกาต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 นาย จึงเป็นองค์คณะพิจารณา
พิพากษาคดีได้⁴⁵

2) ศาลอุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของ
ศาลชั้นต้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์ และยังมีอำนาจพิพากษายืนตาม แก้ไข
หรือกลับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นที่พิพากษาลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต
ในเมื่อคดีนั้นได้ส่งขึ้นมายังศาลอุทธรณ์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
วินิจฉัยชี้ขาดคำร้องที่ยื่นตามกฎหมายคัดค้านคำสั่งของศาลชั้นต้น และวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาล
อุทธรณ์มีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายอื่น⁴⁶ โดยศาลอุทธรณ์ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 นาย
จึงเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้⁴⁷

3) ศาลชั้นต้นในจังหวัดพระนครและธนบุรี

ในส่วนของอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญามีดังนี้

⁴⁴ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มาตรา 20.

⁴⁵ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มาตรา 24.

⁴⁶ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มาตรา 19.

⁴⁷ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มาตรา 24.

ก) ศาลแขวง

ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งผู้พิพากษานายเดียวมีอำนาจ⁴⁸ ซึ่งหมายความว่า ศาลแขวง มีผู้พิพากษา 1 นาย เป็นองค์คณะนั่นเอง โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 200 บาทไม่ได้⁴⁹ และมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญาทั้งปวงด้วย

ข) ศาลอาญา

ศาลอาญามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง โดยต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 นาย จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้⁵⁰

4) ศาลหัวเมือง

ก) ศาลแขวง

ศาลแขวงตามหัวเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาและมีจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเช่นเดียวกับศาลแขวงในจังหวัดพระนครและธนบุรี

ข) ศาลจังหวัด

ในส่วนของคดีอาญานั้น ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงที่อยู่ในเขตศาลนั้น⁵¹ โดยศาลจังหวัดต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 นาย จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้⁵²

ทั้งนี้ ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2482 ก็ได้ให้อำนาจประธานศาลฎีกาวาระเบียบราชการฝ่ายตุลาการเพื่อให้งานฝ่ายตุลาการดำเนินไปโดยเรียบร้อยและเป็นระบบเดียวกัน ประธานศาลฎีกาจึงใช้อำนาจดังกล่าววาระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ (ฉบับที่ 1) ว่าด้วยการนั่งพิจารณาคดีในส่วนที่เกี่ยวกับองค์คณะผู้พิพากษาไว้ดังนี้

1) ในการพิจารณาคดีตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม...ซึ่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้นนายเดียวมีอำนาจพิจารณานั้น หากในศาลมีผู้พิพากษาอื่นว่างอยู่ ให้ผู้พิพากษาที่ว่างอยู่นั้นขึ้นนั่งพิจารณาคดีด้วย ทั้งนี้โดยที่แม้กฎหมายให้อำนาจผู้พิพากษาคณะเดียวพิจารณาได้ แต่การที่จะมี

⁴⁸ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มาตรา 15.

⁴⁹ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มาตรา 15 ประกอบมาตรา 22.

⁵⁰ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มาตรา 23.

⁵¹ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มาตรา 16.

⁵² พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มาตรา 23.

ผู้พิพากษาเพิ่มเป็น 2 นายนั่งพิจารณาคดีเป็นสิ่งพึงปฏิบัติในเมื่อสามารถจะทำได้ เพื่อให้คดีนั้นได้รับการพิจารณาคดีถ่วงคดียิ่งขึ้น

2) ในการพิจารณา ซึ่งตามกฎหมายต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 นาย เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ให้ถือเป็นข้อสำคัญว่าต้องมีผู้พิพากษา (หรือสำรองผู้พิพากษา) อย่างน้อย 2 นายนั่งพิจารณาคดีนั้น

4.2.2.2 การสำรองผู้พิพากษา

ในศาลชั้นต้นนั้น เมื่อผู้พิพากษาไม่สามารถจะนั่งพิจารณาความให้ครบองค์คณะได้ ให้ผู้พิพากษาที่จะนั่งพิจารณาคดีนั้น มีอำนาจเชิญบุคคลที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ นั่งสำรองเป็นผู้พิพากษาเพื่อให้ครบองค์คณะ

1) มีคุณสมบัติอนุโลมตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2476⁵³ แต่ต้องมีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป

2) เป็นข้าราชการประจำการหรือนอกประจำการตั้งแต่ชั้นประจำแผนกขึ้นไป หรือผู้ที่ เป็นเนติบัณฑิตสยาม หรือได้รับปริญญาตรี หรือประกาศนียบัตร หรือปริญญาในทางกฎหมายใน ต่างประเทศ

โดยเมื่อเชิญผู้ใดมาสำรองเป็นผู้พิพากษาให้ช่วยพิจารณาคดีดังกล่าวมาแล้ว ให้รายงาน ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมทันที

ถ้ามีการร้องคัดค้านผู้ที่เชิญมาเป็นสำรองผู้พิพากษา ให้ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีเชิญ บุคคลอื่นมาสำรองเป็นผู้พิพากษาแทนต่อไป แต่การใดที่ศาลได้จัดทำไปก่อนมีการคัดค้านเป็นอัน สมบูรณ์⁵⁴

4.2.3 พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริม และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและ ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ รวมทั้งปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองของประเทศให้มีประสิทธิภาพ และมีความมั่นคงเพิ่มมากขึ้น โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่ประชาชนจะได้รับเป็นสำคัญ มาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงบัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานธุรการที่เป็น อิสระ โดยจัดตั้งเป็นสำนักงานศาลยุติธรรม มีอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น ทำให้กระทรวงยุติธรรมไม่มีการกีดกันในการเป็นหน่วยงานธุรการให้กับ ศาลยุติธรรมอีกต่อไป จึงมีการยกเลิกพระธรรมนูญศาลยุติธรรมเดิมและตราพระธรรมนูญ

⁵³ เป็นคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครสอบแข่งขันเป็นข้าราชการพลเรือน.

⁵⁴ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มาตรา 23.

ศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 ขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2543 และต่อมาศาลยุติธรรมก็ได้แยกออกจากกระทรวงยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2543

4.2.3.1 จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในแต่ละศาล

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มีการแก้ไขมาหลายครั้ง โดยหลังจากการแก้ไขครั้งล่าสุดในปี พ.ศ.2555 พระธรรมนูญศาลยุติธรรมฉบับนี้ยังคงแบ่งชั้นของศาลออกเป็นศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกาอยู่ โดยในส่วนของศาลชั้นต้นจะมีศาลหลายประเภทด้วยกัน แต่เฉพาะศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้น ได้แก่ ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี ศาลจังหวัด ศาลแขวง และศาลยุติธรรมอื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้น กำหนดให้เป็นศาลชั้นต้นและมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ แต่ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะศาลชั้นต้นซึ่งมิใช่ศาลยุติธรรมอื่นเท่านั้น

ในเรื่องขององค์คณะผู้พิพากษาในศาลต่างๆที่จะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 กำหนดไว้ มีดังนี้

1) ศาลฎีกา

ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายกำหนดให้เสนอต่อศาลฎีกาได้โดยตรง และคดีที่อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ หรือศาลอุทธรณ์ภาคตามที่กฎหมายบัญญัติ เว้นแต่กรณีที่ศาลฎีกาเห็นว่าข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกานั้นจะไม่ใช่สาระอันควรแก่การพิจารณา ศาลฎีกามีอำนาจไม่รับคดีไว้พิจารณาพิพากษาได้⁵⁵ โดยในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้⁵⁶

2) ศาลอุทธรณ์

ในระดับชั้นศาลอุทธรณ์นี้ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแบ่งออกเป็น ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคโดยมีเขตอำนาจศาลต่างกัน ซึ่งศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคนี้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์และว่าด้วยเขตอำนาจศาล และมีอำนาจพิพากษายืนตาม แก้ไข กลับ หรือยกคำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่พิพากษาลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ในเมื่อคดีนั้นส่งขึ้นมายังศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา วินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคำขอที่ยื่นต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคตามกฎหมาย และ

⁵⁵ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 23.

⁵⁶ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 27.

วินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคมีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายอื่น⁵⁷ ทั้งนี้ ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้⁵⁸

3) ศาลชั้นต้น

ศึกษาเฉพาะในส่วน of ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ดังนี้

ก) ศาลแขวง

ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีและมีอำนาจทำการไต่สวนหรือมีคำสั่งใดๆ ซึ่ง ผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 24 และมาตรา 25 วรรคหนึ่ง โดยมาตรา 24 ให้ผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจออกหมายเรียก หมายอาญา หรือหมายสั่งให้ส่งคนมาจากหรือ ไปยังจังหวัดอื่น และมีอำนาจออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมีได้เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี ส่วนมาตรา 25 ในส่วนที่เกี่ยวกับคดีอาญา ผู้พิพากษาคนเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจไต่สวนและ วินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคำขอที่ยื่นต่อศาล ไต่สวนและมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย ไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา และพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งกฎหมายกำหนดอัตรา โทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะ ลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกิน อัตราที่กำหนดแล้วไม่ได้

ดังนั้น ในศาลแขวงจึงมีผู้พิพากษาคนเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษา คดีอาญาซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับได้ แต่หากจะลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กำหนดแล้วผู้พิพากษาเพียงคนเดียวจะกระทำมิได้

ข) ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี และศาลจังหวัด

ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรีมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ทั้งปวงที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น รวมทั้งคดีอื่นใดที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจ ของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา⁵⁹

ส่วนศาลจังหวัด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาล ยุติธรรมอื่น⁶⁰

⁵⁷ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 22.

⁵⁸ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 27.

⁵⁹ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 19.

⁶⁰ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 18.

โดยในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี และศาลจังหวัด ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง

4.2.3.2 การเข้าพิจารณาคดีแทนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 ได้ยกเลิกข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการสำรองผู้พิพากษาโดยการเชิญข้าราชการหรือบุคคลอื่นเข้าร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีแทน หากผู้พิพากษาไม่สามารถจะนั่งพิจารณาคดีให้ครบองค์คณะได้ แต่ได้มีการกำหนดเรื่องการเข้าพิจารณาคดีแทนโดยผู้พิพากษาอื่นในกรณีที่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่สามารถนั่งพิจารณาหรือทำคำพิพากษาได้ไว้ดังนี้

1) การเข้าพิจารณาคดีแทนในระหว่างการพิจารณา

ในระหว่างการพิจารณาคดีใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้น ไม่อาจจะนั่งพิจารณาคดีต่อไปในศาลชั้นต้น ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษภาค ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษภาค หรือ ผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นของศาลนั้นซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษภาค หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณีมอบหมาย พิจารณาคดีนั้นแทนต่อไปได้⁶¹

ซึ่งหมายความว่า กรณีที่จะมีการเข้าพิจารณาคดีแทนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเดิมในระหว่างการพิจารณาคดีอาจกระทำได้เฉพาะในกรณีที่มิเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้น ไม่อาจนั่งพิจารณาคดีต่อไปได้เท่านั้น กรณีจึงจำเป็นต้องพิจารณาว่าอย่างไรถือเป็นเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้

คำว่า “เหตุสุดวิสัย” มิได้มีการกล่าวถึงไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรมแต่อย่างใด แต่มีนักนิติศาสตร์อธิบายไว้ว่า “เหตุสุดวิสัย” ที่ทำให้ผู้พิพากษาไม่อาจนั่งพิจารณาคดีได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นเหตุสุดวิสัยตามความหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 แต่น่าจะหมายถึง เหตุใดๆ ที่ทำให้ผู้พิพากษาในองค์คณะนั้น ไม่อาจนั่งพิจารณาคดีได้ เช่น การเจ็บป่วย เป็นต้น แม้จะมาหรือไม่มาทำงานก็ตาม⁶²

ส่วนคำว่า “เหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้” นั้น พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 30 ได้กำหนดว่า หมายถึง “กรณีที่ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะนั่งพิจารณาคดีนั้นพ้นจาก

⁶¹ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 28.

⁶² ไพโรจน์ วายุภาพ ข (2545). คำอธิบายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม. หน้า 289.

ตำแหน่งที่ดำรงอยู่ หรือถูกคัดค้านและถอนตัวไป หรือไม่อาจปฏิบัติราชการจนไม่สามารถนั่งพิจารณา...คดีนั้นได้”

ซึ่งกรณีที่ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะนั่งพิจารณาคดีนั้นพ้นจากตำแหน่งที่ดำรงอยู่ เช่น โยกย้าย ลาออก หรือถึงแก่ความตาย เป็นต้น

และกรณีที่ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะนั่งพิจารณาคดีนั้นถูกคัดค้านและถอนตัวไป ก็คือการที่ผู้พิพากษานั้นถูกคัดค้านตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11 ถึงมาตรา 14 ประกอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 และผู้พิพากษานั้นได้ถอนตัวไปจากคดี

ส่วนกรณีที่ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะไม่อาจปฏิบัติราชการจนไม่สามารถนั่งพิจารณาคดีนั้นได้ เช่น เจ็บป่วยจนไม่สามารถปฏิบัติราชการได้ หรือมีกิจธุระที่สำคัญมาก เป็นต้น

นอกจากนี้ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 31 ยังกำหนดว่า เหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจก้าวล่วงได้ หมายความว่ารวมถึง “กรณีที่ผู้พิพากษาคนเดียวได้สวมมุลฟ้องคดีอาญาแล้วเห็นว่าควรพิพากษายกฟ้อง แต่คดีนั้นมีอัตราโทษตามที่กฎหมายกำหนดเกินกว่าอัตราโทษตามมาตรา 25(5)⁶³ และกรณีที่ผู้พิพากษาคนเดียวพิจารณาคดีอาญาตามมาตรา 25(5) แล้วเห็นว่าควรพิพากษาลงโทษจำคุกเกินกว่าหกเดือน หรือปรับเกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างเกินอัตราดังกล่าว”

2) การเข้าพิจารณาคดีแทนในระหว่างทำคำพิพากษา

ในระหว่างการทำคำพิพากษาคดีใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้น ไม่อาจจะทำคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไปได้ ในศาลชั้นต้นให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณีมีอำนาจลงลายมือชื่อทำคำพิพากษาหลังจากได้ตรวจสอบจำนวนคดีนั้นแล้ว⁶⁴

ดังนั้น เหตุที่จะให้มีการเข้ามาทำคำพิพากษาแทนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจึงเป็นเหตุเดียวกันกับการเข้ามานั่งพิจารณาคดีแทนในระหว่างการพิจารณาคดี คือ มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุ

⁶³ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 25(5) บัญญัติว่า “ในศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาคนเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจเกี่ยวแก่คดีซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลนั้นดังต่อไปนี้... (5) พิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกินหกเดือน หรือปรับเกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วไม่ได้”

⁶⁴ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 29.

จำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้เกิดขึ้นในระหว่างการทำคำพิพากษา ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้นไม่อาจจะทำคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไปได้ โดยความหมายของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” และ “เหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้” นั้น ก็เป็นเช่นเดียวกับดังได้อธิบายไว้ในหัวข้อการเข้าพิจารณาคดีแทนในระหว่างการพิจารณา แต่เหตุสุดวิสัยนั้นต้องเป็นเหตุที่ทำให้ผู้พิพากษาในองค์คณะนั้น “ไม่อาจร่วมทำคำพิพากษาได้”

ทั้งนี้ ผู้พิพากษาที่เข้าลงชื่อทำคำพิพากษาแทนตามที่กำหนดไว้นั้น จะต้องได้ตรวจสอบสำนวนคดีมาก่อน มิใช่เพียงแค่ลงชื่อในคำพิพากษาเท่านั้น หากผู้พิพากษาที่เข้าเป็นองค์คณะทำคำพิพากษาแทนลงชื่อในคำพิพากษาโดยมิได้ตรวจสอบสำนวนคดีนั้นก่อน คำพิพากษานั้นย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย

4.2.4 จำนวนผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีโดยที่ประชุมใหญ่

ในคดีอาญานั้น เมื่อศาลชั้นต้นได้พิพากษาคดีแล้วและคู่ความได้อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาศาลชั้นต้นต่อไปยังศาลสูง อาจมีปรากฏว่าบางครั้งคดีมีประเด็นที่เป็นปัญหาสำคัญอันควรได้รับการวินิจฉัยโดยรับฟังความคิดเห็นของผู้พิพากษาจำนวนมาก กฎหมายจึงเปิดช่องให้มีการพิจารณาพิพากษาคดีโดยที่ประชุมใหญ่ได้

ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208ทวิ บัญญัติว่า

“ถ้าอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เห็นสมควร จะให้มีการวินิจฉัยปัญหาใด ในคดีเรื่องใด โดยที่ประชุมใหญ่ก็ได้

ที่ประชุมใหญ่ให้ประกอบด้วยผู้พิพากษาทุกคนซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนผู้พิพากษาแห่งศาลนั้น และให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เป็นประธาน

การวินิจฉัยในที่ประชุมใหญ่ให้ถือเสียงข้างมาก ถ้าในปัญหาใดมีความเห็นแย้งกันเป็นสองฝ่าย หรือเกินสองฝ่ายขึ้นไป จะหาเสียงข้างมากมิได้ ให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากยอมเห็นด้วยผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า

ในคดีซึ่งที่ประชุมใหญ่ได้วินิจฉัยปัญหาแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งต้องเป็นไปตามคำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ และต้องระบุไว้ด้วยว่าปัญหาข้อใดได้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ ผู้พิพากษาที่เข้าประชุม แม้มิใช่เป็นผู้นั่งพิจารณา ก็ให้มีอำนาจพิพากษาทำคำสั่ง หรือทำความเห็นแย้งในคดีนั้นได้”

และมาตรา 225 บัญญัติว่า “ให้นับบทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณา และว่าด้วยคำพิพากษาหรือคำสั่งชั้นอุทธรณ์มาบังคับในชั้นฎีกาโดยอนุโลม เว้นแต่ห้ามมิให้ทำความเห็นแย้ง”

จากบทบัญญัติทั้งสองมาตราดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากฎหมายเปิดโอกาสให้มีการพิจารณาคดีอาญาโดยที่ประชุมใหญ่เฉพาะในศาลสูง คือ ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาเท่านั้น ส่วนในศาล

ขั้นต้นไม่อาจมีการพิจารณาคดีโดยที่ประชุมใหญ่ได้

ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าว กำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเข้าประชุมใหญ่ทั้งในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาไว้ว่า ให้ประกอบด้วยผู้พิพากษาทุกคน “ซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่” แต่ต้องไม่น้อยกว่า “กึ่งจำนวน” ผู้พิพากษาแห่งศาลนั้น และเฉพาะในศาลอุทธรณ์ภาคยังได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาค พ.ศ.2532 มาตรา 7 บัญญัติไว้ด้วยว่า “ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลอุทธรณ์ภาคประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาคทุกคนซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนผู้พิพากษาแห่งศาลนั้น และให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาคหรือผู้ทำการแทนตามกฎหมายเป็นประธาน” ซึ่งหมายความว่า จำนวนผู้พิพากษาที่จะมีอำนาจประชุมใหญ่นั้น นอกจากต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาคทุกคนซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่แล้ว ยังต้องมีจำนวน “ไม่น้อยกว่าสองในสาม” ของจำนวนผู้พิพากษาในศาลนั้นด้วย ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า กฎหมายไม่ได้กำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์ประชุมในการพิจารณาคดีโดยที่ประชุมใหญ่ไว้เป็นจำนวนแน่นอน คงกำหนดไว้เพียงจำนวนกว้างๆ เท่านั้น แต่ถ้ามีผู้พิพากษาไม่ถึงจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้ ก็ยังไม่อาจวินิจฉัยคดีนั้นๆ โดยที่ประชุมใหญ่ได้

นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดว่า การวินิจฉัยในที่ประชุมใหญ่ให้ถือเสียงข้างมาก ถ้าหาเสียงข้างมากไม่ได้ ให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากยอมเห็นด้วยกับผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า และคดีซึ่งที่ประชุมใหญ่ได้วินิจฉัยปัญหาแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งต้องเป็นไปตามคำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ อีกทั้งผู้พิพากษาที่เข้าประชุม แม้มิใช่เป็นผู้นั่งพิจารณา ก็มีอำนาจพิพากษา ทำคำสั่ง หรือทำความเห็นแย้งในคดีนั้นได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า การวินิจฉัยปัญหาของที่ประชุมใหญ่ ก็คือการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นๆ นั้นเอง เพียงแต่เป็นการพิจารณาพิพากษาคดีโดยผู้พิพากษาจำนวนมาก มิใช่การพิจารณาพิพากษาคดีแบบธรรมดาทั่วไปเท่านั้น เมื่อประกอบกับความหมายขององค์คณะที่หมายถึง “จำนวนของผู้พิพากษาที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งองค์คณะผู้พิพากษานี้อาจมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้” อีกทั้งท่านอาจารย์ไพโรจน์ วายุภาพ ก็มีความเห็นว่า ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนและองค์คณะหากไม่ได้เข้าประชุมใหญ่ ก็ไม่น่าจะมีอำนาจทำคำพิพากษา แม้ที่ประชุมใหญ่จะมีมติเห็นด้วยกับความเห็นขององค์คณะคดีนั้นก็ตาม⁶⁵ ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า จำนวนของผู้พิพากษาที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับการประชุมใหญ่นี้ ถือเป็น “องค์คณะ” ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นๆ แล้ว

⁶⁵ ไพโรจน์ วายุภาพ ก (2555). คำอธิบายระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม. หน้า 197.

4.3 การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญา

ในหัวข้อนี้จะวิเคราะห์ถึงการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาดังนี้

4.3.1 เปรียบเทียบการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

ในส่วนนี้จะเปรียบเทียบจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมทั้งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 อันเป็นฉบับที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน โดยจะเปรียบเทียบเฉพาะองค์คณะผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเท่านั้น ซึ่งก่อนอื่นจะขอยกจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาตามที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแต่ละฉบับกำหนดไว้มากแล้ว ณ ที่นี้อีกครั้งเพื่อง่ายต่อการเปรียบเทียบ ดังนี้

1) พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ. 127

ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ได้แก่ ศาลพระราชอาชญา ศาลมณฑล ศาลเมือง และศาลแขวง

ก) ศาลพระราชอาชญา ซึ่งปัจจุบันเทียบได้กับศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้ และศาลอาญาธนบุรี)

ต้องมีผู้พิพากษาจำนวนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป จึงจะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้

ข) ศาลมณฑล (เมื่อมีการแก้ไขพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2476 ก็ได้ยกเลิกศาลมณฑลไป และให้ศาลมณฑลมีฐานะเช่นเดียวกับศาลจังหวัด)

ต้องมีผู้พิพากษาประจำตำแหน่งคณะหนึ่ง คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลกับผู้พิพากษาอื่นอีกรวมกันทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 2 นาย จึงจะเป็นองค์คณะที่จะพิจารณาและพิพากษาคดีได้ และต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรมโดยให้ศาลมณฑลมีอธิบดีผู้พิพากษานายหนึ่งกับผู้พิพากษาอื่นอีก ผู้พิพากษารวม 2 นาย จึงจะเป็นองค์คณะที่จะพิจารณาพิพากษาคดีได้

ค) ศาลเมือง ต้องมีผู้พิพากษาไม่ต่ำกว่า 2 นาย จึงจะเป็นองค์คณะและพิจารณาพิพากษาคดีได้

ง) ศาลแขวงมีผู้พิพากษานายเดียวเป็นองค์คณะก็ได้

2) พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477

ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ได้แก่ ศาลอาญา ศาลจังหวัดและศาลแขวง

ก) ศาลอาญา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 นาย จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้

ข) ศาลจังหวัด ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 นาย จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้

ค) ศาลแขวง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งผู้พิพากษานายเดียวมีอำนาจ โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 200 บาทไม่ได้

3) พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543

ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ได้แก่ ศาลอาญา ศาลจังหวัดและศาลแขวง

ก) ศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง

ข) ศาลจังหวัด ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง

ค) ศาลแขวง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีและมีอำนาจทำการไต่สวนหรือมีคำสั่งใดๆ ซึ่งผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจ โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่หากจะลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วผู้พิพากษาเพียงคนเดียวจะกระทำมิได้

จากจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมฉบับต่างๆ กำหนดไว้ข้างต้นนั้น สามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

4.3.1.1 จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลอาญาและศาลจังหวัด

จากการศึกษาพบว่าศาลอาญาและศาลจังหวัดเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง แม้ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 จะได้มีการแบ่งศาลออกเป็นหลายศาล แต่ในศาลพระราชอาญาซึ่งเทียบได้กับศาลอาญาในปัจจุบันได้กำหนดให้มีผู้พิพากษา “ตั้งแต่” 2 คนขึ้นไป เป็นองค์คณะ ส่วนศาลมณฑลซึ่งน่าจะเทียบได้กับศาลจังหวัดในปัจจุบันก็ได้กำหนดให้มีผู้พิพากษา “ไม่ต่ำกว่า” 2 นาย เป็นองค์คณะ

ต่อมาในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 ในศาลอาญาและศาลจังหวัดได้เปลี่ยน มากำหนดว่าต้องมีผู้พิพากษา “อย่างน้อย” 2 นาย เป็นองค์คณะ และในพระธรรมนูญ ศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน ก็ยังคงกำหนดให้มีผู้พิพากษา “อย่างน้อย” 2 คน เป็นองค์คณะเช่นกัน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนดให้มีผู้พิพากษา 2 คน เป็นอย่างน้อยในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงมานานแล้ว แม้จะใช้คำต่างกันเป็นต้นว่า “ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป” หรือ “ไม่ต่ำกว่า 2 นาย” หรือ “อย่างน้อย 2 คน” ก็ล้วนแต่มีความหมาย เดียวกันว่า หากมีผู้พิพากษาไม่ถึง 2 คน ก็จะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในศาลนั้น ไม่ได้

4.3.1.2 จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลแขวง

ศาลแขวงเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษไม่สูงมากนัก ดังนั้น พระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่กล่าวถึงมาทุกฉบับจึงกำหนดชัดเจนว่าในศาลแขวง ให้มี ผู้พิพากษาแต่เพียงนายเดียวเป็นองค์คณะ

4.3.2 เหตุที่เกี่ยวข้องกับจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาตามพระธรรมนูญ ศาลยุติธรรม

จากการศึกษาเกี่ยวกับจำนวนของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาพบว่าตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะยังคงเป็นไปในทิศทางเดิมคือ ใน ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง ยังคงกำหนดให้มีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน เป็นองค์คณะ และในศาลแขวงที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษไม่สูงมาก ก็ ยังคงกำหนดให้มีผู้พิพากษาคคนเดียวเป็นองค์คณะเช่นเดิม ดังนั้น ในหัวข้อนี้จะวิเคราะห์ถึงเหตุที่ เกี่ยวข้องกับการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาเช่นนี้

4.3.2.1 เหตุเกี่ยวกับปริมาณของผู้พิพากษา

ดังที่ได้ศึกษามาแล้วว่าการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณา พิพากษาคดีได้นั้นเริ่มมีปรากฏชัดเจนในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 ในช่วงที่มีการ ปฏิรูประบบกฎหมายและการศาล ซึ่งในช่วงนั้น ก่อนที่จะมีการจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายหรือ เนติบัณฑิตยสภา การเข้ามาเป็นผู้พิพากษาจะไม่มี การสอบไล่วิชากฎหมาย แต่เสนาบดีจะเป็น ผู้เลือกบุคคลที่จะมาเป็นผู้พิพากษาจากผู้ซึ่งคิดว่ามีความรู้กฎหมายหรือเกี่ยวข้องในโรงศาลมาก่อน อีกทั้งเงินเดือนของผู้พิพากษาก็น้อย ประกอบกับประชาชนเองก็ไม่มี ความนิยมเลื่อมใสใน ผู้พิพากษา จึงไม่มีผู้คนสนใจที่จะมาเป็นผู้พิพากษากันมากนัก ทำให้ปริมาณผู้พิพากษาที่มีความรู้ ความสามารถในอันที่จะวินิจฉัยชี้ขาดคดีมีน้อย แต่พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มีการแบ่ง

ประเภทของศาลออกเป็นหลายประเภท โดยศาลแต่ละประเภทก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแตกต่างกันไป เฉพาะแต่ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นก็มีทั้งศาลพระราชอาญา ศาลโปริสภา ศาลมณฑล ศาลเมือง และศาลแขวง ในขณะที่จำนวนผู้พิพากษามีไม่มาก ผู้เขียนจึงเห็นว่าสิ่งนี้น่าจะเป็นเหตุที่ทำให้พระธรรมนูญศาลยุติธรรมดังกล่าว กำหนดไว้ในศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาล็กน้อย เช่น ศาลโปริสภาหรือศาลแขวง มีผู้พิพากษาเพียงคนเดียวก็เป็นองค์คณะพิจารณาคดีได้ ส่วนในศาลอื่นๆ ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษสูงขึ้นไป ซึ่งในองค์คณะหนึ่งจำเป็นต้องมีผู้พิพากษามากขึ้น ก็ทำได้เพียงกำหนดจำนวนให้มากกว่า 1 คนเท่านั้น แต่ไม่สามารถระบุให้แน่นอนได้ว่าควรจะเป็นเท่าใด เพราะมิฉะนั้นปริมาณผู้พิพากษาอาจจะไม่เพียงพอ จึงกำหนดเป็นจำนวนขั้นต่ำว่า ต้องมี “ตั้งแต่” หรือ “ไม่ต่ำกว่า” 2 คน เพื่อเปิดโอกาสให้มีการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะได้หากคดีนั้นมีความสำคัญหรือสลับซับซ้อนมาก

ซึ่งต่อมา แม้จะมีการตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้น ทำให้ฐานะของผู้พิพากษาเป็นที่ยอมรับว่าเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ อีกทั้งมีการเพิ่มเงินเดือนจนทำให้มีผู้สนใจจะมาเป็นผู้พิพากษากันมากขึ้นแต่ปริมาณผู้พิพากษาก็ยังคงไม่เพียงพอ

จนต่อมาเมื่อมีการยกเลิกพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 และประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 แทน ก็ได้มีการจัดลำดับชั้นของศาลใหม่ โดยศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาคงมีเพียงศาลอาญา ศาลจังหวัด และศาลแขวงเท่านั้น ทั้งนี้ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมดังกล่าวได้กำหนดให้มีผู้พิพากษา “อย่างน้อย” 2 นาย จึงเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้กฎหมายจะเปลี่ยนมา กำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะโดยใช้คำว่า “อย่างน้อย” แต่ความหมายก็ยังคงเดิมคือ ต้องมี 2 คน จึงจะเป็น องค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้ ซึ่งในช่วงนี้ แม้จะมีผู้สนใจเป็นผู้พิพากษามากขึ้น แต่ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้อรรถคดีก็มีปริมาณเพิ่มขึ้นมากด้วย ประกอบกับระบบการพิจารณาคดีที่ล่วงไม่ให้การพิจารณาคดีเดินไปโดยรวดเร็ว เพราะผู้พิพากษาต้องจดคำพยานเพื่อทำสำนวนเป็นหลักฐานสำหรับศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาจะได้พิจารณาในกรณีที่มีการอุทธรณ์หรือฎีกา ดังนั้น แม้โดยส่วนใหญ่กฎหมายจะกำหนดให้การพิจารณาพิพากษาคดีต้องมีผู้พิพากษา 2 นายเป็นองค์คณะ ผู้พิพากษาก็จำเป็นต้องนั่งพิจารณาเพียงคนเดียว และแม้จะแยกกันนั่งพิจารณาคดีคนเดียวก็ยังพิจารณาคดีให้ลุล่วงหมดสิ้นไม่ได้ จนทางราชการต้องเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาดลอดมา แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้เพราะจำนวนคดีเพิ่มขึ้นเร็วมาก ประเทศมีงบประมาณไม่เพียงพอ อีกทั้งหาผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษาไม่ทัน เพราะผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษาต้องได้ศึกษาและสอบไล่ดัง

ได้กำหนดไว้⁶⁶ เมื่อปริมาณผู้พิพากษายังคงมีน้อยกว่าปริมาณคดีที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นนี้ จึงน่าจะเป็นเหตุให้ยังไม่สามารถแก้ไขพระธรรมนูญศาลยุติธรรมโดยกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะให้แน่นอนและมากกว่า 2 คนตามลักษณะของคดีได้

แต่เมื่อพิจารณาจากพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ปรากฏว่าศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญายังคงเป็นศาลอาญา ศาลจังหวัด และศาลแขวงเช่นเดิม อีกทั้งองค์คณะผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีก็เหมือนเดิม คือในศาลอาญาและศาลจังหวัดต้องมีผู้พิพากษา “อย่างน้อย” 2 คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ ส่วนในศาลแขวงให้ผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะ แต่เนื่องจากปัจจุบันปริมาณผู้พิพากษามีมากถึง 4,000 กว่าคน ซึ่งถือว่าปริมาณเพิ่มขึ้นจากเดิมมาก ผู้เขียนจึงเห็นว่าสมควรที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องจำนวนของผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาโดยการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะให้มีจำนวนแน่นอนและเหมาะสมกับลักษณะของคดีในแต่ละศาล ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ต่อไปว่าจำนวนที่แน่นอนและเหมาะสมนั้นควรเป็นเช่นไร

4.3.2.2 เหตุเกี่ยวกับความร้ายแรงของความผิด

เนื่องจากคดีอาญาแต่ละฐานความผิดมีความร้ายแรงมากน้อยต่างกัน อัตราโทษสำหรับแต่ละฐานความผิดจึงแตกต่างกันไปตามความผิด การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาจึงต้องคำนึงถึงอัตราโทษของคดีนั้นๆ ด้วย โดยคดีที่มีอัตราโทษสูงจะกำหนดให้มีจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมากกว่าคดีที่มีอัตราโทษต่ำกว่า เพื่อให้การตรวจสอบพยานหลักฐานเป็นไปอย่างละเอียดรอบคอบอันเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลยมากขึ้น

ในเรื่องนี้ จะแยกพิจารณาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมแต่ละฉบับ โดยพิจารณาเฉพาะศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาดังนี้

1) พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127

ก) ศาลพระราชอาชญา มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาชญาทั่วไปตลอดพระราชอาณาเขต ต้องมีผู้พิพากษาตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี

แต่ก็กำหนดด้วยว่า ถ้านั่งพิจารณาคดีคนเดียวแล้ว ให้มีอำนาจพิพากษาได้ตามพระธรรมนูญศาลหัวเมืองซึ่งได้ลำดับชั้นผู้พิพากษาไว้ในการพิพากษาคดีทั้งปวง ซึ่งพระธรรมนูญศาลหัวเมืองได้ลำดับชั้นผู้พิพากษาไว้เป็น 2 ลำดับ คือ

ผู้พิพากษาชั้นที่ 2 มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีมีโทษหลวงชั้นลหุโทษเพียงอาชญาจำไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไหมไม่เกิน 200 บาท หรือโบยเด็กด้วยไม้เรียวไม่เกิน 20 ที

⁶⁶ หลวงจรรูญเนติศาสตร์ เล่มเดิม. หน้า 4-5.

และผู้พิพากษาชั้นที่ 1 มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีมีโทษหลวงที่อาชญาจำไม่เกิน 6 เดือน หรือเบี้ยปรับไม่เกิน 1,000 บาท

ข) ศาลมณฑล มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ทั้งปวงได้ทุกบทกฎหมาย โดยศาลมณฑลต้องมีผู้พิพากษาประจำตำแหน่งคณะหนึ่ง คือ อธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลกับผู้พิพากษาอื่นอีก รวมกันทั้งสิ้นไม่ต่ำกว่า 2 นาย จึงเป็นองค์คณะที่จะพิจารณาและพิพากษาคดีได้

ค) ศาลเมือง แต่เดิมมีอำนาจเกี่ยวแก่คดีอาญาดังนี้

ถ้าคดีมาถึงศาลเมืองไม่เกินอำนาจในตำแหน่งผู้พิพากษา ผู้พิพากษาในศาลเมืองจะพิจารณาและพิพากษาคดีที่อยู่ในกำหนดอำนาจตำแหน่งของตนเรื่องละคนก็ได้

ถ้าคดีที่มาถึงศาลเมืองเกินกว่าอำนาจในตำแหน่งผู้พิพากษา ก็ให้ผู้พิพากษาศาลเมืองกับผู้พิพากษาอื่นรวมกันไม่ต่ำกว่า 2 นาย เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีที่มีกำหนดจำไม่เกิน 10 ปี หรือจำคุกไม่เกิน 30 ปี หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท

ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม โดยเปลี่ยนจากศาลเมืองเป็นศาลจังหวัด และให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ทั้งปวงได้ทุกบทกฎหมาย โดยให้มีผู้พิพากษาไม่ต่ำกว่า 2 นาย และผู้พิพากษารวม 2 นาย จึงจะเป็นองค์คณะที่จะพิจารณาพิพากษาอรรถคดีได้ แต่ผู้พิพากษาเพียงนายเดียวก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ ถ้าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจตำแหน่งของผู้พิพากษานั้นๆ ที่จะพิจารณาพิพากษา

ง) ศาลแขวง มีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีเพียงเท่าอำนาจในตำแหน่งของผู้พิพากษานั้นหรือต่ำกว่านั้น โดยให้มีตำแหน่งผู้พิพากษาศาลละนาย

กล่าวได้ว่า ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 มีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะโดยพิจารณาจากอัตราโทษ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาในพระราชอาชญาและศาลเมือง ที่เมื่อคดีมีอัตราโทษเกินอำนาจผู้พิพากษานายเดียวจะพิจารณาพิพากษาได้ ก็ให้มีผู้พิพากษา 2 นาย เป็นองค์คณะ

2) พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477

ก) ศาลอาญา มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวง โดยต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 นาย เป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี

ข) ศาลจังหวัด ในส่วนของคดีอาญานั้น ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงที่อยู่ในเขตศาลนั้น โดยศาลจังหวัดต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 นาย เป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี

ค) ศาลแขวง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งผู้พิพากษานายเดียวมีอำนาจ ซึ่งผู้พิพากษานายเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนด

ไว้ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 200 บาทไม่ได้

จะเห็นได้ว่า พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 มีการแบ่งเขตอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาในชั้นต้นออกเป็น 2 ศาลหลักๆ ได้แก่ ศาลแขวงและศาลอาญากับศาลจังหวัด โดยใช้อัตราโทษอย่างกว้าง กล่าวคือ ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ส่วนคดีอาญาที่มีอัตราโทษสูงกว่านี้จะอยู่ในอำนาจของศาลอาญาหรือศาลจังหวัด แล้วแต่กรณี

ส่วนจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะนั้นเป็นการกำหนดตามอัตราโทษอย่างกว้างๆ กล่าวคือ ศาลแขวงซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษไม่สูงมาก ให้มีผู้พิพากษา 1 นาย เป็นองค์คณะ ส่วนศาลอาญาและศาลจังหวัดซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษสูงกว่าศาลแขวง ให้มีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 นาย เป็นองค์คณะ

3) พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543

ก) ศาลอาญา (ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น รวมทั้งคดีอื่นใดที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา โดยต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คน เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี

ข) ศาลจังหวัด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น โดยต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คน เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี

ค) ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจ โดยผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 เป็นเช่นเดียวกับพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 คือ กำหนดตามอัตราโทษอย่างกว้าง โดยศาลแขวงซึ่งมีอัตราโทษไม่สูงมากให้มีผู้พิพากษา 1 คน เป็นองค์คณะ ส่วนศาลอาญาและศาลจังหวัดซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษสูงกว่าศาลแขวง ให้มีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน เป็นองค์คณะ

สรุปได้ว่าการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีอาญานั้นมีความสัมพันธ์กับความร้ายแรงของความคิด กล่าวคือ ในความคิดที่มีความร้ายแรงมากย่อมมีอัตรา

โทษสูง กฎหมายจึงกำหนดให้มีจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมากกว่าความผิดที่ร้ายแรงน้อยกว่าซึ่งมีอัตราโทษต่ำกว่า อย่างไรก็ตาม การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมยังใช้อัตราโทษในลักษณะกว้างๆ โดยคดีที่มีอัตราโทษไม่สูงมากให้อยู่ในอำนาจศาลแขวงและมีผู้พิพากษาคนเดียวเป็นองค์คณะ ส่วนคดีที่มีอัตราโทษสูงกว่าศาลแขวงให้มีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน เป็นองค์คณะ ซึ่งเหตุผลที่กำหนดเช่นนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ไปแล้วว่าน่าจะสืบเนื่องมาจากการที่มีผู้พิพากษาไม่เพียงพอ จึงต้องกำหนดให้มีผู้พิพากษา 2 คนเป็นอย่างน้อยเป็นองค์คณะ แต่ก็เปิดโอกาสให้เพิ่มจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะได้ แต่ในปัจจุบันซึ่งปริมาณผู้พิพากษามีมากขึ้นแล้ว จึงควรมีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะเพิ่มขึ้นโดยให้มีจำนวนแน่นอนและเหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิด

4.3.3 ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญา

ในส่วนนี้จะวิเคราะห์ถึงการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งยังคงมีปัญหาบางประการที่ควรได้รับการแก้ไข กล่าวคือ

4.3.3.1 การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่แน่นอน

1) สภาพปัญหา

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 กำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็น องค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในศาลชั้นต้นต่างๆ ไว้ดังนี้

ก) ศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัด

ศาลอาญาและศาลจังหวัดนี้ ถือเป็นศาลชั้นต้นอื่นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญานอกจากศาลแขวงและศาลชั้นต้นที่มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้ เป็นอย่างอื่นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมนั่นเอง ซึ่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 26 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 25 ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้น นอกจากศาลแขวงและศาลยุติธรรมอื่นซึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน และต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกินหนึ่งคนจึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งหรือคดีอาญาทั้งปวง”

จากบทบัญญัติดังกล่าว มีข้อที่น่าสังเกตว่า กฎหมายกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในศาลอาญาและศาลจังหวัด โดยใช้การกำหนดจำนวนขั้นต่ำที่ควรจะมี กล่าวคือ กฎหมายใช้คำว่า ต้องมีผู้พิพากษา “อย่างน้อย” 2 คน ซึ่งหมายความว่าอาจจะมีผู้พิพากษามากกว่า 2 คน ก็ได้ แต่ห้ามน้อยกว่า 2 คน ซึ่งการกำหนดเช่นนี้ทำให้เกิดความไม่แน่นอนเพราะอาจมีการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาให้มากกว่า 2 คน ได้

ข) ศาลแขวง

พระราชธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 17 บัญญัติว่า “ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี และมีอำนาจทำการไต่สวนหรือมีคำสั่งใดๆ ซึ่งผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 24 และมาตรา 25 วรรคหนึ่ง”

และมาตรา 25 บัญญัติว่า “ในศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจเกี่ยวแก่คดีซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลนั้นดังต่อไปนี้...

(5) พิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกินหกเดือน หรือปรับเกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วไม่ได้”

จากบทบัญญัติดังกล่าว หากพิจารณาเพียงผิวเผินจะเห็นได้ว่าในศาลแขวงนั้น กฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนและแน่นอนแล้วว่าให้มีผู้พิพากษา 1 คน เป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษอยู่ในอำนาจของศาลแขวงได้ แต่หากพิจารณาให้ถ่องแท้จะพบว่าคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลแขวงนั้นมีอัตราโทษสูงกว่าที่ผู้พิพากษาคณะเดียวจะพิจารณาพิพากษาได้ กล่าวคือ ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ส่วนผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษดังกล่าวได้ แต่ไม่มีอำนาจพิพากษาให้ลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวมาแล้ว⁶⁷ ดังนั้น ถ้าหากผู้พิพากษาในศาลแขวงพิจารณาคดีแล้วเห็นว่าควรลงโทษเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ต้องถือเป็นกรณีมี “เหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้” เกิดขึ้นในระหว่างการ ทำคำพิพากษา ซึ่งต้องให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงตรวจสอบสำนวนคดีและร่วมลงชื่อเป็นองค์คณะพิพากษาคดีนั้น⁶⁸

ทั้งนี้ การที่กฎหมายกำหนดเช่นนี้อาจเนื่องมาจากเห็นว่าการลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาทนั้น เป็นโทษที่หนักและสมควรได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยผู้พิพากษามากกว่า 1 คน นั่นเอง

แม้ว่าการกำหนดเช่นนี้อาจดูเหมือนว่าไม่น่าเกิดปัญหาอย่างไร เนื่องจากผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงเพียงแต่ตรวจสอบสำนวนและลงลายมือชื่อเท่านั้น แต่ผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดเช่นนี้ทำให้เกิดความไม่แน่นอนของจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในศาลแขวง เพราะในคดีหนึ่งนั้น ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีไม่อาจทราบได้เลยว่าจะตัดสินลงโทษ

⁶⁷ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 25(5).

⁶⁸ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 31 ประกอบมาตรา 29.

อย่างไรจนกว่าการพิจารณาคดีจะเสร็จสิ้น ซึ่งบางคดีอาจเสร็จสิ้นลงโดยที่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาคดีกำหนดโทษไม่เกินอำนาจผู้พิพากษาคณะเดียว เช่นนี้ คดีนั้นก็จะเสร็จลงโดยมีผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะ แต่หากผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีเห็นว่าควรลงโทษเกินอำนาจที่ผู้พิพากษาคณะเดียวจะพิพากษาลงโทษได้ ก็ต้องให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงเข้ามาร่วมเป็นองค์คณะทำคำพิพากษาคด้วย ความไม่แน่นอนจึงอยู่ตรงที่ว่า ในศาลแขวง คดีจะมีการพิจารณาโดยผู้พิพากษาคณะเดียว แต่ในชั้นตอนการพิพากษาคดีอาจจะมีผู้พิพากษาอีกคนเข้ามาเป็นองค์คณะด้วยก็ได้

การที่ประเทศไทยกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะพิจารณาคดีอาญาไม่แน่นอนเช่นนี้ ต่างจากหลายๆ ประเทศที่ให้ความสำคัญกับการพิจารณาคดีอาญาโดยระบบองค์คณะเป็นอย่างมาก เช่น ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนีที่กำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะพิจารณาคดีไว้แน่นอน และโดยเฉพาะประเทศเยอรมนีนั้น มีการกำหนดกันไว้เป็นการล่วงหน้าทุกปีว่า องค์คณะใดในศาลแต่ละศาลจะพิจารณาคดีประเภทใด และเมื่อสิ้นปีก็จะกำหนดกันใหม่ทุกๆ ปีไป เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้พิพากษาแต่ละคนมีอำนาจพิจารณาคดีได้ทุกประเภท⁶⁹

2) ผลของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่แน่นอน

การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่แน่นอนนั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระของผู้พิพากษาซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ⁷⁰

ความเป็นอิสระในทางเนื้อหา หมายความว่า ในการทำหน้าที่ในทางอรรถคดีของผู้พิพากษานั้น ผู้พิพากษาไม่อยู่ในอาณัติของบุคคลหรือองค์กรใด คำสั่งและคำแนะนำต่างๆ เป็นสิ่งต้องห้ามโดยสิ้นเชิง

และความเป็นอิสระในส่วนตัว หมายความว่า ในการทำหน้าที่ของผู้พิพากษานั้น ผู้พิพากษาจะต้องกระทำได้โดยปราศจากความกลัวว่าจะได้รับผลร้ายหรือการกลั่นแกล้งในภายหลัง

ทั้งนี้ ผลกระทบต่อความเป็นอิสระของผู้พิพากษาอันเนื่องมาจากการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่แน่นอนแยกพิจารณาได้ดังนี้

ก) ในศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัด ซึ่งกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไว้เป็นจำนวน “อย่างน้อย” หรือจำนวนขั้นต่ำ อาจทำให้จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะตามที่กฎหมายกำหนดไว้ถูกเพิ่มจำนวนขึ้นไปอีกได้ และถ้าหากมีการกำหนดให้ผู้พิพากษาที่มีอาวุโสสูงมากเข้าไปร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาคดีเพิ่มขึ้นจาก

⁶⁹ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 87.

⁷⁰ คณิต ฌ นคร. (2540). “ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา.” *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด*. หน้า 423.

จำนวนขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดไว้ ก็อาจทำให้ผู้พิพากษาอื่นที่ร่วมเป็นองค์คณะอยู่เดิมเกิดความเกรงใจหรือมีการชี้หน้าให้ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะอยู่เดิมตัดสินใจตามผู้พิพากษาที่มีอาวุโสสูงกว่าเห็นสมควร ซึ่งเท่ากับว่าผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเดิมนั้นถูกแทรกแซงความเป็นอิสระทั้งในทางเนื้อหาและในทางส่วนตัวนั่นเอง ทั้งนี้ แม้ว่าในปัจจุบันจะไม่ปรากฏว่ามีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเกินไปกว่าจำนวนขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ก็มีได้มีหลักเกณฑ์ที่จะเป็นหลักประกันได้ว่ากรณีจะเป็นเช่นนี้ตลอดไป

ข) ในศาลแขวง ซึ่งกำหนดให้ผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่หากจะพิพากษาลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวมาแล้ว ให้ถือว่าเป็นกรณี “เหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้” เกิดขึ้นในระหว่างการทำคำพิพากษา และต้องให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงตรวจสำนวนคดีและร่วมลงชื่อเป็นองค์คณะพิพากษาคดีนั้น ซึ่งถ้าหากผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงที่มีได้นั่งพิจารณาคดีตรวจสำนวนคดีแล้วและไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาคดี ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลอาจก้าวล่วงเข้าไปวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีที่ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีได้วินิจฉัยไว้แล้วอันถือเป็นการแทรกแซงความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาคดีนั้นๆ ทั้งอิสระในทางเนื้อหาและอิสระส่วนตัว และแม้ว่าผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจะมีได้ก้าวล่วงเข้าไปวินิจฉัยข้อเท็จจริงที่ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีได้วินิจฉัยไว้แล้ว แต่การที่ให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลมาร่วมลงชื่อทำคำพิพากษาโดยที่มีได้นั่งพิจารณาคดีด้วยก็เท่ากับว่ากฎหมายยอมรับให้ผู้พิพากษาที่มีได้นั่งพิจารณาคดีมีอำนาจทำคำพิพากษาคดีนั้นได้ ซึ่งก็ยิ่งอาจก่อให้เกิดความผิดพลาดในการซึ่งนำหนักพยานหลักฐานได้มากอยู่นั่นเอง เพราะผู้พิพากษาหัวหน้าศาลมีได้นั่งพิจารณาคดีมาแต่แรก ไม่มีโอกาสได้เห็นอากัปกริยาของพยานตอนเบิกความตามหลักจิตวิทยาพยานหลักฐานแต่อย่างใด แม้กฎหมายจะบังคับว่าต้องตรวจสำนวนคดีก่อนลงชื่อทำคำพิพากษาก็ไม่อาจเป็นหลักประกันได้ว่าผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจะวินิจฉัยคดีได้ถูกต้อง กรณีจึงไม่ต่างกับการที่ผู้พิพากษาคณะเดียวพิจารณาและทำคำพิพากษาคดีนั้นๆ ไปทีเดียวแต่อย่างใด

4.3.3.2 การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเป็นจำนวนคู่

1) สภาพปัญหา

เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 แล้ว พบว่าในการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี นอกจากจะมีปัญหาเรื่องความไม่แน่นอนของผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะแล้ว ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ พระธรรมนูญ

ศาลยุติธรรมไม่ได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะว่าควรจะเป็นจำนวนคู่หรือจำนวนคี่ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมนั้นกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมีทั้งจำนวนคู่และจำนวนคี่ปนกันไป ดังนี้

ในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา ให้มีผู้พิพากษา “อย่างน้อย” 3 คน เป็นองค์คณะ ดังนั้น トラบใดที่ไม่มีกรเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาเข้าไปในองค์คณะ องค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาก็จะเป็นจำนวนคี่

ในศาลอาญาและศาลจังหวัด ซึ่งถือเป็นชั้นต้นอื่นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ให้มีผู้พิพากษา “อย่างน้อย” 2 คน เป็นองค์คณะ ซึ่งกรณีนี้ก็เช่นเดียวกับในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา คือ トラบใดที่ไม่มีกรเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาเข้าไปในองค์คณะ องค์คณะผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นอื่นก็จะเป็นจำนวนคู่

ส่วนในศาลแขวง มีผู้พิพากษา 1 คน เป็นองค์คณะ เป็นจำนวนคี่

แต่ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะศึกษาเฉพาะการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาคดีอาญาในศาลชั้นต้นอันได้แก่ ศาลอาญา ศาลจังหวัด และศาลแขวงเท่านั้น ซึ่งในเรื่องของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเป็นจำนวนคู่นี้คงไม่มีปัญหาในศาลแขวงเท่าใดนัก เพราะศาลแขวงกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไว้เป็นหลักคือ 1 คน อันเป็นจำนวนคี่ แต่สำหรับศาลอาญาและศาลจังหวัดกำหนดจำนวนไว้อย่างน้อย 2 คน ซึ่งเป็นจำนวนคู่ และในทางปฏิบัติก็มีผู้พิพากษา 2 คน เป็นองค์คณะมาโดยตลอด จึงอาจก่อให้เกิดปัญหาเรื่องเสียงข้างมากในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้

2) ผลของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาเป็นจำนวนคู่

การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาเป็นจำนวนคู่หรือจำนวนคี่นั้น มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการวินิจฉัยชี้ขาดคดี เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 บัญญัติว่า “ในการประชุมปรึกษาเพื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้อธิบดีผู้พิพากษาข้าหลวงยุติธรรม หัวหน้าผู้พิพากษาในศาลนั้นหรือเจ้าของสำนวนเป็นประธาน ถ้ามผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาทีละคน ให้ออกความเห็นทุกประเด็นที่จะวินิจฉัย ให้ประธานออกความเห็นสุดท้าย การวินิจฉัยให้ถือตามเสียงข้างมาก ถ้าในปัญหาใดมีความเห็นแย้งกันเป็นสองฝ่ายหรือเกินกว่าสองฝ่ายขึ้นไป จะหาเสียงข้างมากมิได้ ให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากที่สุด เห็นด้วยผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หากกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะให้เป็นจำนวนคู่ หรือหากมีการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเข้าไปจนกลายเป็นจำนวนคู่แล้ว อาจเกิดปัญหาว่าในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้นๆ ไม่สามารถหาเสียงข้างมากได้ เนื่องจากผู้พิพากษาที่

เป็นองค์คณะมีความเห็นแตกต่างกันเป็นสองฝ่ายหรือหลายฝ่าย ดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วตาม คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6988/2549 โดยในคดีนี้ ศาลชั้นต้นซึ่งมีผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ 2 คน มีความเห็นแย้งกันจนหาเสียงข้างมากมิได้ เนื่องจากผู้พิพากษาคณะหนึ่งมีความเห็นว่าจำเลยมีความผิด และลงโทษจำเลย แต่ผู้พิพากษาอีกคณะหนึ่งมีความเห็นว่าจำเลยไม่มีความผิดและควรยกฟ้อง ศาลฎีกาจึงวินิจฉัยว่ากรณีต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 คือ ให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมาก ยอมเห็นด้วยกับผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็น ผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า แม้กฎหมายจะบัญญัติทางแก้กรณีที่หาเสียงข้างมากใน การวินิจฉัยชี้ขาดคดีไว้ก็ตาม แต่การให้ถือตามความเห็นของฝ่าย ที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลย น้อยกว่าเช่นนี้ย่อมเท่ากับว่าคดีนั้น ได้รับการวินิจฉัยชี้ขาดจากผู้พิพากษาเพียงคนเดียวโดยที่ ผู้พิพากษาร่วมองค์คณะคนอื่นมิได้เห็นฟ้องด้วย ไม่ว่าผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะทั้งหมดจะมี จำนวนกี่คนก็ตาม ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดปัญหาดังกล่าว การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาให้ เป็นจำนวนคี่จึงจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด แม้ว่าหากกำหนดเป็นจำนวนคี่แล้ว อาจเกิดกรณีที่ไม่มี ผู้พิพากษาคณะใดเห็นเหมือนกันเลยก็ตาม แต่โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์เช่นนั้นก็น้อยกว่าการที่ กำหนดจำนวนผู้พิพากษาเป็นจำนวนคู่และผู้พิพากษามีความเห็นต่างกันเป็นสองฝ่าย

4.3.3.3 การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่เหมาะสมกับความร้ายแรงของ ความผิด

1) สภาพปัญหา

ปัญหาการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาไม่เหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิดนี้ต้อง เริ่มต้นพิจารณาจากการแบ่งประเภทของความผิดอาญาและการจัดเขตอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณา พิพากษาคดีอาญาก่อน ดังนี้

ก) ประเภทของความผิดอาญา

หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายอาญาแล้ว อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีการแบ่ง ประเภทของความผิดอาญาออกเป็น 2 ประเภท คือ

ความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ หรือที่เรียกว่า ความผิดลหุโทษ

และความผิดอาญาที่มีอัตราโทษสูงกว่าความผิดลหุโทษ (คือมีอัตราโทษจำคุกเกิน 1 เดือน หรือปรับเกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ)

ข) เขตอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา

ประเทศไทยกำหนดโครงสร้างศาลเป็น 3 ชั้นศาล คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และ ศาลฎีกา โดยในศาลชั้นต้น แบ่งออกได้เป็น

ศาลแขวง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ⁷¹

ศาลชั้นต้นอื่น มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีได้อยู่ในอำนาจของศาลแขวง⁷² ทั้งนี้ ศาลชั้นต้นอื่นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ได้แก่ ศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญารธนบุรีด้วย) และศาลจังหวัด

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการแบ่งประเภทความผิดและการแบ่งเขตอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาของไทยนั้นมีลักษณะง่าย ๆ และไม่ซับซ้อน คือ ทั้งประเภทของความผิดและเขตอำนาจศาลจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ โดยใช้อัตราโทษแบบกว้างๆ เป็นเกณฑ์ในการแบ่ง ซึ่งการแบ่งประเภทของความผิดแบบนี้จะคล้ายคลึงกับของประเทศเยอรมนี แต่การแบ่งเขตอำนาจศาลของไทยนั้นถือได้ว่าแตกต่างจากประเทศอื่นๆ เช่น ฝรั่งเศส หรือเยอรมนีเป็นอย่างมาก แม้ว่าประเทศเหล่านั้นจะใช้อัตราโทษเป็นเกณฑ์ในการแบ่งเขตอำนาจศาลเช่นกัน แต่ช่วงอัตราโทษที่ใช้ในการกำหนดเขตอำนาจศาลนั้นจะไม่กว้างเหมือนของไทย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การแบ่งเขตอำนาจศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาในประเทศดังกล่าวนั้นมีการแยกย่อยออกเป็นหลายศาลตามความร้ายแรงของความผิดและอัตราโทษ เช่น ในฝรั่งเศสศาล Le tribunal correctionnel มีอำนาจพิจารณาคดีโทษชั้นกลาง (délit) คือโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือนถึง 10 ปี หรือในเยอรมนี ศาล Eizelrichter มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ส่วนศาล Schöffengericht มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 4 ปี เป็นต้น แต่ประเทศไทยกลับมีศาลชั้นต้นที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเพียง 2 ศาลเท่านั้น คือ ศาลแขวงซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ กับศาลชั้นต้นอื่นซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษสูงกว่าศาลแขวง ทั้งที่กฎหมายอาญาของไทยมีการกำหนดฐานความผิดและกำหนดโทษแต่ละฐานความผิดตามลักษณะของความร้ายแรงซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายออกไป⁷³

และที่สำคัญคือ สำหรับประเทศฝรั่งเศสและเยอรมนี การแบ่งประเภทของความผิดและการแบ่งเขตอำนาจศาลในทางคดีถือว่ามีผลต่อการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะด้วย กล่าวคือ ในศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษสูง กฎหมายก็จะกำหนดให้มีจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมากกว่าศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตรา

⁷¹ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 17 และมาตรา 25.

⁷² พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 18 และมาตรา 19.

⁷³ ณรงค์ ใจหาญและคณะ ข เล่มเดิม. หน้า 60.

โทษต่ำกว่า ซึ่งหมายความว่า จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจะถูกกำหนดเพิ่มขึ้นตามความร้ายแรงของความผิดและอัตราโทษนั่นเอง

สำหรับประเทศไทยนั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าในอดีตประเทศไทยมีผู้พิพากษาไม่มากนัก ดังนั้น การจะกำหนดให้มีผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเพิ่มมากขึ้นตามความร้ายแรงของความผิดและอัตราโทษจึงเป็นเรื่องยาก แต่ประธานศาลฎีกาในขณะนั้นก็เห็นความสำคัญของการที่คดีอาญาควร จะได้รับการพิจารณาพิพากษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนโดยผู้พิพากษามากกว่า 1 คน จึงอาศัยอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 ที่แก้ไขใหม่ออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 1) ว่าด้วยการนั่งพิจารณาคดีของผู้พิพากษากำหนดว่า แม้เป็นคดีที่กฎหมายให้อำนาจผู้พิพากษาคนเดียวพิจารณาได้ แต่ถ้าหากในศาลมีผู้พิพากษาอื่นว่างอยู่ ก็ให้ผู้พิพากษาที่ว่างอยู่นั้นขึ้นนั่งพิจารณาคดีด้วย โดยให้เหตุผลว่า เพื่อให้คดีนั้นได้รับการพิจารณาคดีถี่ถ้วนยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน ประเทศไทยมีผู้พิพากษามากเพียงพอที่จะกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาให้เพิ่มขึ้นตามความร้ายแรงของความผิดและอัตราโทษได้ แต่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมก็มิได้กำหนดให้มีจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเพิ่มขึ้นตามความร้ายแรงของความผิดและอัตราโทษแต่อย่างใด ทั้งนี้ แม้ว่าตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลชั้นต้นอื่นซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษสูงจะถูกกำหนดไว้มากกว่าจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลแขวงซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษต่ำกว่าก็ตาม แต่ผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะทั้งในศาลชั้นต้นอื่นและศาลแขวงของไทยยังคงมีความไม่เหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิด ซึ่งขอแยกพิจารณาดังนี้

ก) จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัด

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 กำหนดว่า “ในศาลชั้นต้นนอกจากศาลแขวงและศาลยุติธรรมซึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน และต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คน จึงเป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี” ซึ่งศาลชั้นต้นนอกจากศาลแขวงและศาลยุติธรรมซึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในที่นี้ก็ได้แก่ ศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัดนั่นเอง

ตามหลักแล้วศาลศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัดนั้น มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลแขวง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือคดีอาญาที่มีอัตราโทษสูงกว่าอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้ง

จำกัดปรับ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าอัตราโทษที่สูงกว่าอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับนั้น ถือเป็นอัตราโทษที่สูงมาก อันหมายความว่าความผิดที่มีอัตราโทษดังกล่าวจะต้องมีความร้ายแรงพอสมควร แต่กฎหมายไทยกลับกำหนดให้ผู้พิพากษาเพียง 2 คน ก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวได้แล้ว ซึ่งหากเปรียบเทียบกับศาลในต่างประเทศจะพบว่า ในประเทศฝรั่งเศสแม้คดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 10 ปี กฎหมายก็ยังกำหนดให้ผู้พิพากษาถึง 3 คนเป็นองค์คณะ และในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป นอกจากมีผู้พิพากษา 3 คนเป็นองค์คณะแล้ว ยังต้องมีคณะลูกขุนซึ่งเป็นประชาชนธรรมดาอีก 9 นาย ร่วมพิจารณาคดีด้วย หรือในประเทศเยอรมนีที่แม้จะแบ่งประเภทของความผิดตามอัตราโทษออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ แต่ก็มีกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเพิ่มขึ้นตามความร้ายแรงของความผิดและอัตราโทษเช่นกัน

นอกจากนี้ แม้ว่าพระธรรมนูญศาลยุติธรรมจะกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไว้เป็นจำนวน “อย่างน้อย” ซึ่งหมายความว่า อาจมีการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะได้ก็ตาม แต่การกำหนดเป็นจำนวนอย่างน้อยเช่นนี้ก็อาจทำให้เกิดการแทรกแซงความเป็นอิสระของผู้พิพากษาได้ ดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้วข้างต้น อีกทั้งทางปฏิบัติ ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ก็ไม่มีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเพิ่มขึ้นมากกว่า 2 คน แต่อย่างไรก็ดี แม้คดีนั้นจะมีอัตราโทษสูงถึงประหารชีวิตก็ตาม

ข) จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลแขวง

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 กำหนดให้ผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีในศาลแขวงได้ แต่ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นอัตราโทษที่ค่อนข้างสูงเกินกว่าที่จะให้ผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษา โดยเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับศาลในต่างประเทศแล้ว จะเห็นว่าประเทศฝรั่งเศสกำหนดให้ผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีลหุโทษหรือคดีที่มีแต่โทษปรับเท่านั้น ส่วนเยอรมนีจะให้ผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี และสำหรับประเทศอังกฤษ แม้จะเป็นคดีเล็กน้อยซึ่งให้ผู้พิพากษาคณะเดียวนั่งพิจารณาคดีได้ ก็ยังกำหนดให้ต้องมีผู้พิพากษาที่มีวิชากฎหมายนั่งพิจารณาร่วมด้วยอย่างน้อย 2 คน

ทั้งนี้ แม้ว่าท้ายที่สุดแล้ว พระธรรมนูญศาลยุติธรรมจะกำหนดต่อไปว่า ห้ามมิให้ผู้พิพากษาคณะเดียวพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กำหนดแล้วก็ตาม แต่กฎหมายก็กำหนดทางแก้ไขสำหรับกรณีผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลแขวงจะลงโทษเกินอัตรา

ดังกล่าวไว้เพียงว่า ให้ถือเป็นเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้และให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเข้ามาร่วมลงชื่อทำคำพิพากษาหลังจากได้ตรวจสอบสำนวนคดีแล้วเท่านั้น⁷⁴ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดเช่นนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการศึกษาพิพากษาคดีของศาลแขวงหลายประการ ซึ่งจะวิเคราะห์ต่อไปในหัวข้อ “ผลของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่เหมาะสมกับลักษณะของคดี”

2) ผลของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่เหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิด

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการพิจารณาพิพากษาคดีโดยระบบองค์คณะนั้นเป็นหลักการหนึ่งในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา ทั้งในเรื่องของการให้เหตุผลในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและถูกต้องตามนิติประเพณี และในเรื่องของการวางตนเป็นกลาง ปราศจากอคติ และการสำรวมตนระหว่างกรนั่งพิจารณาคดี ซึ่งการตรวจสอบถ่วงดุลในเรื่องต่างๆ เหล่านี้จะมีประสิทธิภาพได้ก็ต้องมีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะให้มีความเหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิดด้วย กล่าวคือในความผิดที่มีความร้ายแรงมากและมีอัตราโทษสูงก็ควรมีจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณามากขึ้นตามไปด้วยนั่นเอง

ในเรื่องผลของการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่เหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิดนั้น แยกพิจารณาได้ดังนี้

ก) การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลชั้นต้นอื่น

ในศาลชั้นต้นอื่น อันได้แก่ ศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษสูงกว่าศาลแขวง แต่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกลับกำหนดให้มีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน และต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คน เป็นองค์คณะเท่านั้น และแม้กฎหมายจะกำหนดจำนวนผู้พิพากษาไว้เป็น “อย่างน้อย” ซึ่งหมายความว่าอาจเพิ่มจำนวนขึ้นอีกได้ แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่มีการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาให้มากกว่า 2 คนแต่อย่างใด อีกทั้งการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาเช่นนี้ก็อาจกระทบต่อความเป็นอิสระของผู้พิพากษาดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้วด้วย

ในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่า ช่วงกว้างของอัตราโทษที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลชั้นต้นอื่นนั้นมากเกินไป กล่าวคือ ศาลชั้นต้นอื่นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเกิน 3 ปี หรือปรับเกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ไปจนถึงโทษประหารชีวิต ในขณะที่มีผู้พิพากษาเพียง 2 คน เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น จำนวนผู้พิพากษาที่

⁷⁴ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 31(2) ประกอบมาตรา 29(3).

เป็นองค์คณะมิได้เพิ่มขึ้นตามความร้ายแรงของความผิดและอัตราโทษแต่อย่างใด ทั้งๆ ที่คดีที่มีอัตราโทษสูงสมควรจะได้รับการพิจารณาพิพากษาโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่มีจำนวนมากกว่าคดีที่มีอัตราโทษน้อยกว่า การที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมมิได้กำหนดให้มีจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมากขึ้นตามอัตราโทษ จึงอาจทำให้เกิดความผิดพลาดในการรับฟังพยานหลักฐานและมีการละเมิดสิทธิของจำเลยได้ เพราะถ้าหากเกิดความผิดพลาดในการรับฟังพยานหลักฐานขึ้น จำเลยก็อาจต้องสูญเสียอิสรภาพเป็นเวลายาวนานกว่าที่ควร ซึ่งหมายความว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยนั้นไม่สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้อย่างที่ควรจะเป็น

ข) การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลแขวง

ศาลแขวงเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งถือเป็นอัตราโทษที่ค่อนข้างสูง แต่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกลับกำหนดให้มีผู้พิพากษาเพียงคนเดียวเป็นองค์คณะพิจารณาคดีได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ในคดีที่มีอัตราโทษสูงเช่นนี้ หากให้ผู้พิพากษาเพียงคนเดียวทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาอาจก่อให้เกิดความผิดพลาดในการรับฟังพยานหลักฐานและวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้ และผลที่ตามมาก็คือ การละเมิดสิทธิเสรีภาพของจำเลยนั่นเอง

ผู้เขียนเห็นว่าผู้ร่างพระธรรมนูญศาลยุติธรรมเองก็คงมองเห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้กำหนดว่า ห้ามมิให้ผู้พิพากษาคณะเดียวพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยเกิน 6 เดือน หรือ ปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้ว ซึ่งโทษดังกล่าวพอจะถือได้ว่าเป็นโทษที่ไม่สูงมากนักและสมควรให้ผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ แต่การที่ศาลแขวงยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งเป็นอัตราโทษที่สูงกว่าที่ผู้พิพากษาคณะเดียวจะเป็นองค์คณะพิพากษาได้ จึงอาจเกิดกรณีที่ผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลแขวงซึ่งเป็นองค์คณะนั่งพิจารณาคดีพิจารณาแล้วเห็นสมควรพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวได้ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมจึงต้องหาทางแก้ไขโดยกำหนดให้กรณีดังกล่าวถือเป็นเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้และให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเข้าร่วมลงชื่อทำคำพิพากษาหลังจากได้ตรวจสอบนวนคดีแล้ว ซึ่งอาจทำให้เกิดการแทรกแซงความเป็นอิสระของผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีมาแต่ต้น ทั้งยังถือเป็นการยอมให้ผู้พิพากษาที่มีที่นั่งพิจารณาคดีมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้นด้วยดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้วในหัวข้อ 4.3.3.1

นอกจากนี้ผู้เขียนยังเห็นว่า ศาลชั้นต้นที่พิจารณาคดีอาญานั้นถือเป็นศาลที่ทำหน้าที่กำหนดข้อเท็จจริงในคดี คือ เป็นศาลที่นำข้อเท็จจริงอันเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสืบพยานมาประเมินค่า

ความน่าเชื่อถือ เพื่อสรุปให้ได้ข้อเท็จจริงอันเป็นข้อยุติ เพื่อนำไปใช้ปรับกับบทบัญญัติต่างๆ ของกฎหมายต่อไป ซึ่งข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการกำหนดข้อเท็จจริงนี้ เป็นข้อมูลที่จะใช้วินิจฉัยความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยต่อไป⁷⁵ การพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นจึงควรมีความละเอียดรอบคอบเพื่อให้การกำหนดข้อเท็จจริงนั้นมีความถูกต้องและสามารถยุติได้โดยไม่มีข้อโต้แย้ง ซึ่งจะช่วยลดการอุทธรณ์และฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงของกลุ่มความ อันถือเป็นหนทางหนึ่งที่จะลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลสูงได้ ดังนั้น การที่กฎหมายกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลชั้น ไม่เหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิด ย่อมทำให้การกำหนดข้อเท็จจริงของศาลชั้นต้น เกิดข้อผิดพลาดได้ง่าย และเป็นการยากที่คู่ความจะยอมรับว่าข้อเท็จจริงที่ศาลชั้นต้นวินิจฉัยมานั้น ถูกต้องแล้ว

4.3.4 วิเคราะห์การเข้าพิจารณาคดีแทนกรณีที่ไม่สามารถพิจารณาคดีครบองค์คณะ

การที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีพิพากษาคดีไว้ ก็เพื่อประโยชน์ในการรับฟังพยานหลักฐานและการวินิจฉัยชี้ขาดคดี ดังนั้น การที่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจะต้องนั่งพิจารณาคดีให้ครบจำนวนตามที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนดว่าเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาคดีได้ หรือที่เรียกว่า “นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ” นั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งแต่เดิมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 นั้น หากผู้พิพากษาไม่สามารถจะนั่งพิจารณาคดีให้ครบคณะ เช่น ผู้พิพากษาบางคนป่วยหรือลาหรือนั่งไม่ได้เพราะเกี่ยวข้องกับคดีเรื่องนั้น ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั้นก็มีอำนาจเชิญข้าราชการชั้นสัญญาบัตรคนใดคนหนึ่งมานั่งเป็นสำรองผู้พิพากษาเพื่อให้ครบคณะได้ แต่จะทำได้เฉพาะเมื่อเป็นการด่วนและเป็นการจำเป็น โดยต้องหมายเหตุไว้ในคดีนั้น และรายงานขออนุญาตต่อเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมโดยทันที เรียกว่า การสำรองผู้พิพากษา ต่อมาเมื่อประเทศไทยเปลี่ยนมาใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 ก็ยังคงมีการกำหนดเรื่องการสำรองผู้พิพากษาอยู่ โดยให้เชิญข้าราชการมานั่งสำรองเป็นผู้พิพากษาเพื่อให้ครบองค์คณะเมื่อผู้พิพากษาไม่สามารถจะนั่งพิจารณาคดีให้ครบองค์คณะได้เช่นเดิม แต่กำหนดคุณสมบัติของข้าราชการที่จะมาเป็นสำรองผู้พิพากษาเพิ่มขึ้น โดยต้องเป็นข้าราชการพลเรือนที่มีอายุ 25 ปีขึ้นไป หรือมีฉะนั้นต้องเป็นข้าราชการประจำการหรือนอกประจำการตั้งแต่ชั้นประจำแผนกขึ้นไป หรือเป็นเนติบัณฑิตหรือจบกฎหมายจากต่างประเทศ ความจำเป็นที่จะต้องมีการเชิญสำรองผู้พิพากษานั้นมักจะมีขึ้นกับศาลชั้นต้นที่อยู่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก และผู้พิพากษาประจำศาลมีแต่เพียง 2 คน เมื่อผู้พิพากษาคนหนึ่งป่วยเจ็บหรือมีกิจธุระจำเป็น องค์คณะก็ขาดไป ซึ่งความจำเป็นดังกล่าวนี้เกิดขึ้น

⁷⁵ ชินานนท์ วงศ์วีระชัย. (2527). การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์. หน้า 34.

บ่อยในสมัยก่อนที่กระทรวงยุติธรรมเพิ่มจำนวนผู้พิพากษา หรือในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งศาลพลเรือนต้องแปรสภาพเป็นศาลทหาร ต้องมีองค์คณะประกอบไปด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน⁷⁶ ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเหตุผลที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 ให้เชิญข้าราชการมานั่งเป็นสำรองผู้พิพากษานั้น น่าจะเป็นเพราะในช่วงนั้น ผู้พิพากษายังมีไม่มาก การจะให้ผู้พิพากษาอื่นเข้ามานั่งพิจารณาคดีแทนในกรณีที่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่สามารถนั่งพิจารณาคดีให้ครบคณะไม่สามารถกระทำได้ เพราะมีผู้พิพากษาไม่เพียงพอ จึงต้องเชิญบุคคลที่น่าเชื่อถือและประชาชนให้การยอมรับมาร่วมทำการพิจารณาคดีกับผู้พิพากษา เพื่อให้ครบคณะ ซึ่งในขณะนั้นก็คงไม่พ้นที่จะต้องเป็นข้าราชการ แม้ว่าข้าราชการที่รับเชิญมานั้น จะไม่มีความรู้ทางด้านกฎหมายเหมือนผู้พิพากษาก็ตาม แต่เนื่องจากมนุษย์ทุกคนย่อมมีความรู้สึกที่เป็นธรรมหรือที่เรียกว่า Sense of Justice อยู่ในตัว ซึ่งบางทีอาจมีมากกว่านักกฎหมายก็เป็นได้⁷⁷ ข้าราชการเหล่านั้นจึงสามารถที่จะพิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีได้ แต่อย่างไรก็ตาม พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 ก็เริ่มกำหนดให้ข้าราชการบางประเภทที่จะเชิญมานั่งเป็นสำรองผู้พิพากษา ต้องมีความรู้ด้านกฎหมายด้วย และจากบทบัญญัติในส่วนนี้เองที่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยให้ความสำคัญกับการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะมานานแล้ว

จนถึงปัจจุบันที่ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 นั้น ก็ไม่มีการเชิญข้าราชการมานั่งเป็นสำรองผู้พิพากษาในกรณีที่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่อาจนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะได้อีกต่อไป แต่มีการกำหนดเรื่องการพิจารณาคดีแทนในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่อาจนั่งพิจารณาหรือพิพากษาคดีนั้นต่อไปได้ไว้แทน โดยแยกเป็นกรณีการเข้าพิจารณาคดีแทนในระหว่างการพิจารณาและกรณีการเข้าพิจารณาคดีแทนในระหว่างทำคำพิพากษา ดังนี้

1) การเข้าพิจารณาคดีแทนในระหว่างการพิจารณา

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 กำหนดว่า ในระหว่างการพิจารณาคดีใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจก้าวล่วงได้ ทำให้หากผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้น ไม่อาจจะนั่งพิจารณาคดีต่อไปในศาลชั้นต้น ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น

⁷⁶ ชุมพล จันทราทิพย์. (2532). *พระธรรมนูญศาลยุติธรรม*. หน้า 129.

⁷⁷ ภัทรภรณ์ ศรีทองแท้. (2556). “สัมภาษณ์ “คณิต ฌ นคร” เปลี่ยนกฎหมายจากข้อห้ามเป็นข้อฝึก วางหลักปฏิรูปกฎหมายบนฐานความรู้ ปชช. มีส่วนร่วม.” สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2556, จาก <http://www.lrct.go.th/>.

ภาค หรือผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นของศาลนั้นซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาภาค หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล แล้วแต่กรณี มอบหมาย พิจารณาคดีนั้นแทนต่อไปได้

2) การเข้าพิจารณาคดีแทนในระหว่างทำคำพิพากษา

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 กำหนดว่า ในระหว่างการทำคำพิพากษาคดีใด หากมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทำให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้นไม่อาจจะทำคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไปได้ ในศาลชั้นต้นให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น อธิบดีผู้พิพากษาภาค รองอธิบดี ผู้พิพากษาศาลชั้นต้น รองอธิบดีผู้พิพากษาภาค หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล มีอำนาจลงลายมือชื่อทำคำพิพากษาหลังจากได้ตรวจสำนวนคดีนั้นแล้ว

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ผู้ที่จะเข้าไปนั่งพิจารณาคดีหรือทำคำพิพากษาแทนผู้พิพากษาที่ไม่สามารถพิจารณาคดีต่อไปได้ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 นั้น ต้องเป็นผู้พิพากษาศาลชั้นต้นที่ได้รับมอบหมายหรือเป็นผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้นที่มีอำนาจซึ่งแตกต่างจากพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 ที่ให้เชิญข้าราชการไปนั่งเป็นสำรองผู้พิพากษา ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากอรรถคดีมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องให้ผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายโดยตรงเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ประกอบกับจำนวนผู้พิพากษาเริ่มมีเพียงพอที่จะกำหนดให้เข้ามาพิจารณาคดีแทนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเดิมซึ่งไม่สามารถพิจารณาคดีต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า การให้ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นหรือผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้นเข้าไปนั่งพิจารณาหรือร่วมทำคำพิพากษาคดีที่ได้มีการนั่งพิจารณาระยะหนึ่งแล้วนั้นย่อมทำให้การรับฟังพยานหลักฐานไม่ต่อเนื่อง เพราะคดีมีการพิจารณาระยะหนึ่งแล้ว ยิ่งไปกว่านั้น หากคดีดังกล่าวเสร็จสิ้นการนั่งพิจารณาแล้ว คงเหลือแต่การทำคำพิพากษาเท่านั้น การให้ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้นเข้าไปร่วมทำคำพิพากษาโดยเพียงแต่ตรวจสำนวนคดีอย่างเดียวก็อาจทำให้การวินิจฉัยชี้ขาดคดีผิดพลาดไปได้ ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบกับศาลต่างประเทศในระบบซีวิลลอว์เช่น ฝรั่งเศสหรือเยอรมนีแล้วจะพบว่า ในประเทศฝรั่งเศสหรือเยอรมนีจะมีการสำรองผู้พิพากษาโดยจะให้ผู้พิพากษาสำรองนั้นเข้าร่วมฟังการพิจารณาคดีตั้งแต่เริ่มต้น เมื่อเกิดกรณีที่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะคนใดไม่สามารถดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปได้ ก็จะให้ผู้พิพากษาสำรองเข้าทำหน้าที่แทน การทำหน้าที่ของผู้พิพากษาสำรองดังกล่าวก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยลงเพราะผู้พิพากษาสำรองได้มีโอกาสเข้าร่วมฟังการพิจารณาคดีมาตั้งแต่ต้น ดังนั้น หากประเทศไทยจะมีการกำหนดตัวผู้พิพากษาสำรองไว้และให้ผู้พิพากษาสำรองเข้าฟังการพิจารณาคดีด้วยตั้งแต่เริ่มการพิจารณาคดีเมื่อมีกรณีที่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่อาจพิจารณาคดีต่อไปได้ ผู้พิพากษาสำรองก็จะสามารถทำหน้าที่แทนต่อไปได้ทันทีโดยไม่มีผลกระทบต่อการรับฟังพยานหลักฐานแต่อย่างใด

4.3.5 วิเคราะห์การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาในที่ประชุมใหญ่

การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาโดยที่ประชุมใหญ่จะกระทำในกรณีใดคดีนั้นมีประเด็นที่เป็นปัญหาสำคัญอันควรได้รับการวินิจฉัยโดยรับฟังความคิดเห็นของผู้พิพากษาจำนวนมาก ซึ่งการประชุมใหญ่นี้จะกระทำเฉพาะในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาเท่านั้น โดยผู้พิพากษาที่เข้าประชุมใหญ่ถือเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีด้วยดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 4.2.4

อย่างไรก็ตาม การที่กฎหมายกำหนดจำนวนผู้พิพากษาในที่ประชุมใหญ่ว่าต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาทุกคนซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวนผู้พิพากษาแห่งศาลนั้น ทำให้เกิดความไม่แน่นอนของจำนวนผู้พิพากษาที่จะเข้าประชุมใหญ่แต่ละคดี กล่าวคือ ในคดีแต่ละคดีที่เข้าสู่ที่ประชุมใหญ่ อาจมีผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับว่าในวันที่ประชุมใหญ่นั้นจะมีผู้พิพากษามาปฏิบัติหน้าที่กี่คน และถ้าหากมีผู้พิพากษาเข้าประชุมใหญ่เป็นจำนวนคู่ ก็อาจเกิดปัญหาว่าผู้พิพากษามีความเห็นแย้งกันจนหาเสียงข้างมากมิได้อีกด้วย

ส่วนที่กฎหมายกำหนดว่า “ในคดีซึ่งที่ประชุมใหญ่ได้วินิจฉัยปัญหาแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งต้องเป็นไปตามคำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่... ผู้พิพากษาที่เข้าประชุม แม้มิใช่เป็นผู้นั่งพิจารณา ก็ให้มีอำนาจพิพากษาทำคำสั่งหรือทำความเห็นแย้งในคดีนั้นได้” ผู้เขียนเห็นว่าเนื่องจากการประชุมใหญ่จะกระทำเฉพาะในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาอันเป็นศาลสูง ซึ่งในทางปฏิบัติศาลสูงของไทยจะไม่นั่งพิจารณาคดีเอง แต่จะพิพากษาคดีโดยการตรวจสอบจากสำนวนคดีของศาลล่างเท่านั้น ดังนั้น คำว่า “ผู้นั่งพิจารณา” ในที่นี้จึงน่าจะหมายถึง ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาคดีนั้นแต่แรก และเมื่อแม้แต่ “ผู้นั่งพิจารณา” เอง ก็ยังพิจารณาและพิพากษาคดีโดยเพียงแต่ตรวจสอบจากสำนวนเท่านั้น มิได้นั่งพิจารณาอย่างแท้จริง การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้พิพากษาที่เข้าประชุมใหญ่ แม้มิใช่เป็นผู้นั่งพิจารณาก็มีอำนาจพิพากษาทำคำสั่งหรือทำความเห็นแย้งในคดีนั้นได้ จึงไม่ถือเป็นการให้ผู้พิพากษาที่มีได้นั่งพิจารณาคดีมาทำคำพิพากษาคดีนั้น เพราะผู้พิพากษาที่เข้าประชุมใหญ่ก็ต้องได้ตรวจสอบสำนวนของศาลล่างมาแล้วเช่นกัน อีกทั้งยังไม่ถือเป็นการแทรกแซงความเป็นอิสระของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนเดิมแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าในกรณีที่ศาลอุทธรณ์พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงอันเป็นการทำหน้าที่ศาลพิจารณาชั้นที่สอง ศาลอุทธรณ์ควรจะต้องนั่งพิจารณาคดีเช่นเดียวกับศาลชั้นต้นเพื่อที่จะได้สังเกตอาการปฏิกิริยาของพยานที่มาเบิกความด้วย ซึ่งถ้าหากศาลอุทธรณ์นั่งพิจารณาคดีเองเช่นนี้ การกำหนดให้ผู้พิพากษาที่เข้าประชุมใหญ่ แม้มิใช่เป็นผู้นั่งพิจารณา ก็มีอำนาจพิพากษาทำคำสั่งหรือทำความเห็นแย้งในคดีนั้นได้ ย่อมถือเป็นการยอมให้ผู้พิพากษาที่มีได้นั่งพิจารณาคดีมีอำนาจพิพากษาคดีนั้นได้ ซึ่งไม่น่าจะถูกต้องตามหลักความเป็นธรรมเท่าใดนัก

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การดำเนินคดีอาญาเป็นภารกิจที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นอย่างมาก ดังนั้น ในการพิจารณาว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาจริงหรือไม่จึงจำเป็นต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง เพราะหากเกิดข้อผิดพลาดขึ้น ผลของคดีย่อมก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะคู่ความในคดี ซึ่งแนวทางหนึ่งที่จะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปด้วยความระมัดระวังและละเอียดรอบคอบก็คือ การพิจารณาคดีโดยระบบของคณะ เพราะในการพิจารณาคดีโดยของคณะผู้พิพากษาจะมีผู้พิพากษาหลายคนมาร่วมกันตรวจสอบความจริงในคดี ข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นจากการพิจารณาพิพากษาคดีจึงน้อยลง

การพิจารณาคดีโดยระบบของคณะนี้นับได้ว่าเป็นกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาประการหนึ่ง โดยถือเป็นการตรวจสอบภายในองค์กรตุลาการเอง เพราะในการพิจารณาพิพากษาคดี ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจะต้องร่วมกันประชุมปรึกษาปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดีภายใต้พื้นฐานของ “หลักไม่มีส่วนได้เสีย” ซึ่งหมายความว่า ผู้พิพากษาต้องเป็นกลาง ไม่มีส่วนได้เสียในคดีไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม และผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะต่างก็มีความเท่าเทียมกันในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี ดังนั้น การที่องค์คณะผู้พิพากษาทำหน้าที่พิจารณาและพิพากษาคดีร่วมกันจึงถือได้ว่าเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ ทั้งในเรื่องของการให้เหตุผลในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย เพื่อให้คดีดำเนินไปด้วยความยุติธรรม ในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและถูกต้องตามนิติประเพณี และในเรื่องการวางตนเป็นกลาง ปราศจากอคติ และการสำรวมตนระหว่างการนั่งพิจารณาคดี

นอกจากนี้ การพิจารณาคดีโดยระบบของคณะยังเป็นแนวทางที่ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของศาลมีข้อผิดพลาดน้อยลงและยังเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลยมากขึ้น เนื่องจากในคดีอาญาจะมีการกำหนดเขตอำนาจศาลในทางคดีโดยอาศัยอัตราโทษเป็นเกณฑ์ และกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลนั้นๆ ตามอำนาจของศาล โดยศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษสูงจะมีจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมากกว่าศาลที่มีอำนาจ

พิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษต่ำกว่า

จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยแต่เดิมตั้งแต่สมัยสุโขทัยนั้น ก็มีผู้พิพากษาเป็นผู้ทำหน้าที่ในการพิจารณาและวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแล้ว เรียกว่า “ตระลาการ” และพระมหากษัตริย์จะทรงเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดคดีในชั้นที่สุด แต่ในสมัยนั้นยังไม่ปรากฏว่ามีหลักฐานชัดเจนในเรื่องขององค์คณะตุลาการที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีแต่อย่างใด จนมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อมีอรรถคดีมากขึ้น ก็เริ่มมีระบบการศาลและตุลาการเกิดขึ้นมาโดยใช้บุคคล 2 จำพวกเป็นพนักงานตุลาการ จำพวกหนึ่งเป็นพราหมณ์ชาวต่างประเทศซึ่งเชี่ยวชาญทางนิติศาสตร์ เรียกว่า ลูกขุน ณ ศาลหลวง มี 12 คน ส่วนอีกจำพวก คือ ตระลาการ ทำหน้าที่พิจารณาความโดยตลอดแล้วจึงไปขอคำตัดสินจากลูกขุน ณ ศาลหลวง อีกชั้นหนึ่ง และต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนมีการปฏิรูประบบกฎหมาย ก็ยังคงใช้วิธีการพิจารณาพิพากษาคดีเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อเข้าสู่รัชสมัยของรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงตระหนักว่าระบบการศาลและกฎหมายที่ใช้อยู่นั้นก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ ทั้งในเรื่องของศาลที่กระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ปัญหาการแทรกแซงอำนาจของศาลโดยฝ่ายบริหาร การพิจารณาคดีที่ล่าช้า ตลอดจนปัญหาเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต จึงทรงมีพระราชดำริให้ปฏิรูประบบกฎหมายและระบบการศาลใหม่ โดยรวบรวมศาลต่างๆ ที่กระจัดกระจายอยู่เข้ามาไว้ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม และทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายขึ้นใช้หลายฉบับ ซึ่งรวมทั้งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพระธรรมนูญศาลยุติธรรมซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับอำนาจศาลและองค์คณะผู้พิพากษาด้วย

พระธรรมนูญศาลยุติธรรมฉบับแรกของไทยก็คือ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 ถือเป็นกฎหมายฉบับแรกที่มีการกำหนดเรื่องเขตอำนาจศาลและองค์คณะผู้พิพากษาที่จะพิจารณาพิพากษาคดีไว้ โดยแบ่งศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาออกเป็นหลายศาล แต่ละศาลต้องมีผู้พิพากษาไม่ต่ำกว่า 2 คน จึงจะเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เว้นแต่เฉพาะในศาลแขวงที่มีผู้พิพากษาเพียงคนเดียวเป็นองค์คณะได้ นอกจากนี้ ยังกำหนดเรื่องการสำรองผู้พิพากษาในกรณีที่มีผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่อาจนั่งพิจารณาคดีให้ครบองค์คณะได้ว่าให้เชิญข้าราชการชั้นสัญญาบัตรมานั่งเป็นสำรองผู้พิพากษาเพื่อให้ครบคณะ

จากนั้นก็มีการแก้ไขพระธรรมนูญศาลยุติธรรมเรื่อยมา จนประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 ก็มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและเขตอำนาจศาลไปจากเดิม แต่ยังคงกำหนดให้มีผู้พิพากษาไม่น้อยกว่า 2 คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เว้นแต่เฉพาะในศาลแขวงที่มีผู้พิพากษาเพียงคนเดียวเป็นองค์คณะได้ และถ้าหากผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่อาจนั่งพิจารณาคดีให้ครบองค์คณะก็ให้เชิญข้าราชการพลเรือน ข้าราชการประจำการ

หรือนอกประจำการ หรือผู้ที่จบกฎหมายจากต่างประเทศมานั่งเป็นสำรองผู้พิพากษาเพื่อให้ครบองค์คณะได้

จนถึงพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 ซึ่งเป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างศาลไปจากเดิมเล็กน้อย แต่ก็ยังกำหนดให้มีผู้พิพากษาไม่น้อยกว่า 2 คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เว้นแต่เฉพาะในศาลแขวงที่มีผู้พิพากษาเพียงคนเดียวเป็นองค์คณะได้เช่นเดิม แต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ทำให้ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่อาจนั่งพิจารณาคดีต่อไปหรือไม่อาจทำคำพิพากษาคดีนั้นจนเป็นเหตุให้มีผู้พิพากษาไม่ครบองค์คณะตามที่กฎหมายกำหนด พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มิได้ให้เชิญข้าราชการมานั่งเป็นสำรองผู้พิพากษาเหมือนเช่นพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 แต่ให้ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นที่ได้รับมอบหมายหรือผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้นมานั่งพิจารณาคดีหรือทำคำพิพากษาให้ครบองค์คณะแทน

ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ากรณีที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ.127 และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2477 กำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในศาลชั้นต้นที่มีใช้ศาลแขวงซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษก่อนข้างสูงไว้เพียง “อย่างน้อย” 2 คน ก็น่าจะเนื่องมาจากในยุคสมัยนั้นผู้พิพากษายังมีไม่มาก หากกำหนดจำนวนผู้พิพากษาไว้มากกว่า 2 คน ก็อาจทำให้มีผู้พิพากษาไม่เพียงพอที่จะนั่งพิจารณาคดีและทำให้การพิจารณาคดีล่าช้าได้ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันผู้พิพากษามีมากขึ้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรมีการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะในคดีอาญาให้เหมาะสมกับยุคสมัย แต่พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 ที่ใช้บังคับอยู่ ก็ยังคงกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาไว้ “อย่างน้อย” 2 คนเช่นเดิม ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาไว้เช่นนี้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ อันได้แก่

1) ปัญหาการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่แน่นอน คือ ในศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัด กำหนดให้มีผู้พิพากษา “อย่างน้อย” 2 คน และต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คนเป็นองค์คณะ ส่วนในศาลแขวง กำหนดให้มีผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะ แต่กลับให้มีอำนาจพิพากษาลงโทษจำคุกได้ไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกว่าอัตรานี้เท่านั้น ทั้งๆ ที่ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท

การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเช่นนี้จึงอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระของผู้พิพากษาได้ กล่าวคือ ในศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัดอาจมีการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาเข้ามาในองค์คณะ หรือในศาลแขวงหากผู้พิพากษา

คนเดียวจะพิพากษาลงโทษเกินอัตราโทษที่กฎหมายให้อำนาจไว้ก็ต้องให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเข้ามาร่วมทำคำพิพากษาต่างๆ ที่ไม่ได้นั่งพิจารณาคดีด้วยโดยถือว่าเป็นเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ซึ่งจะต่างจากประเทศฝรั่งเศสและเยอรมนีที่จะมีการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไว้แน่นอน และให้มีผู้พิพากษาสำรองเข้าร่วมฟังการพิจารณาคดีตั้งแต่ต้น ดังนั้น หากเกิดกรณีที่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่สามารถนั่งพิจารณาคดีต่อไปได้ ผู้พิพากษาสำรองก็สามารถทำหน้าที่แทนได้โดยไม่มีปัญหาเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานแต่อย่างใด

2) ปัญหาการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเป็นจำนวนคู่ คือ ในศาลอาญาและศาลจังหวัด ให้มีผู้พิพากษา “อย่างน้อย” 2 คน เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี ดังนั้น หากไม่มีการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเข้าไป จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะก็จะเป็นจำนวนคู่ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาว่าผู้พิพากษามีความเห็นแย้งกันจนหาเสียงข้างมากมิได้ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีจนอาจทำให้ต้องวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 คือ ให้ผู้พิพากษาที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากยอมเห็นด้วยผู้พิพากษาที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า ซึ่งเท่ากับว่าคดีนี้ได้รับการตัดสินโดยผู้พิพากษาเพียงคนเดียว ในขณะที่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะอีกคนและได้นั่งพิจารณาคดีด้วยนั้นไม่เห็นด้วย ซึ่งในเรื่องนี้นั้น ในต่างประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศสจะกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไว้เป็นจำนวนคี่ เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว

3) ปัญหาการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่เหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิด กล่าวคือ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมแบ่งเขตอำนาจศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญาออกเป็น 2 ศาลหลักๆ ได้แก่ ศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญารธนบุรี) และศาลจังหวัด กับศาลแขวง โดยกำหนดให้ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และให้มีผู้พิพากษาคนเดียวเป็นองค์คณะ แต่จะพิพากษาลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างไรอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วไม่ได้ ซึ่งเท่ากับว่ากฎหมายเองก็ยอมรับว่าโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับนั้นเป็นอัตราโทษที่สูงเกินกว่าจะให้ผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ แต่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมก็มีได้มีกำหนดให้เพิ่มจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในศาลแขวงสำหรับคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับแต่อย่างใด คงได้แต่กำหนดให้กรณีที่ผู้พิพากษาคนเดียวที่เป็นองค์คณะในศาลแขวงจะพิพากษาลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างไรอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวถือเป็นกรณีมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้

ที่เกิดขึ้นในระหว่างทำคำพิพากษาและต้องให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเข้าร่วมลงชื่อทำคำพิพากษาเท่านั้น

ส่วนในศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัดนั้น กฎหมายกำหนดให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลแขวง คือ คดีที่มีอัตราโทษตั้งแต่จำคุกเกิน 3 ปี หรือปรับเกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ไปจนถึงโทษประหารชีวิต โดยให้มีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน และต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คนเป็นองค์คณะ แต่มิได้กำหนดให้มีการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะให้มากขึ้นตามอัตราโทษที่สูงขึ้นแต่อย่างใด ซึ่งแตกต่างกับประเทศฝรั่งเศสหรือเยอรมนีที่จะมีการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาเข้าไปในองค์คณะมากขึ้นตามอัตราโทษที่สูงขึ้นด้วย

ทั้งนี้ การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่เหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิดยังอาจทำให้คู่ความเกิดความไม่เชื่อมั่นในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลชั้นต้นและนำไปสู่การอุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงต่อไป ซึ่งส่งผลให้คดีขึ้นสู่ศาลสูงเป็นจำนวนมาก

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากปัญหาที่กล่าวมาเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะนั้น ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) เรื่องปัญหาการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่แน่นอนนั้น เห็นว่า พระธรรมนูญศาลยุติธรรมควรกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะในคดีอาญาให้มีความแน่นอนดังนี้

ก) ในศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัดไม่ควรจะกำหนดว่าต้องมีผู้พิพากษา “อย่างน้อย” กี่คน จึงจะเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ แต่ควรกำหนดให้ชัดเจนว่าต้องมีหรือให้มีผู้พิพากษากี่คน จึงจะเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา เพื่อป้องกันปัญหาการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเข้าไปมากกว่าที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนดอันจะก่อให้เกิดปัญหาการแทรกแซงความเป็นอิสระของผู้พิพากษาได้

ข) ในศาลแขวง ควรกำหนดอัตราโทษที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวงและอัตราโทษที่ผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีให้เท่ากัน เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหากรณีที่ผู้พิพากษาคณะเดียวในศาลแขวงซึ่งนั่งพิจารณาคดีมาโดยตลอดจะพิพากษาลงโทษเกินอัตราโทษที่กฎหมายให้อำนาจไว้ จนเป็นเหตุให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีด้วยต้องเข้าร่วมทำคำพิพากษา ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาการแทรกแซงความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

ที่เป็นองค์คณะแต่เดิมและยังเป็นการให้ผู้พิพากษาที่มีได้นั่งพิจารณาคดีนั้นมาแต่ต้นมาทำคำพิพากษาคดีนั้นด้วย

2) เรื่องปัญหาการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเป็นจำนวนคู่ นั้น เห็นว่าการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาไม่ว่าในศาลชั้นต้นใดๆ นอกจากจะต้องกำหนดให้แน่นอนดังที่กล่าวมาในข้อ 1) แล้วพระธรรมนูญศาลยุติธรรมควรกำหนดผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะให้เป็นจำนวนคี่ด้วย เหมือนเช่นในประเทศฝรั่งเศสที่จะกำหนดเป็นจำนวนคี่ทั้งหมด ทั้งนี้ เพื่อป้องกันปัญหาการหาเสียงข้างมากในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีไม่ได้ แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 จะกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวไว้โดยให้ผู้พิพากษาที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากยอมเห็นด้วยกับผู้พิพากษาที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นไปได้ในทางที่คุ้มครองสิทธิของจำเลยก็ตาม แต่ผู้เขียนเห็นว่า การดำเนินคดีอาญานั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อทั้งสังคมและคู่ความในคดี ดังนั้น การวินิจฉัยชี้ขาดคดีควรจะต้องถือตามเสียงข้างมากของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเพื่อให้สังคมและคู่ความเกิดความมั่นใจว่าการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นกระทำไปอย่างถูกต้องและเป็นธรรม มิใช่วินิจฉัยชี้ขาดตามความเห็นของผู้พิพากษาเพียงคนเดียวทุกๆ ที่มีผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีนั้น 2 คน และผู้พิพากษาอีกคนมิได้เห็นพ้องด้วยกับคำวินิจฉัยชี้ขาดดังกล่าว แต่ต้องยอมพิพากษาตามเพียงเพราะกฎหมายกำหนดให้ผู้พิพากษาที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากยอมเห็นด้วยกับผู้พิพากษาที่มีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าพระธรรมนูญศาลยุติธรรมควรกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในลักษณะที่จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องเสียงข้างมากตามมาในภายหลัง ซึ่งก็คือกำหนดเป็นจำนวนคี่นั่นเอง

3) เรื่องปัญหาการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่เหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิด เห็นว่า ปัญหาเรื่องนี้มีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดเขตอำนาจศาลด้วย กล่าวคือ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนดเขตอำนาจศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาโดยอาศัยอัตราโทษออกเป็น 2 ศาลใหญ่ๆ อันได้แก่ ศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญารธนบุรี) และศาลจังหวัด ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษตั้งแต่จำคุกเกิน 3 ปี หรือปรับเกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ไปจนถึงอัตราโทษประหารชีวิต และศาลแขวงซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โดยกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะในคดีอาญาในศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญารธนบุรี) และศาลจังหวัด ว่าต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คน และต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คนเป็นองค์คณะ ส่วน

ศาลแขวงกำหนดให้มีผู้พิพากษานายเดียวเป็นองค์คณะ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัด ซึ่งเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษสูงตั้งแต่จำคุกถึงประหารชีวิตจะมีผู้พิพากษาเพียง 2 คนเท่านั้นเป็นองค์คณะ ส่วนศาลแขวงซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษค่อนข้างสูงเช่นกันจะมีผู้พิพากษาคคนเดียวเท่านั้นเป็นองค์คณะ เว้นแต่กรณีที่ผู้พิพากษาคคนเดียวนั้นจะพิพากษาลงโทษจำคุกเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วเท่านั้นที่จะให้ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเข้ามาร่วมลงชื่อทำคำพิพากษาคด้วย

ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าในกรณีนี้ควรมีการแก้ไขพระธรรมนูญศาลยุติธรรมดังนี้

ก) ในศาลอาญา (รวมทั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญาธนบุรี) และศาลจังหวัด ควรกำหนดจำนวนผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะให้มีความแน่นอนและเหมาะสมกับความร้ายแรงของความคิดที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลนั้นๆ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าควรกำหนดเป็น 5 คน เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยรอบคอบและทำให้คู่ความเกิดความเชื่อมั่นว่าการวินิจฉัยข้อเท็จจริงของศาลนั้นมีความถูกต้องอันจะทำให้ข้อเท็จจริงสามารถยุติได้ในศาลชั้นต้นลดการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงลงได้

ข) ในศาลแขวง ควรกำหนดอัตราโทษที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวงและอัตราโทษที่ผู้พิพากษาคคนเดียวมอำนาจพิจารณาและพิพากษาให้เท่ากัน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า อัตราโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับนั้น ถือเป็นอัตราโทษที่ไม่สูงเกินไปนักหากจะให้ผู้พิพากษาคคนเดียวเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาค ดังนั้น จึงควรมีการแก้ไขพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 25(5) โดยกำหนดให้ผู้พิพากษาคคนเดียวมอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เพื่อให้ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และผู้พิพากษาคคนเดียวที่เป็นองค์คณะในศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคคดีได้เต็มตามอำนาจศาล

นอกจากนี้ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมควรกำหนดให้มีผู้พิพากษาสารองเข้านั่งฟังการพิจารณาคดีตั้งแต่เริ่มต้นเช่นเดียวกับในฝรั่งเศสหรือเยอรมนีด้วย เพื่อที่ว่าหากเกิดกรณีที่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะไม่อาจพิจารณาคดีนั้นต่อไปได้ ผู้พิพากษาสารองจะได้เข้าปฏิบัติหน้าที่แทนโดยไม่เกิดปัญหาเรื่องความต่อเนื่องในการรับฟังพยานหลักฐานหรือการวินิจฉัยชี้ขาดคดีแต่อย่างใด

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กฤตยชญ์ ศิริเขต. (2543). *ศาลปกครอง คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542*. กรุงเทพฯ: บริษัทวิทยาพัฒนา จำกัด.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). *ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กิตติศักดิ์ ประกติ. (2547). *ความเป็นมาและหลักการใช้นิติวิธีในระบบซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- กำธร กำประเสริฐ. (2519). *ประวัติศาสตร์กฎหมาย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กำธร กำประเสริฐ และสุเมธ जानประดับ. (2544). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เกียรติจจร วัจนะสวัสดิ์. (2536). *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- คณิต ฅ นคร. (2555). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- _____. (2552). *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาคการดำเนินคดี*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ชุมพล จันทราทิพย์. (2532). *พระธรรมนูญศาลยุติธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชุมพล จันทราทิพย์ และสมลักษณ์ จัดกระบวนพล. (2548). *พระธรรมนูญศาลยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีรพันธ์ รัศมีทัต. (2541). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ.1958*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา. (2539). *คำอธิบายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- พิพัฒน์ จักรางกูร. (2532). *พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน*.
- ไพโรจน์ วายุภาพ. (2543). *คู่มือปฏิบัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับใหม่ พ.ศ.2543)*. กรุงเทพฯ: จีระการพิมพ์.
- _____. (2545). *คำอธิบายพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: จีระการพิมพ์.

- _____. (2555). *คำอธิบายระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ร. แลงกัต. (2526). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2511). *ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ*. พระนคร: กรมศิลปากร.
- สุนัย มโนมัยอุดม. (2545). *ระบบกฎหมายอังกฤษ* (พิมพ์ครั้งที่ 2) (โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- เสนอ บุญเกียรติ. (2512). *คำสอนชั้นปริญญาตรี วิชาพระธรรมนูญศาลยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2543). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

บทความ

- โกเมน ภัทรภิรมย์. (2534, กันยายน). “ลูกขุนฝรั่งเศส.” *วารสารอัยการ*, 14(163). หน้า 209.
- คณิต ณ นคร. (2529). “ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา.” *บทบัญญัติ*, 42(2). หน้า 10-20.
- _____. (2540). “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ.” *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด*. หน้า 37.
- _____. (2540). “ความอิสระของผู้พิพากษา.” *รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด*. หน้า 423.
- _____. (2533). “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง.” *อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา*. หน้า 74-75.
- จารุณี ฐานรตากรณ์. “ระบบกฎหมายและการศาลในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ตกทอดมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ช่วงก่อนการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาล.” *วารสารศาลยุติธรรม*. หน้า 35.
- คุชฎี หัสละเมียร. (2540, มิถุนายน). “ความเป็นเอกภาพของศาลตามแนวพระราชดำริของรัชกาลที่ 5.” *วารสารยุติธรรม*. หน้า 11-13.
- ประเสริฐ ณ นคร. (2549, กุมภาพันธ์). “อำนาจตุลาการสมัยสุโขทัย.” *ศิลปวัฒนธรรม*, ฉบับพิเศษ. หน้า 556.
- มาตี ธรรมสังัจจุล. (2551). “สัมภาษณ์นายเชิร เจริญวัฒนา ที่ปรึกษาศาลอุทธรณ์ภาค 4.” *นิติศาสตร์เสวนาเรื่อง คุณค่าบรรพตูลการ*. หน้า 56.

- ร. แลงกัตต์. (2529, มิถุนายน). “ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยว่าด้วยศาลและวิธีพิจารณา.” *วารสารอัยการ* 102. หน้า 13.
- วิชา มหาคุณ. (2525). “ระบบศาลในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น.” *ที่ระลึกนิทรรศการทางการศาลสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์สองร้อยปี เมษายน 2525*. หน้า 3.
- สถิต เล็งไธสง. (2514, ธันวาคม). “อำนาจศาล.” *นิติศาสตร์* 3. หน้า 103.
- สุนัย มโนมัยอุดม. (2529, มกราคม-กุมภาพันธ์). “ศาลอังกฤษที่มีอำนาจในคดีอาญา.” *คูลพาท*, 1(33). หน้า 36.
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (2551, มกราคม-เมษายน). “ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน.” *คูลพาท*, 55(1). หน้า 189.
- หลวงจ่ารัฐเนติศาสตร์. (2549, มกราคม-ธันวาคม). “แนวความคิดในการปรับปรุงราชการศาลยุติธรรม.” *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต*, 6-7(1-2). หน้า 4.
- อุทัย อาทิวะ. (2548, มีนาคม). “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส.” *บทบัณฑิต*, 61(1). หน้า 2-16.

วิทยานิพนธ์

- จินานนท์ วงศ์วีระชัย. (2527). *การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์* วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีรวัฒน์ เอื้อพอล. (2551). *มาตรการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจรัฐ : ศึกษากรณีการชั้นสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150* วรรคสาม วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพรัช โตสวัสดิ์. (2547). *การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการปฏิบัติการทางปกครอง* สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิภา ปิ่นวีระ. (2550). *บทบาทของศาลในการพิจารณาคดีอาญา* วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมชัย เมธากวิน โสภณ. (2548). *ปัญหาองค์คณะในการพิจารณาคดีอาญาของไทย*. สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมทรัพย์ นำอำนวย. (2541). *บทบาทของศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา* วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สัจฉิกร์ ปัญวัฒน์ลิขิต. (2552). *ประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญา : ศึกษาระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงานและชั้นศาล* วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุกัญญา ตรีเนตร. (2551). *ศาลกับการตรวจสอบอำนาจดำเนินคดี* วิทยานิพนธ์ปริญญาหมบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภิรดี ประเสริฐฤทธิ. (2548). *เขตอำนาจศาลเหนือคดีเรือโค่นกันเในทางแพ่งและทางอาญา*. สารนิพนธ์ปริญญาหมบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารอื่นๆ

- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2540). *สิทธิผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: กองทุนพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- _____. (2549). *ความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- วิรัตน์ สีดาคุณ. (2551). *บทบาทของผู้พิพากษาหัวหน้าศาลกับการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ. (2551). *โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการตรวจสอบถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

- กำธร พันธูลาภ. *ศาลโปริสภาของอังกฤษ*. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2555, จาก <http://www.library.coj.go.th/indexarticle.php>.
- เจริญ น้อยพันธุ์. *ความยุติธรรมในประเทอังกฤษ*. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2555, จาก <http://www.library.coj.go.th/indexarticle.php>.
- บัญญัติ สุชีวะะ. *การฟ้องคดีอาญาในศาลอังกฤษ*. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2555, จาก <http://www.library.coj.go.th/indexarticle.php>.

- ปกป้อง ศรีสนิท. (2546). *สิทธิในการมีทนายความในคดีอาญา*. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2552, จาก <http://www.lawreform.go.th>
- ภัทรภรณ์ ศรีทองแท้. (2556). “สัมภาษณ์ “คณิต ฌ นคร” เปลี่ยนกฎหมายจากข้อห้ามเป็นข้อฝีก วางหลักปฏิรูปกฎหมายบนฐานความรู้ ปชช. มีส่วนร่วม.” สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2556, จาก <http://www.lrct.go.th/>.
- สรรเสริญ ไกรจิตติ. *ระบบการพิจารณาคดีโดยรวบรัดของศาลอังกฤษ*. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2555, จาก <http://www.library.coj.go.th/indexarticle.php>.
- อุทัย อาทิวา. (2552). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : ตัวอย่างของระบบลูกขุนฝรั่งเศส.” สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2556, จาก <http://www.humanrights.ago.go.th>.

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

- Anke Freckmann and Thomas Wegerich. (1999). *The German Legal System*. London : Sweet & Maxwell.
- Christian Dadomo and sUsan Farran. (1996). *The French Legal System*. London : Sweet & Maxwell.
- Denis Keenan. (2004). *Smith & Keenan English Law*. Harlow : Pearson Education.
- Gary Slapper, David Kelly. (2003). *The English Legal System*. London : Carvendish.
- John H. Lanbein. (1977). *Comparative Criminal Procedure: Germany*. St.Paul, Minn. : West Pub.
- Nigel G. Foster. (1993). *German Law and Legal System*.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

รักสิทธิ์ ไวดี

ประวัติการศึกษา

ปีการศึกษา 2547   ปริญญานิติศาสตรบัณฑิตจาก
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 63

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

นิติกรปฏิบัติการ กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย

